

АНТІН ГЛІНКА

ПОСОЛ
ФЕДЕРАЛЬНОГО ПАРЛЯМЕНТУ КАНАДИ
1940—1949

ANTHONY HLYNKA

**MEMBER OF
THE CANADIAN HOUSE OF COMMONS**

1940—1949

АНТІН ГЛИНКА

ПОСОЛ
ФЕДЕРАЛЬНОГО ПАРЛЯМЕНТУ КАНАДИ
1940—1949

diasporiana.org.ua

ANTHONY HLYNKA
Member of
The Canadian House of Commons
1940-1949

Copyright (c) Stephanie Hlynka, 1982

ISBN 0-9691279-0-1

Антін Глинка (*1907 - †1957)

З М І С Т

Розділ	сторінка
Вступне слово	9
1 Компактне поселення канадійських українців	15
2 Вегревільська Федеральна Округа	23
3 Михайло Лучкович	37
4 Номінаційна Конвенція партії Суспільного Кредиту на Федеральну Округу Вегребіл 1939 р.	51
5 Виборча кампанія і день виборів у вегревільській окрузі 1940 р.	63
6 Подорож до Оттави	81
7 Оттава і парламент	99
8 Відкриття сесії і престольна промова	107
9 Завдання і обов'язки канадійського посла	113
10 Обов'язки канадійського посла українського роду	121
11 Справи округи	125
Апендикс: ПРОМОВИ ВИГОЛОШЕНІ В ПАРЛЯМЕНТІ КАНАДИ:	
1 Канадійські фермері у змінливому світі, дня 8 травня 1941	133
2 Свобода народів, як основа тривалого миру в Європі, дня 2 лютого 1942	141
3 Канада і Спілка Бритийського Комонвелту, дня 18 лютого 1943	149
4 Конференція в Сан Франціско, дня 26 березня 1945	153
5 Справа переміщених осіб, дня 31 травня 1948	159
6 Теперішній стан і майбутнє рільництва, дня 7 березня 1949	169

TABLE OF CONTENTS

Chapter	Page
Foreword	9
1 Group Settlement of Canadian Ukrainians	15
2 The Federal Riding of Vegreville, Alberta	23
3 Michael Luchkowych	37
4 Social Credit Nominating Convention for the Vegreville Federal Riding, 1939	51
5 Campaign and Election Day in the Vegreville Riding, 1940	63
6 The Journey to Ottawa	81
7 Ottawa and Parliament	99
8 The Opening of Parliament and the Throne Speech	107
9 Duties and Responsibilities of a Canadian Member of Parliament	113
10 Duties of a Canadian Ukrainian Member of Parliament	121
11 Matters Concerning the Vegreville Riding	125
APPENDIX Speeches delivered in the House of Commons:	
1 Canadian Farmers in a Changing World, May 8, 1941	133
2 Freedom of Nations, Basis for Lasting Peace in Europe, February 2, 1942	141
3 The Address in reply to the Speech from the Throne, February 18, 1943	149
4 San Francisco Conference (the Founding of the United Nations), March 26, 1945	153
5 A Review of the Displaced Persons Problem, May 31, 1948	159
6 The Present Position of Agriculture and its Outlook for the Future, March 7, 1949	169

ВСТУПНЕ СЛОВО

Антін Глинка був послом Федерального Парляменту Канади від Суспільно-Кредитової Партії, заступаючи округу Верревіл, Алберта від 1940 до 1949 р. Антін був глибоко свідомий того, що його вибір на представника до найвищої легіслативної трибуни Канади був для нього надзвичайно великою почесстю. За виявлене до нього довір'я, він старався цілим серцем і всією енергією бути як найкращим репрезентантом своїх виборців, і тому в своїй праці, поїздках і стараннях він ніколи себе не щадив.

Антін був послом у критичних часах: то були воєнні роки, коли перед Канадою стояли важливі проблеми. Навіть саме наше існування, як нації, було загрожене разом з іншими демократіями. То була теж героїчна доба, коли багато тисячів нашої молоді відгукнулося на заклик стати до оборони своєї країни і її демократичних принципів. Тисячі з них віддали найбільшу жертву — своє життя на полі бою.

Негайно після закінчення війни, час приніс інші грізні проблеми. Це був час коли децидувалась доля численних народів. Були й інші жертви війни. Тисячі українців та інших народів були вивезені німцями на примусові роботи в Німеччину. Рівнож тисячі людей втікали на захід від советського режиму. Величезна більшість цих людей опинилась у непривітних таборах у Німеччині, Австрії й Італії. Як ніколи перед тим в історії світу, люди стали скитальцями на масову скалю. Ці біженці вірили в демократичні засади і сподівалися вирозуміння від демократичних провідників. Та, на їх здивування, вони не вповні зустрілись зі зрозумінням та співчуттям. Навпаки, деякі демократичні провідники давали доручення, щоби скитальців силою заганяти у вагони, що їхали на схід. Настала т. зв. примусова репатріація, якій біженці всеціло спротивлялися. Дійшло до того, що дехто відбирав собі життя, щоби лише не вернутися до советського раю. Щоправда, були бла-

городні одиниці, що розуміли ситуацію й з власної ініціативи врятували багатьом життя. А треба ствердити, що багато із провідників були під впливом советської пропаганди (СССР був тоді союзником демократичних держав) і нерозуміли належно проблем скитальців.

З уваги на всі ці проблеми, що прийшли в наслідок війни, завдання й праця парламентарних послів значно збільшилася. Для Антона в той час його обов'язки незвичайно зросли. Він служив не лише виборцям своєї округи, але — будучи єдиним послом-українцем у парламенті Канади — його округою стала вся Канада й українці, які жили поза Канадою. До нього звергалися сотки українців з різними справами, а головню з проханням, щоби він допоміг рятувати їх рідних і спровадити їх до Канади. Про Антона написав був репортер Франк Флагерти в часописі Глоуб енд Мейл, з дати 3-го жовтня 1949 р. слідує:

“Tony Hlynka, for the last nine years has been more than the member for Vegreville, more than a back-bencher in the Social Credit Party. He was the member-at-large for the Ukrainians in Canada, he was a spokesman for the Ukrainians in the Soviet Union with a platform from which his voice could echo around the world.”

Антін глибоко відчував долю й недолю свого народу. Він часто виголошував у парламенті і поза парламентом промови про Україну і її змагання за волю і незалежність. Такі промови не завжди приймались прихильно в парламенті, бо в той час для Канади Советський Союз був мілітарним аліантом, якого ніхто не бажав зразити такими виступами. Тому говорити про скитальців в той час не було популярним, коли офіційною лінією, як вже згадано, було йти на зустріч політиці Советського Союзу. Також місцеві комуністи вели свою сильну пропаганду проти скитальців. В додатку, британські, американські й канадійські провідники прямо не могли зрозуміти, чому люди не хотіли вертатись до своїх власних домів, тоді як їхні жовніри нетерпеливо чекали на поворот домів після закінчення війни.

Помимо всіх тих трудностей, Антін не збивався з дороги. У парламенті і на публичних зборах по цілій Канаді він видвигав справу незалежности України. Його темою завжди було, що лише вільність народів може забезпечити тривалий мир в Європі. І кожного разу він виступав в обороні скиталь-

ців. Про цю справу він виголосив у парламенті Канади 13 промов. При кінці 1946 р. він поїхав до Європи, де впродовж трьох місяців відвідував табори в яких жили українські скитальці. Він хотів пізнати їх положення і побачити їх на власні очі, щоб ще більш переконливо говорити в їх обороні. Відтак, в цій справі він відбував зустрічі з високими достойниками, військовими і цивільними. Вкінці, за підтримкою деяких інших канадійських послів і високопоставлених осіб у канадійській політиці, йому вдалося переконати провідників Канади, що українські скитальці втікають від тиранії і неминучої смерті. Тоді наші демократичні провідники прийшли до розуміння, що примусова репатріація мусить бути затримана. Рівночасно вони згодилися відкрити двері для в'їзду до Канади цих бездержавних і бездомних людей. Ці рішення скитальці прийняли з великою радістю, і не менше раділи тим їхні рідні за океаном. Українці в Канаді з великим ентузіазмом очікували приїзду своїх найближчих. Їхні мрії врешті сповнилися, до чого, разом з іншими, Антін доложив багато старань. Але друге велике бажання, його і всіх національно думаючих українців, ще не сповнилось, бо Україна по сьогодні залишилась у неволі.

Рівночасно Антін виконував всі обов'язки супроти своїх виборців. Він часто відвідував свою округу, виступав на мітингах, пояснював про його заходи й висліди в поодиноких справах, які інтересували його виборців, прислухувався до їх побажань і часто виступав у парламенті. В додатку до сумлінного репрезентування інтересів своєї округи, він провадив широку кореспонденцію і з виборцями і з українцями цілої Канади. Він помагав людям в різних справах, а головню допомагав їм спровадити своїх рідних до Канади. Українські громади в Канаді і США всюди приймали його дуже тепло. Коли він входив на залю, його вітали оваційними оплесками. І здавалось, що в той час його, як політичного представника ніхто не зможе побідити у виборах. Але його противникам ця велика популярність Антона поміж його народом зовсім не відповідала. Вони прийшли до заключення, що єдиний спосіб щоби його побідити при виборах, це сконсолідувати в цьому напрямі всі сили і поставити проти Антона лише одного кандидата. Це вони й зробили. І таким чином, у виборах 1949 р. Антін мав проти

себе одного опонента-ліберала. Ця між-партійна комбінація уможливила ліберальному кандидатові виграти місце посла в окрузі Вегревіл. Про цю нечесну комбінацію сил висловився в парламенті дня 29 вересня 1949 р. посол Ф. Д. Шо з округу Ред Дір в Алберті в слідуючий спосіб:

Mr. Shaw: ... The Social Credit candidate in 1949 received 7,115, or 31 votes less than he did in 1945. ... In 1949 the Liberal candidate gained 4,066 votes. ... This increase of 4,066 votes may be cause for great rejoicing on the part of the Liberal party, and particularly the Liberal member from Vegreville. But I ask them this question: Can the 4,066 votes be called Liberal votes? The answer is no, definitely no.

... He (Anthony Hlynka) was an arch foe of communism; he was an arch foe of totalitarianism, and of regimentation in any and all forms. Hon. members who were in the house during those years (1940-49) will know that he exposed and opposed communism both in the house and out of it at every opportunity. Two years ago it became obvious to us that the communists would stop at nothing to put him out of his seat, to remove him from the Canadian House of Commons where his voice could be heard, as it had been heard during those nine and a half years."

Антін програв вибори в 1949 р., але він вірив, що як правда вийде на верх про причину його програної, то вегревільці знова його виберуть при нагоді наступних виборів. Тому він продовжував провадити свою акцію в окрузі Вегревіл, щоб запевнити там свій успіх при найближчих виборах. Рівночасно він працював над споминами зі своєї посольської діяльності. Одначе, доля судила інакше. Антона не перевибрано і в 1957 р. він помер на 49-ому році свого життя. Його передчасна смерть не дозволила йому закінчити книжку.

Багато осіб, які знали про те, що Антін підготовляв цю книжку, розпитували про неї і пропонували, щоб її видати друком, хочби й незакінченою. Цього року припадає 25-річчя з дня смерти Антона. З тієї нагоди, його діти Мирослава і Євген, виконуючи бажання їх батька, разом зі мною рішилися опублікувати цю пропам'ятну книжку. Ми радіємо, що люди, які знали, шанували й любили його, будуть мати нагоду відновити в своїй пам'яті ті часи, коли він жив і працював разом з

*ними. Ми рівнож надіємося, що молодша генерація, яка можливо не є вповні поінформована про ті часи, матиме нагоду тепер познайомитись з Антоном Глинкою і довідатись про його акцію й виступи в парламенті Канади в обороні справи України.
Торонто, вересень, 1982 р.*

Стефанія Глінка

РОЗДІЛ 1.

КОМПАКТНЕ ПОСЕЛЕННЯ КАНАДІЙСЬКИХ УКРАЇНЦІВ

Майбутні канадійські історики й соціологи колись оцінять належно значення компактного поселення першої української іміграції в Канаді. Але поки це станеться, вже й тепер можна ствердити, що компактне поселення — це найважливіша подія в житті канадійських українців. Одначе сьогодні на цю справу існують два протилежні погляди.

Більшість канадійців, урядові кола, наукові й політичні, є погляду, що “компактне поселення українців й інших етнічних груп у Канаді було грубою помилкою колишніх державних господарів”. Вони твердять, що “те безплянове поселення має гальмуючий вплив на процес канадіянізації”. А деякі з них говорять виразно, що “Канада не повинна ділитися так, як Європа — де різні народи живуть у своїх геттах та між собою воюють”. До цього вони звичайно додають, і в цьому мають слухність, що “в Канаді всі повинні бути добрими канадійцями”. Трудність тільки в тому, що покищо не всі канадійці розуміють ту “канадіянізацію” однаково. На всякий випадок більшість канадійців підкреслює й те, що “в дистриктах, де різномовні люди поселилися поміж канадійцями англосакського роду, громадяни різних походжень скоріше вивчили англійську мову, є там більше мішаних подруж і, одним словом, скоріше ввійшли в канадійське життя”. І це є погляд офіційних кіл, як і погляд великої більшості канадійців. Є тільки мале число канадійців, що з ним не погоджуються, або припускають, що цей погляд може бути мильний також із чисто канадійської точки зору.

Тут треба завважити, що в цій дискусії не беруть участі громадяни канадійсько-французького роду. Коли йде мова

про різні етнічні групи в Канаді, крім них самих і крім англосаксів, то вони, як спільнота на цю справу ясно не висловлюються. Робити це їм тепер, мабуть, незручно. Проте, коли говориться про них самих, то вище обговорений погляд до них не відноситься, бо вони, як канадійці французько-канадійського походження, мають певні історичні й конституційні права й тих прав вони завзято стережуть.

Але не зважаючи на те, що подавляюча більшість канадійців вважає компактне поселення різних етнічних груп за помилку, я глибоко переконаний, що це компактне поселення прискіпило процес канадіянізації, в ділянках торговельній, професійній та інших на кількадесять років, а в політичній на більше, як п'ятдесят років.

Та поки застановимося над доказами, що промовляють за цим другим поглядом, треба сказати кілька слів в обороні давніших канадійських провідників, на рахунок яких зачисляють "помилку безпляного поселення". Відповідь на цю критику є така: У ті часи, і в тодішніх обставинах, компактний спосіб поселення іміграції з різних країн Європи був єдино можливий. На доказ цього вистачить пригадати, що тоді в північній половині Західньої Канади, в поперек трьох степових провінцій, лежав широкий пас необробленої, але врожайної землі. А щоб заселити й обробити ті землі, то якнайскорше треба було спровадити відповідну іміграцію. В 1891 році в Канаді було менше, як п'ять мільйонів людей. А до того часу британська іміграція вже була до великої міри вичерпана при заселенні південної частини степових провінцій, а також при заселенні інших частин Канади. В таких обставинах, канадійський уряд мусів звернутися за імігрантами до інших європейських країн і в наслідок цього північну полосу степових провінцій заселено людьми з центральної і східної Європи. Тут ще слід пригадати, що в ті часи це не були степові провінції сьогоденного дня, але дикі, порослі кущами й лісом прерії. Та поминувши всякі географічні причини, не треба забувати, що й англосакси теж хотіли жити між людьми свого власного походження. Тому негативна критика способу поселення національних груп у Канаді не має підстав.

Твердження, що компактне поселення різних етнічних народів у Канаді не тільки не мало здержуючого впливу на процес канадіанізації, але в дійсності прискорило його бодай на кількадесят років, можна піддержати сильними доказами. Клясичним прикладом, що підтверджує слухність цього погляду, є хоч би компактне поселення українців.

Всі ті, що цікавляться життям канадійських українців, знають, що перші українські поселенці в Канаді були майже виключно рільниками й робітниками, що заробляли на прожиток тяжкою фізичною працею. В тих часах між українськими поселенцями в Канаді не було купців, не було вчителів, професіоналістів тощо, а в політичному житті вони не брали по суті ніякої участі, хіба що були предметом торгів між канадійськими партіями. Але тому, що українці поселилися компактною масою, між ними незадовго появилися люди, що взялися за всі ці професії.

За короткий час у рядах перших українських поселенців у Канаді знайшлися люди з торговельним хистом, що взялися за дрібну торгівлю. Вони скоро приучувалися торгівлі й промислу, і з кожним роком ставали кращими “бизнесменами”, а їх число постійно зростало. Треба пам’ятати, що в тих часах канадійці українського роду могли братися до різного роду “бизнесів” тільки між людьми свого походження. Хоч би з самого браку достаточного знання англійської мови в мішаних дистриктах вони цього робити не могли. Що більше, треба ствердити факт, що ще й сьогодні велика більшість канадійсько-українських “бизнесменів”, як не виключно, то до великої міри є залежна від піддержки канадійців українського походження. Одначе годиться теж ствердити, що в останніх п’ятнадцяти роках уже появилися в Канаді “бизнесмени” українського роду, що взірцево провадять торговельні й промислові “бизнеси” і поміж канадійцями англосаського чи французько-канадійського роду. Та відсоток цих торгівців і промисловців покищо обмежений. На всякий випадок компактне поселення українців у Канаді дало можливість нашим підприємчивим людям узятися до “бизнесів” найменше двадцять п’ять років скорше, ніж це було б можливе в мішаних чи англомовних дистриктах. Отже ясно, що на торговельному

й промислового полі компактне поселення українців прискорило процес канадіянізації у користь канадійських українців і в користь Канади.

З черги візьмемо під увагу вчительську професію у Канаді. І на цьому полі компактне поселення відіграло першорядну роль. Інакше, для перших канадійських учителів українського роду це поле праці було б як не зовсім виключене, то принайменше дуже обмежене. Бо треба сказати, що перші наші вчителі вчилися англійської мови вже в дорослому віці й їм було дуже важко опанувати англійську вимову. З цієї причини ледви чи вони були б могли одержати працю в англомовних чи мішаних дистриктах. Та ці тимчасові недомагання в англійській мові не справляли їм ніяких труднощів в українських дистриктах. В наслідок цього наші перші вчителі не тільки могли заробити на прожиток і далші студії, але й могли брати активну участь у громадській праці в різних дистриктах, а це залишило свій позитивний вплив на дітей перших українських поселенців у цьому краю. Це безумовно треба зачислити на добро не лише українських дистриктів, але й цілої Канади. Що більше, найпевнішими працедавцями для канадійсько-українських учителів, за малими виїмками, ще й сьогодні є дистрикти, заселені канадійцями українського роду. Відсоток наших учителів, що працюють в англомовних дистриктах ще й досі малий. На всякий випадок як у минулому так і сьогодні тільки компактне поселення давало й дає найбільшу можливість учителям українського роду працювати на вчительському полі, а це само собою прискорило й прискорює процес канадіянізації.

Далі спинимося на хвилину над участю канадійських українців у професійному житті, при чому треба зазначити, що під професіоналістами канадійці розуміють вільні професії, отже лікарів, дентистів, адвокатів, аптикарів тощо. Поважне число перших канадійських професіоналістів українського роду на свої студії й утримання заробляли при будові залізничних доріг, копанні водопроводів, та взагалі тяжкою фізичною працею. Тому саме більшість старших наших професіоналістів, а при тому й певне число молодших, це колишні фізичні робітники, що в минулому скинули не одну пару мозольних

рукавиць зі своїх рук. Та майже всі вони були людьми твердої волі, що наперед закінчували вчительську школу, вчителювали кілька років, а, заробивши гроші, записувалися на університетські студії. Деякі з них учителювали також поміж університетськими семестрами і в цей спосіб добивалися своїх дипломів. Отже до постання верстви професіоналістів українського роду причинилося багато також компактне поселення наших людей в Канаді. Бо без українських дистриктів наші вчителі не могли б знайти вчительських посад і тим самим далеко не всі з них були б мали можливість закінчити свої дальші студії.

Та це тільки частина тих користей, які принесло з собою компактне поселення для постання і зросту канадійських професіоналістів українського роду. Важливішим є те, що до цього часу наші професіоналісти якщо не виключно, то до великої міри були залежні від піддержки канадійців українського походження. Тільки у виняткових випадках український адвокат, лікар, дентист чи інший професіоналіст одержує задовільну піддержку від канадійців англосаського чи французького роду.

У зв'язку з цією залежністю можна б навести багато цікавих прикладів. Та тут вистачить згадати, що були й є такі випадки, коли студенти українського походження з молодшого покоління вважають непотрібним вивчати українську мову. Вони твердили, що в Канаді ми всі канадійці, тому українська мова їм не конечна. Але закінчивши свої студії, вони скоро переконалися, що через брак підтримки канадійців українського роду вони примушені опертися на людей їх власного походження. Отже і в цьому випадку конечність була найкращим учителем. Але, як наслідок, ми сьогодні нераз зустрічаємо професіоналістів, учителів і "бізнесменів" українського походження, що говорять ломаною українською мовою. Це якраз ті студенти, які колись вірили, що їм українського загалу ніколи не буде треба. Та з цього прикладу можна хіба навчитися одного, а саме, що "від себе не втечеш". Все ж таки відношення між канадійцями різних походжень стає щораз краще. Під цим оглядом усе канадійське громадянство дозріває спільно. Мета цього прикладу тільки одна:

Ще раз підкреслити позитивні наслідки компактних поселень, що в швидкому часі дали можливість канадійцям українського роду брати якнайширшу участь у різних ділянках канадійського життя. А це не було б можливим при некомпактному заселенні.

Для об'єктивності треба згадати, що між канадійцями українського роду вже є деяке число спеціалістів, які найшли собі місце між нашими співгромадянами й цілком унезалежнили себе від канадійців українського роду. До цієї категорії входять хеміки, інженери, книговоди, а навіть торгівці й промисловці-фабриканти. І треба сказати, що хоч не всі з цієї групи заслуговують на особливе призначення, то все таки поважна більшість із них здобули собі своє становище непересяченими талантами, чим зрівнялися, а то й перевищили інших. І хоч вони від канадійців українського роду є незалежні, то все таки поважна частина з них не відчужилася від людей свого роду, а навіть навпаки, бере живу участь у житті канадійських українців.

Накінець ще обговоримо участь канадійців українського роду в канадійській політиці. Яку власне ролю відіграло й відіграє компактне українське поселення на цьому полі?

Тут треба замітити, що політика це не менше ускладнена ділянка ніж наша участь в економічному житті Канади. Тут ще й входять у гру різні політичні партії. Але без уваги на це можна сказати, що на полі федеральної і провінційної політики успіх кандидатів українського роду майже виключно залежить від того, чи вони кандидують у дистриктах компактного українського поселення. Як досі в площині канадійської федеральної політики заіснував тільки один виїмок щодо цього твердження. Це сталося у Східнім Едмонтоні в 1949 р., коли Амбросій Головач одержав офіційну номінацію із партії Суспільного Кредиту. Це був перший випадок у канадійській федеральній політиці, що канадієць українського роду одержав піддержку більшості делегатів, між якими було лише кількох українського походження. Це важливе ще й тому, що канадієць українського роду вперше одержав офіційну номінацію на міську федеральну округу. Хоч це був єдиний випадок цього роду, то це не означає, що кандидати

українського походження взагалі не одержують піддержки від англосаських та інших виборців, що живуть в округах, де кандидують канадійці українського роду. Бо насправді тільки крім малих виїмків виборці англосаського роду щиро працюють і голосують на кандидатів тих партій, яких вони є членами чи прихильниками, без уваги на походження кандидатів. Проте, беручи під увагу цілу Канаду, головною базою кожного федерального чи провінційного кандидата українського походження були завжди дистрикти зі скупченим українським населенням. Іншими словами, ще не було випадку в канадійській федеральній чи провінційній політиці, щоб без поважного числа українських голосів був вибраний послом канадієць українського роду. Це значить, що без компактного українського поселення в Канаді ні один канадієць українського походження не був би вибраний ні до федерального парламенту в Оттаві ні до провінційних парламентів в Алберті, Саскачевані чи в Манітобі. Таким чином завдяки компактному поселенню наші люди почали брати живу участь у провінційній політиці ще від 1913 р., а у федеральній від 1926 р. Тим-то компактне поселення відіграло й відіграє важливу роль у процесі канадіянізації на політичному полі, бо воно уможливило повну участь канадійців українського походження в політичному житті цієї країни.

Годиться до цього додати, що в канадійській муніципальній політиці справа виглядає дещо інакше. З цієї ділянки можемо навести декілька прикладів, де вже голосами наших співгромадян вибрано канадійців українського роду до міських і шкільних рад.

В місті Порт Артур, Онтаріо, міським радним був вибраний кількома наворотами д-р Едвард Антен (Антохів). І хоч за статистикою з 1941 р. в Порт Артур усіх канадійців українського роду жило ледви 1,814, проте д-р Антен звичайно одержував більше голосів ніж будьякий інший радний цього міста. Та найвизначнішого осягу в міській політиці добився Майкел Старр (Михайло Старчевський), що у 1949 р. був вибраний посадником міста Ошави, Онтаріо, міста з тридцятьма кількома-тисячним населенням, а в 1950 р. його перевибрано через аклямацію. Очевидно, що в цих двох випадках заслуга не

тільки д-ра Антена й М. Старчевського, але також наших співгромадян — виборців цих міст. Крім цих двох прикладів можна ще згадати інші, де українського роду радні одержували поважну піддержку від наших співгромадян. Але й цих двох вистачить.

Вертаючись до кінцевої оцінки компактного поселення, можна ствердити, що компактне поселення вже принесло й приносить далі позитивні результати як різним етнічним групам, так і канадській державі. Кожну етнічну групу можна порівняти до родини — “вона виростає й дозріває разом найкраще”. У добрій родині всі члени допомагають собі взаємно, аж доки кожен член родини “вийде в світ”. Так і компактне поселення дає канадським українцям й іншим етнічним групам найкращі можливості “разом рости і піти в світ”.

Коли б поставити питання, котрий український дистрикт веде провід у розвитку канадійців українського роду, то відповідь може бути тільки одна: Це, без сумніву, ведревільська федеральна округа в Алберті, що провідне місце здобула собі не тільки найбільшою кількістю поселенців, але й своїми осягами на кожній, отже й на політичній ділянці. Тим то вона заслуговує на те, щоб їй присвятити особливу увагу.

РОЗДІЛ 2.

ВЕГРЕВІЛЬСЬКА ФЕДЕРАЛЬНА ОКРУГА

З усіх 262 федеральних виборчих округів вегревільська округа в Алберті має для канадійців українського роду найбільше політичне значення. Причина в тому, що ця округа більше ніж будь-яка інша, допомогла їм увійти в канадійську федеральну політику. Саме в цьому теж її значення для українців поза Канадою.

У політичній історії вегревільської округи дві дати заслуговують на особливе підкреслення. Перша з них це — день 17 квітня 1913 р., коли вперше в Канаді до провінціального парламенту в Едмонтоні вибрано посла українського роду в особі Андрія Шандра. Він був вибраний з провінційної округи Гвиффорд, що входила в теперішню вегревільську федеральну округу. І хоч цей перший вибір Андрія Шандра був уневажнений судом через зламання виборчого закону, то й 15 березня 1915 р. в чергових виборах Андрій Шандро знову був вибраний послом.

Друга важлива дата це — день 14 вересня 1926 р., коли з вегревільської округи Михайло Лучкович вийшов першим послом українського роду до федерального парламенту в Оттаві. З того часу, з перервою п'яти років (1935-1940), вегревільську округу репрезентують в Оттаві канадійці українського роду.

Друга федеральна округа в Канаді, що 19 років пізніше пішла слідом Вегревільщини, це — округа Давфин у Манітобі. В 1945 р. з цієї округи вийшов послом до Оттави Федір Заплітний. Але через незріле політиканство деяких наших "діячів" у виборах 1949 р. давфінську округу канадійські українці втратили.

Політичні успіхи наших поселенців у вегревільській окрузі треба безумовно завдячувати їх компактному поселенні.

Хоч вони прибули сюди з різних частин Галичини й Буковини, — із Східної України й Закарпаття, дуже мало українців поселилося тоді в Канаді, то всі вони скоро нашли спільну мову.

Вегревільська федеральна округа це єдина округа в Канаді, в якій переважають виборці українського роду. На її території живе тепер 70 відсотків українців, 6 відсотків румунів і поляків, а решта, 24 відсотки, це англосаксонці, німці, скандинавці, французи, фінляндці й кілька китайців, що мають ресторани в деяких містечках, та кілька японських родин, що фермерують в околиці Торгилд.

Друга федеральна округа в Канаді, в якій живе велике число канадійських українців, це округа Давфин у Манітобі, в якій виборців українського походження є коло 45 відсотків. На цьому місці треба додати, що в Канаді є ще інших 10 федеральних округ, де виборців українського роду є від 25 до 40 відсотків.

Вегревільська федеральна округа в теперішніх границях це приблизно квадрат, 66 на 60 миль. В 1941 р. тут жило 48,546 душ. Із заходу на схід пливе через округу ріка Норт Саскачеван і перетинає її на дві нерівні частини. На південному боці ріки розташовані дві-третьини округи, а одна третина округи лежить на північній стороні ріки.

Перше поселення у вегревільській окрузі почалося в 80-тих роках минулого століття, цебто ледви кілька років перед тим, як перші українські поселенці сюди приїхали. Були це водночас перші українські поселенці в Канаді. Перед прибуттям українських поселенців уже було кілька малих поселень в околицях Вегревіл, Тофілд, Форт Саскачеван і Брудергайм. А перші українські поселенці в Канаді почали заселювати землі коло Брудергайм у 1892 р. І з того часу до 1920 р. заселено в окрузі майже всі пригожі місця до управи землі.

Тут треба завважити, що перша українська іміграція до Канади почалася на 21 років пізніше від української іміграції до З'єдинених Держав Америки. До ЗДА помітне число українців почало приїжджати в 1870 р. Декілька українських родин жило в ЗДА ще перед цим роком. Один із перших відомих українців, що жив у ЗДА ще перед 1870 р., був священик Агапій Гончаренко, що приїхав туди 1 січня 1865 р. А в Канаді,

на підставі відомих даних, першими українськими поселенцями були Василь Єленяк та Іван Пилипів. Вони приїхали до порту в Квебеку 7 вересня 1891 р.

Вегревільська округа починається яких 20 миль на північний схід від столиці Алберти Едмонтону. Її обслуговує п'ять залізничних ліній. Першу залізницю, що з'єднує Едмонтон, Мондер, Вегревіл і Ллойдмінстер, збудовано в 1905 р. Ця залізнична лінія Сі-Ен-Ар¹⁾ йде аж до Саскатуну. Як жили перші українські поселенці в вегревільській окрузі перед будівництвом цієї залізниці важко собі уявити. У той час наші поселенці їздили десятками миль до Едмонтону волами. А тим, що поселилися ще далі на північний схід було ще трудніше. З появою цієї залізниці почали розбудовуватися містечка Брудергайм, Лемонт, Чипмен, Мондер та інші. Ледви чи можна уявити собі безмежну радість наших фермерів, коли вони вперше побачили поїзд, що їх півдикі околиці зв'язував зі світом.

У 1909 р. докінчено будову другої залізничної лінії, а це з Едмонтону до Тофілд, а звідти через Вейнрайт до Саскатуну. По цій залізниці тепер їдуть далеко-біжні поїзди Сі-Ен-Ар-а від моря до моря.

Та ці дві залізниці розв'язали проблему транспорту тільки для тих наших людей, що жили на південній стороні ріки Норт Саскачеван. Одначе в 1916 р. полегшено транспорт теж для жителів північного берега ріки, бо закінчено будову "Нордерн Алберта Рейлвей". Вона злучила Едмонтон, Опал, Егремонт, Торгилд і Лек ле Біш. А 1919 р. проведено залізницю Сі-Ен-Ар-а з Едмонтону до Спедден через Радвей, Смокі Лейк і Вільна. Остаточо в серпні 1929 р. Сі-Пі-Ар²⁾ докінчив будувати залізницю на південній стороні ріки, що получила Едмонтон, Ендрю, Віллінгдон, Ту Гилз і Мирнам.

Із збільшенням поселенців в окрузі і виробленням землі, коло цих залізниць скоро виростали містечка. Більших і

---

¹⁾ Скорочення: Canadian National Railways (Нанадійська Державна Залізниця).

²⁾ Скорочення: Canadian Pacific Railways, (Нанадійська Тихоокеанська Залізниця).

менших містечок в окрузі є 30, найбільшим — Вегревіл, де в 1950 р. жило 2,312 осіб. Половина його мешканців це — канадійці українського роду.

На друге найбільше містечко в окрузі ненадійно виросло поселення Редвотер. Це сталося у зв'язку з відкриттям нафтових джерел. Коли ще в першій половині 1948 р. число мешканців Редвотер було менше як 100, то сьогодні число його мешканців уже перевищило мешканців Вегревіл.

На цьому місці хочу теж обговорити дороги та головні шляхи, що обслуговують вегревільську округу. Бо дороги для фермерських околиць це наче вікна, без яких не можливо бачити світа.

Населення вегревільської округи, як і населення всіх фермерських частин Канади, користується трьома родами доріг. На першому місці є т. зв. "фермерські дороги". Вони побудовані в напрямі південь-північ одну милю віддали одна від одної, а на схід-захід дві милі. В початках ці дороги будували таки самі фермери. Бо тоді коли фермери поселювалися в нових околицях, там не було не лише доріг, але й стежок було мало. Та з організацією муніципальних дистриктів, фермери по можливості почали будувати перші дороги. Перш усього вони вирубували ліс та при допомозі волів і коней, плуга і скрипів,³⁾ збирали землю з горбів та засипали долини. Щоб побудувати дороги через більші долини й мочарі, вони муіли навозити круглих урізків дерев, покривати їх соломною, а на соломі навозити землі. Ось такими дорогами наші фермери їздили й ходили, ближче й далше, багато років. Та згодом мочарі повисушувалися, муніципали купили або й винаймали модерні машини й ними будували й направляли фермерські дороги. А від кількох років, коли муніципальні дороги будуються наймодернішими машинами, праця коло них йде дуже справно. Тому сьогодні добрих фермерських доріг у вегревільській округі є вже багато.

Другий рід доріг це т. зв. "торговельні дороги". Їх будують, щоб получити із собою важніші містечка. Вони є шир-

---

³⁾ Прилад до воження землі.

ші й вищі від звичайних доріг, висипані шутром, щоб ними було можна їхати в усяку погоду. Кошт будови цих доріг покривають муніципалі і провінційний уряд. Сьогодні й торговельних доріг у вегревільській окрузі є багато більше.

Третій рід доріг це головні провінційні шляхи, що звуться “гайвейз”. Ці шляхи будують коштом провінційного уряду. Досі у Вегревільщині їх збудовано п'ять. А що ці шляхи відіграють досить важливу роль у житті населення, то треба описати їх докладніше.

Два перші головні шляхи через округу збудовано в роках 1925-1930: шлях ч. 14, що лучить Едмонтон, Кукінг Лейк і Тофілд, і шлях ч. 15, що лучить Едмонтон, Форт Саскачеван, Брудергайм, Лемонт, Чипмен, Мондер і Вегревіл. Частину цього останнього шляху, з Едмонтону до Форт Саскачеван, покрито асфальтом ще в 1929 р.

В роках 1930-1931 збудовано шлях ч. 16, що йде з Едмонтону до Росс Крік, а в 1940 році доведено його до Вегревіл. В роках 1949-1950 цілий цей шлях перебудовано і тепер докінчено його асфальтувати.

Четвертий головний шлях ч. 28, що йде через округу на північному боці ріки, збудовано в роках 1944-1945. Цей шлях зв'язує Едмонтон, Опал, Егремонт, Радвей, Смокі Лейк, Вільна і Спедден. На північній стороні ріки наші люди часто називають його шляхом Дмитра Попеля, колишнього провінційного посла з округи Редвотер, що доложив багато зусиль, щоб провінційний уряд його збудував.

П'ятий шлях, ч. 45, що йде з Форт Саскачеван через Брудергайм і Віллінгдон до Ту Гилз, збудовано в роках 1948-1949. Наш загальний його називає шляхом посла Василя Томина, бо за його старанням цей шлях збудовано.

Стільки про комунікаційні засоби у Вегревільщині.

Але образ вегревільської округи був би далеко неповний, якби не обговорити її господарства. Головна галузь її господарства, як і господарства цілої Канади, це все ще — рільнича індустрія, докладніше продукція збіжжя, м'яса й молочних товарів. Кажемо “індустрія”, бо наші фермери при допомозі модерних рільничих машин продукують збіжжя в фа-

бричних масштабах, це саме відноситься також до плекання худоби, безріг і домашнього дробу. Та щоб належно описати досягнення наших фермерів вегревільської округи, то треба було б написати окрему працю. Тому ми обмежимось тільки до короткої характеристики.

Наші фермери в Канаді є під кожним оглядом дійсно повновартісними господарями. Коли хто робить оцінку рільничої індустрії в цьому краю, то мусить признати, що фермерам українського роду належить перше місце. Вони працюючі, завзяті, витривалі, систематичні й вкрай віддані своєму господарству. Вони не тільки продукують поживу для канадійської консумпції, але теж щорічно продукують різні продукти на експорт за мільйони доларів.

До цієї загальної характеристики можна додати, що у Вегревільщині є декілька фермерів, які відзначилися своїм господарюванням у всеканадійському значенні. Один із взірцевих фермерів у західній Канаді це Василь Зазуля, що господарює чотири милі на північний захід від містечка Віллінгдон і плекає чудовий експериментальний сад. Щоб побачити його сад, тисячі відвідувачів із Канади й ЗДА щорічно приїжджають до нього в гості.

Василь Зазуля став фермерувати в 1926 р. В 1938 р. він почав плекати сад на шести акрах землі. В саді він має 160 різних овочевих дерев, між ними яблуні, сливи, груші, горіхи, морелі й деревця диких яблунь. До цього він плекає 12 родів малин, 55 родів агресту, 7 родів суніць, 4 роди порічок і кілька родів черешень, а також вирощує декоративні деревця, кущі, квіти і трави. Сад його захищений від вітру і приморозків рядами одної тисячі кольорових і білих дерев гатунку "кольорадо". Влітку хата Василя Зазулі купається в повені різних квітів. Кожен гість, що оглядає його господарство, завсіди одержує в'язанку квітів, що найкраще свідчить про гостинність цієї української родини. Вартість експериментального саду Василя Зазулі для нас подвійна: він підносить добре ім'я канадійсько-українських фермерів, а водночас практично доказує, що в північній половині провінції Алберти можна з успіхом плекати овочеві дерева.

В окрузі теж успішно плекають сади Василь Федун в околиці Краків і Василь Саламандик в околиці Вегревіль.

Про землі в вегревільській окрузі нема потреби багато писати, вони переважно добрі й рівні. Більша половина з них це найбільш урожайні ґрунти в Канаді, хоч і не без того, щоб де-не-де й не попадались пісковаті фарми, з малими горбами й дрібним камінням. Але таких фармів в окрузі не багато. Так чи інакше, у Вегревільщині нема вже багато землі, щоб не була під управою.

Причина, чому наші фермері зайняли найкращі землі в окрузі, досить цікава: Підчас перших поселень у північній половині Алберти наші співгромадяни іншого походження вибирали менш заліснені фарми, а українцям приходилося брати переважно землі під лісом. Вибравши менш заліснені землі наші співгромадяни виробили їх із меншим трудом і скорше з них користали. А українці, поселившись у лісах мусіли тяжко працюватися, щоб викоринити й прочистити свої поля. Та згодом показалося, що там, де були ліси, земля більш урожайна й не так швидко піддається ерозії. Отже на цьому українські поселенці вийшли краще, бо як не вони, то їх діти довше користуватимуться добрими землями.

Другою головною індустрією у вегревільській окрузі стала впродовж кількох років нафтова промисловість. У дистрикті Редвотер відкрито один із найбільших резервуарів нафти на північно-американському континенті. До 15 лютого 1951 р. тут уже є 775 нафтових керниць із денною продукцією 45,000 бочок. Щотижня відкривають пересічно десять нових криниць. А треба знати, що тільки частину відкритих криниць використовується, бо закони провінції обмежують продукцію, головню з уваги на забезпечення продукції на майбутнє.

Яке економічне значення буде мати продукція цієї оливи на дистрикт не трудно збагнути. Відкриття цих пребагатих нафтових джерел уже принесло великі користі не тільки самому містечку Редвотер й околиці, але також провінції і цілій Канаді. Дистрикт Редвотер майже виключно заселений канадійцями українського роду й тому більша часть торгівлі в містечку в їх руках.

Третьою індустрією в окрузі є покищо невеличка вугільна промисловість. Декілька років тому в околиці Торгілд відкрито дві малі верхні копальні вугілля. Ці копальні поставають вугілля для ближчих містечок і фармів. Першу з цих копалень відкрили винахідливі брати Михайло й Іван Лібич та Іван Марушечка, усі три українці.

Крім цих трьох галузей господарства поважне число мешканців в окрузі займається торгівлею, послугами та іншими професіями. У місцевостях з більшістю англосаксонців торгівля до більшої міри є в їх руках, а в місцевостях, де живуть мешканці українського походження, за минулих кілька років торгівля майже на сто відсотків перейшла в руки людей українського роду. Це саме можна сказати про готелярство у вегревільській окрузі. За останнє десятиліття готелі майже виключно перейшли на власність канадійських українців. На цьому місці цікаво додати, що в Алберті, а навіть в інших частинах Канади велике число менших і середніх готелів теж стало власністю канадійців українського роду. У Вегревільщині на 26 готелів 23 є власністю бизнесменів українського роду.

Опіка над здоров'ям поставлена в окрузі на належній висоті. Діє тут 9 шпиталів у містечках Вегревіль, Лемонт, Мондер, Ту Гилз, Віллінгдон, Радвей, Смокі Лейк, Вільна і Тофілд, де працює 17 лікарів, 6 із них українського роду, 3 дентисти, 1 з них українського роду, кілька аптикарів, три з них українці. Крім них в окрузі є поважне число інших професіоналістів, зокрема 8 адвокатів, 3 з них це сини українських піонерів, 6 агрономів, усі українці, 2 ветеринарі, обидва прибулі зі скитальщини українці.

Теж шкільництво у вегревільській окрузі розбудоване непогано. Тут є 50 початкуючих публічних шкіл і 25 середніх шкіл. У шкільному році 1948-1949 вчителювало тут 283-ох вчителів, з них 215 українського роду, що рівняється відсоткові виборців вегревільської округи походжень українського, румунського й польського.

Характеристичним для Вегревільщини є й те, що в кожному містечку й майже в кожній околиці є народні доми. У

них відбуваються забави й концерти, а часом мітинги й відчити. В більших осередках діють також кінотеатри.

У містечку Мондер у 1923 р. побудовано український католицький монастир чина оо. Василіян. В монастирі вчать студенти теології і виховуються братчики чина, а при монастирі є сиротинець, де приміщено кількадесять українських сиріт. Опікуються ними українські Сестри-Служебниці.

Український характер Вегревільщини позначений, як не можна краще, церквами, побудованими у візантійському стилі. Між ними є українські католицькі, українські православні церкви, а теж кілька русько-православних і презбитеріанських. А в околицях де живуть наші співгромадяни інших походжень, вони мають свої церкви.

У вегревільській федеральній окрузі виходить п'ять часописів. Ще від березня 1906 р. у Вегревіл виходить тижневик "Вегревіл Обзервер". Власником і редактором цього часопису є А. Л. Гортон, бувший учитель, що редагує його вже сорок п'ять років і минулого року відсвяткував своє 74-ліття. В Тофілд появляється тижневик "Тофілд Меркюрі", у Лемонт — "Лемонт Мюнисипал енд Скул Гезет", у Форт Саскачеван — малий часопис "Форт Саскачеван Нюз", а недавно почав виходити малий часопис у Редвотер. Від 1937 р. до 1949 р., в містечку Мондер виходив ще католицький двотижневик "Світло", в друкарні якого друкувалися теж релігійні книжки. Та восени 1949 р. друкарню і видавництво "Світла" перенесено до Торонта.

В окрузі теж є один державний парк. В 1906 р. канадський уряд зарезервував для нього 75.2 квадратних миль, близько Лемонт, де є трохи ліса, озеро "Астонін Лейк" та трохи рівного ґрунту. Назва парку — "Елк Айленд Парк". Донедавна найбільшою атракцією цього парку була велика череда буйволів та невелике число лосів, оленів і лань. Від минулих двох-трьох років з'їжджається сюди більше людей як колись. Це тому, що після закінчення війни в 1945 р. федеральний департамент природних багатств, прикрашуючи різні державні парки, рішив збудувати давніше пропонований музей в Елк Айленд Парку. 5 липня 1950 р. міністер природ-

них багатств Р. Г. Вінтерз подав вияснення в цій справі, яке цитуємо за щоденником “Едмонтон Булетен” з того ж дня:

“... вже видано розпорядок, щоб цього року збудувати першу секцію історичного музею в Елк Айленд парку.

“Цей будинок буде пам’ятником для перших українських поселенців у цьому дистрикті північної Алберти. Музей складатиметься з трьох секцій.

“Перший будинок буде копією хати перших українських поселенців. Тут будуть вміщатися всякі хатні речі, що їх українці колись вживали, а також усяке інше знаряддя, яким вони працювали на фермі.

“Другий будинок буде модерний і великий. В ньому будуть приміщені зразки рослин та звірів цього парку. В ньому буде міститися теж публічна зала.

“Третя секція музею буде копією старого Форту Вікторії.

“Як цілість, цей музей буде пам’ятником у пошану й пам’ять життя і праці д-ра А. Е. Арчера, піонера-лікаря в північній Алберті, про якого міністер Вінтерз сказав, що він був “одним з найбільш відданих добродіїв своєї генерації”.

Згідно з цією міністерською заявою вже збудовано копію української піонерської хати. Тепер ще залишається зібрати відповідне устаткування, що мабуть буде зроблено в короткому часі. Цікаво, яке враження ця хата робитиме на молодші покоління канадійських українців та на туристів із різних країн. Наші співгромадяни будують свої пам’ятники так, щоб вони говорили про силу й духову велич минулих поколінь, а ніколи так, щоб вони, хочби в найменшій мірі, робили враження чогось дрібного, вбогого, слабого або примітивного. Тому не ставлячи під сумнів позитивних вартостей української секції музею, комітет українських дорадників, покликаних до цього, повинен, на мою думку, звернути увагу департаментові природних багатств, що було б справедливим, якщо б була добудована ще копія модерної хати канадійських українців. Такий контраст між піонерською і модерною

українською хатою наглядно показав би поступ, який ми зробили в Канаді впродовж одного шістдесятиліття. До того це робило б сильне враження на туристів та було б предметом гордості й вдячності супроти Канади підрастаючих поколінь канадійських українців. Одначе відносно цієї завваги дехто може сказати, що поступ канадійських українців видний довкруги. Та наглядний показ колишнього й сучасного є таки найбільш переконливий.

У зв'язку з українською секцією музею в Елк Айленд Парку тут треба зробити ще одну заввагу. Дехто з українців пояснює, що уряд побудував українську частину музею в честь і пам'ять українських піонерів у Канаді. Таке твердження тільки частинно правдиве. Бо хоч правда, що саме збудування згаданої піонерської хати є пам'ятником, проте міністер Вінтерз сказав ясно, що "музей буде пам'ятником у пошану й пам'ять життя і праці д-ра А. Е. Арчера", отже не пам'ятником у честь українських піонерів.

Кінчаючи розділ про вегревільську округу, не можна не згадати про одне виключне досягнення в цій окрузі. Саме воно, більше, ніж інші досягнення наших людей у Канаді, в'яже канадійських українців з давніми українськими традиціями й талантами, зі славетними українськими хліборобами і скотарями в Україні. Це досягнення — це здобуття багатократних нагород на канадійських і світових виставах збіжжя, та на виставах скоту.

Канадійські фермери з Алберти почали брати участь у світових змаганнях за чемпіонат різних родів збіжжя в 1876 р. І з того часу до 1937 р. на листі тих, що здобували першенство на світових виставах збіжжя можна знайти тільки імена наших співгромадян. Але 1937 р. сталася знаменна для канадійських українців подія. Того року, перший раз на північно-американському континенті Юрій Топольницький з Ендрю, Алберта, на світовій виставі збіжжя в Шікаго (ЗДА) здобув першу нагороду за овес. За його прикладом пішло з того часу багато канадійських українців, при чому можна додати, що майже всі вони, крім одного чи двох виїмків, живуть у вегревільській федеральній окрузі. Отже тут ще раз бачимо до-

датні висліди компактного поселення канадійських українців. Це з другого боку уможливило нашим агрономам працю в українських дистриктах.

Як уже було сказано, українські піонери-фермери в Канаді знали, що вони добре господарюють, і це їм зрештою признавали й інші. Але їх сини, хоч трудно їм було зрівнятися в господарюванні з батьками, не вдоволялися тільки признанням, але пішли крок уперед й одержали офіційне признання на світових виставах. Очевидно, участь у світових виставах ставить до змагунів дуже високі вимоги, зокрема вимагає завзятущої праці, терпеливості та витривалості. Та наша молодь, уже народжена в Канаді, успадкувала ці прикмети по своїх батьках і дідах. І саме ці прикмети приносять не тільки великі користи, але й загальні признання.

Список чемпіонів українського роду на світових виставах є довбезний.

НА СВІТОВІЙ ВИСТАВІ В ШКАГО

Рік 1937:

О в е с :

Перша нагорода — Юрій Топольницький, Ендрю, Алберта.

Рік 1939:

О в е с :

Перша нагорода — Василь Складан, Ендрю, Алберта.

Друга нагорода — І. Ластівка, Віллінгдон, Алберта.

П'ята нагорода — Том Мензак, Дезжерлей, Алберта.

Сьома нагорода — Павло Ф. Павловський, Спедден-Вільна, Алб.

Дев'ята нагорода — Василь Н. Бабюк, Віллінгдон, Алберта.

Я ч м і н ь (шістьрядковий):

Перша нагорода — Ілля Ластівка, Віллінгдон, Алберта.

Третя нагорода — Іван І. Федорак, Віллінгдон, Алберта.

Шоста нагорода — Іван Т. Ілюк, Гері Гил, Алберта.

Сьома нагорода — Василь Н. Бабюк, Віллінгдон, Алберта.

К о н ю ш и н а (зерно):

Перша нагорода — Е. Ковальський, Ференю, Саскачеван.

Рік 1940:

Овес:

- Перша нагорода — Павло Ф. Павловський, Вільна, Алберта.
Друга нагорода — І. В. Ластівка, Віллінгдон, Алберта.
Четверта нагорода — Василь Складан, Ендрю, Алберта.
Шоста нагорода — Іван Федорак, Віллінгдон, Алберта.
Сьома нагорода — Петро Пахолек, Спедден, Алберта.
Восьма нагорода — Іван Кравчук, Едванд, Алберта.
Десята нагорода — Петро Гринів, Васетно, Алберта.
Одинадцята нагорода — Василь Бабюк, Віллінгдон, Алберта.
Дванадцята нагорода — Іван Т. Ілюк, Гері Гил, Алберта.
Чотирнадцята нагорода — Василь Шевчук, Гвитфорд, Алберта.
П'ятнадцята нагорода — Мирослав Байдала, Вегревіл, Алберта.
Ячмінь (резервовий чемпіонат):
Перша нагорода — Ілля Ластівка, Віллінгдон, Алберта.

Рік 1941:

Овес:

- Перша нагорода — Василь Складан, Ендрю, Алберта.
Ячмінь (дворядковий):
Перша нагорода — Том Мензак, Дезжерлей, Алберта.
Друга нагорода — Андрій А. Павловський, Вільна, Алберта.
Третя нагорода — Василь Бабюк, Віллінгдон, Алберта.
Ячмінь (шістьрядковий):
Перша нагорода — Павло Ф. Павловський, Вільна, Алберта.
Пшениця:
Третя нагорода — І. С. Павловський, Вільна, Алберта.
Дев'ята нагорода — Василь Шевчук, Гвитфорд, Алберта.
Тринадцята нагорода — Ф. Гальків, Ст. Майкал, Алберта.
Сімнадцята нагорода — Николай Андрухів, Ст. Майкал, Алб.
Вісімнадцята нагорода — Іван Лазарук, Віллінгдон, Алберта.

Під час дальших воєнних років світові вистави збіжжя були припинені. Фармері Алберти знову почали брати участь у цих виставах аж 1948 р. На цьому місці подамо тільки першунів:

1948 р. перший чемпіонат за овес на виставі в Шікаго здобув Іван Т. Ілюк з околиці Гері Гил. 1949 р. знову Іван Т. Ілюк одержав першу світову нагороду за ячмінь і першу світову нагороду за овес на виставі в Торонто, а С. Г. Павловський з Вільна одержав першу світову нагороду за овес на світовій виставі в Шікаго. Осяг Ілюка важливий ще й тим, що в минулих 27 роках він був єдиний, що здобув два чемпіонати в одному році. В 1950 р. Іван Т. Ілюк знову здобув першу нагороду за овес на світовій виставі в Шікаго. Ілюк приїхав до Канади з Західної України в 1925 р.

Ті, що читають про здобутки канадійських українців на світових виставах, можуть прийти до помилкового заключення, що або всі землі вегревільської округи надзвичайно врожайні або українські фермери зустрічаються із слабим суперництвом. Але вони помиляються. З деяких ґрунтів, на яких канадійські українці продукують збіжжя, що виграє перші світові нагороди, наші співгромадяни перебрались давно на кращі землі в інших дистриктах. Як приклад можна згадати фарми в околиці Вільна-Спедден, де живе родина Павловських. Земля в цій околиці пісковата, повна дрібного каміння. Період без приморозків тут коротший, як в інших околицях, часті посухи руйнують урожай. Та без уваги на ці обставини родина Павловських здобула кілька світових чемпіонатів.

РОЗДІЛ 3.

МИХАЙЛО ЛУЧКОВИЧ

Увечорі 14 вересня 1926 р. виборча квартира політичної партії З'єдинених Фармерів Алберти (ЮФА) в містечку Вегревіл була переповнена вщерть. Сотні людей заходили до квартири й, поглянувши на число голосів написане на таблиці, знову виходили. Всі вони слідкували за вислідом федеральних канадійських виборів, що відбулися того ж дня. Але, як звичайно, виборці найбільше інтересувалися результатом виборів у їх окрузі.

Цим разом для виборців українського роду в цілій Канаді вибори у вегревільській окрузі мали переломове значення. Оце перший раз в історії цього краю канадієць українського роду був кандидатом у федеральних виборах. Це була перша спроба канадійських українців відчинити двері до найголовнішої державної трибуни — державного парламенту.

Від 1926 р. ще багато часу не проминуло, але цікаво занотувати, що в той час в окрузі ще не було шутрованих доріг. Тоді теж не було можливо передавати вислїду виборів по радію. Повідомлення з ходу виборів передавалися телефоном, а потім появлялися в пресі. Так і того дня до виборчої квартири у Вегревіл приходили повідомлення тільки телефоном. Впродовж вечора телефон дзвонив щокілька хвилин, а члени комітету записували на таблицю подавані голоси. В одній рубриці були записані голоси, що одержав Лучкович, а в другій були записувані голоси одержані Дж. С. МкКалумом, кандидатом ліберальної партії. Тоді у вегревільській окрузі було тільки двох кандидатів.

Перші повідомлення, головно з містечок, дали МкКалумові більше голосів, як Лучковичеві. МкКалум вів перед кількома сотнями голосів. Зрозуміле, що такий вислід не радував тих, що були приявні у виборчій квартирі. І в перших вечір-

ніх годинах велика більшість прихильників Лучковича вже була втратила надію на успіх свого кандидата. Та між десятою годиною вечора й північю почали приходити повідомлення з фермерських місцевостей. А фермерські околиці, за малими винятками, віддали більшість голосів Лучковичеві. На всякий випадок, хоч того дня не всі фермерські урни могли передати вислід голосування до виборчої квартири, бо не всюди було близько до телефону, то все таки Лучковичеві вже тільки бракувало несповна три сотні голосів, щоб зрівнятися з МакКалумом. Ця зміна в числі голосів також змінила настрої не тільки прихильників, але й противників Лучковича. У виборчій квартирі були вже й такі, які передбачали, що по одержанні повідомлень із оставших фермерських місцевостей Лучкович мав нагоду бути вибраний послом.

А сам Лучкович сидів у квартирі й розмовляв з виборцями. Він робив враження, неначе він був тільки одним із виборців. Коло півночі телефон перестав дзвонити і на тому закінчився день. А люди з квартири розійшлися додів ще з деякою надією.

На другий день по виборах, коли майже всі виборчі урни з округи подали свої звіти, виглядало, що Лучкович вийшов переможцем. Він вів перед щодо числа голосів. Але залишалася деяка непевність, бо ще не було всіх повідомлень і ще всі голоси не були обчислені. Та на третій день по виборах проголошено, що Лучкович переміг 728 голосами.

Цей перший вибір Лучковича був подією, про яку писала канадійська, а також й українська преса в цілій Канаді впродовж кількох місяців. Оце вперше канадієць українського роду здобув крісло в канадійському державному парламенті. І хоч Лучкович одержав достаточну піддержку і в не-українських околицях, то все таки його вибір започаткував повну участь канадійських українців у федеральній політиці цього краю.

Успіх Лучковича у виборах 1926 р. мав дуже цікаві початки, які варто пригадати. Коли проголошено федеральні вибори в 1926 р., то канадійці українського роду в дійсності ще не були приготовані до того, щоб брати участь у канадійській федеральній політиці. Правда, до того часу канадійські укра-

інці вже мали двох послів в Албертійському провінційному парламенті, а також двох у манітобському. Але для успіху в федеральній політиці канадійцям українського роду треба було брати ще більшу й активнішу участь у канадійських політичних партіях, ніж досі. Також число канадійських українців обзнайомлених з проблемами федеральної політики було ще досить обмежене. Та поминувши всякі недомагання, найбільшою перешкодою до того, щоб канадійські українці остаточно ввійшли в канадійську федеральну політику, було відношення двох старих канадійських партій. Консервативна й ліберальна партії довгі роки так вели свою політику, щоб канадієць українського роду не лише не добився вибору, але навіть не одержав номінації на кандидата з цих партій. Канадієць українського роду одержав уперше офіційну номінацію з консервативної партії в 1935 р.¹⁾, а з ліберальної партії аж у 1949 р.²⁾

Але в двадцятих роках обставини в Алберті склалися інакше. В цій провінції консервативна партія ще ніколи не була здобула провінційного уряду й тим самим ніколи не мала сильної піддержки в федеральній політиці. А ліберальна партія була при владі від самого початку створення цієї провінції, від 1905 до 1921 рр. Та албертійці були невдоволені з господарювання ліберальної партії і в провінційних виборах у 1921 р. новостворена партія З'єдинених Фармерів Алберти (ЮФА)³⁾, як вогонь, зліквідувала старі партії, з яких вибрано ледве кілька послів. Шість місяців пізніше, 17 грудня 1921 р., відбулися федеральні канадійські вибори, в яких албертійці вибрали до Оттави 10 послів із цієї партії, які в 1926 р. прийняли назву "З'єдинені Фармері Алберти". Тоді Алберта вибрала до Оттави 12 послів.

ЮФА була по суті партією протесту проти політики консервативної і ліберальної партій. Степові провінції Канади, а то й ціла західна Канада, вважала, що старі партії однобічно підтримували центральні провінції, Онтаріо і Квебек, де кон-

---

1) Іван Гнатишин в окрузі Йорктон у Сасначевані.

2) Іван Дікур в окрузі Вегревіл в Алберті.

3) Ця партія у федеральних виборах 1921 р. і 1925 р. йшла під назвою прогресивної партії.

центрувались усі фабрики і де вибрано більшість федеральних послів. Спираючись до великої міри на тому протесті, а не на всеканадійській програмі, цей рух не міг поширитися в цілій Канаді. Все ж таки з цього часу старі партії вже мусіли числитися з вимогами фермерів. І саме в цьому причина, чому фермерський політичний рух відіграв важливу ролю.

Федеральну округу Вегревіл приблизно у теперішніх границях створено в 1924 р. ⁴⁾ Першим її федеральним послом був А. М. Бутілієр, вибраний у 1925 р. У цих виборах вибрано з Алберти до Оттави 9 послів від прогресивної партії, що пізніше називалася партією ЮФА, а 7 із інших партій. Бутілієр, мабуть, мав у собі найбільше англосаської крові, хоч і носив французьке ім'я.

Ліберальний уряд, вибраний у 1925 р., довго не втримався. Дня 25 червня 1926 р. при голосуванні послі опозиції перемогли уряд двома голосами, наслідком чого він був примушений зрезигнувати. Тоді консервативна опозиція пробувала створити уряд з опозиційних груп у надії, що здобуде й піддержку бодай кількох ліберальних послів. Та цей плян консерватистів не вдався і нові загальні вибори в Канаді призначено на день 14 вересня 1926 р.

І хоч вегревільська округа була недавно створена, перший посол А. М. Бутілієр репрезентував її несповна рік, то між канадійцями українського роду вже знайшовся хтось, що піддав думку: Чи не могли б канадійські українці вибрати у вегревільській окрузі споміж себе федерального посла? А що партія ЮФА без сумніву мала найбільше впливів у вегревільській окрузі, а може й у цілій Алберті, то очевидно її члени й прихильники пропонували, щоб із рядів тої партії ставити кандидата. Ця ідея про вибір кандидата українського роду вперше почала кружляти в містечку Вегревіл, але незабаром вона докотилася й до інших частин округи і з кожним днем більше дозрівала. Захоплені цією можливістю люди почали думати над тим, кого б то пропонувати на кандидата. Між ініціаторами, що взя-

---

⁴⁾ До нового розподілу в 1924 р. ця територія входила в ширшу округу під назвою "Вінторія".

лися до справи серйозно, було декілька вчителів, фермерів та бізнесменів. Із учителів найактивніші були О. Григорович, Володимир Купченко, що тоді приготувався до вчительського семінара, Василь Дорош та інші. Споміж українських бізнесменів, що завзято працювали в цій справі можна згадати Іллю Порайка, а з фермерських рядів треба назвати Івана Косюра та інших.

Комусь із цих ініціаторів прийшла думка, щоб звернутися з пропозицією до Михайла Лучковича. Лучкович учителював тоді у школі Бушленд, на північ від містечка Ренфурлі. Вони вважали, що Лучкович був найвідповіднішим кандидатом. Він був одним із найактивніших канадійських українців в Алберті і брав активну участь у громадській праці. В перших роках заснування Інституту ім. Михайла Грушевського в Едмонтоні він був, між іншим, головою студентів. У пресі з тих років ми часто стрічаємо ім'я Лучковича у зв'язку з різними вічами та резолюціями, головним автором яких був він. Лучкович володів теж англійською мовою так, як ніхто інший з канадійських українців. Бо він сам твердив, що до 15 року життя говорив тільки англійською мовою. Він народився в Шемокін, Пенсільванія, ЗДА, а до Канади приїхав 1907 р. Українську мову він почав вивчати вже в Канаді. Коли був студентом манітобського університету у Вінніпегу, де здобув ступінь Б.А., то вже тоді непогано говорив по-українському. По приїзді до Едмонтону почав студіювати право в Албертійському університеті, а між університетськими семестрами вчителював.

Коли делегація звернулася до Лучковича з пропозицією, щоб він погодився кандидувати на надходячій номінаційній конвенції партії ЮФА, то він був такий заскочений, що не міг дати свого рішення. Одначе по довшій дискусії дав позитивну відповідь.

Справа вибору кандидата українського роду була незвичайно трудна, бо в тому часі дуже мале число канадійських українців в окрузі були членами будьякої політичної партії. А щоб вибрати кандидата українського роду, треба було мати на конвенції більшість делегатів того походження. Тим то комітет прихильників Лучковича мусів на швидкуруч узятися до

впису українських членів до партії ЮФА, бо до конвенції за-
лишалось дуже мало часу.

Щоб не скомпромітувати виборців українського роду в
окрузі і зібрати поважне число членів до ЮФА, прихильники
Лучковича мусіли їздити по всій окрузі й відвідувати фарме-
рів та й українців інших професій у їх домах. Було це в липні.
Багато фермерів було зайнятих сінокосами, деякі корчували
ліс або працювали в полі, а це утруднювало організаційну пра-
цю. До того вписове коштувало \$3.00 і не кожний із нових чле-
нів мав готові гроші, а своїх фондів на цю ціль комітет не мав.
Тому в багатьох випадках прихильники Лучковича мусіли самі
покривати недобір членських вкладок та платити кошти свого
подорожування. Все ж таки завзяття і посвята малої групки
людей побідили і у висліді поважне число українського роду
делегатів приобіцяло прибути на конвенцію до містечка Ендрю.

В день конвенції члени комітету лякалися, що не при-
їде достаточне число українських делегатів на конвенцію, бо
з приїздом були зв'язані видатки, а ще й мало хто з канадій-
ських українців мав тоді власне авто. Але завзяті українські
фермери умовилися з сусідами і ще перед означеною годиною
з'їжджалися возами, бричками, а дехто й автом. Фермері з
дальших околиць ніччю вибралися в дорогу, щоб на час при-
бути на конвенцію.

По відкритті конвенції і прийнятті формальних поста-
нов приступлено до номінацій. Першим був номінований А. М.
Бутілієр. Внесені також були імена Михайла Лучковича й Пе-
тра Міськова. Були номіновані ще й інші особи англосаського
походження, але кожен із них вставав, дякував і закликав сво-
їх прихильників піддержати Бутілієра. Цим чином по першому
голосуванні Бутілієр стояв на першому місці, Лучкович на дру-
гому, а Міськів на третьому. Та поки роздали останні картки
до голосування, прихильники Лучковича прямо благали Місь-
кова, щоб він уступив у користь Лучковича. Коли ж остато-
но Міськів пустився йти на підвищення, щоб зрезигнувати,
прихильники Бутілієра пробували закричати його й не допу-
стити до цього. Це так обурило Міськова, що він за всяку ціну
вирішив добитися свого. Перемагаючи крик противників, він
таки вийшов на підвищення і заявив, що коли прихильники

Бутілієра зрезигнували в його користь, то він також резигнує і закликає своїх прихильників піддержати Лучковича. Резигнація Міськова та буря оплесків української публіки створила драматичний момент, що до глибини душі потряс делегатами українського роду. По обчисленні голосів проголошено, що Лучкович невеликою більшістю голосів вибраний кандидатом на федеральну округу Вегревіл.

Учасники конвенції твердять, що кілька прихильників Бутілієра були такі обурені вислідом конвенції, що перед очима Лучковича зривали свої відзнаки ЮФА, кидали під ноги й топтали по них. В той час ще де-не-де було кілька осіб, що не могли погодитися з думкою, що і канадійські українці повинні мати ті самі привілеї, що їх мали інші повноправні канадійці, включно з привілеєм вибирати зпоміж себе федерального посла. Але це були вийнятки, бо велика більшість членів партії ЮФА без огляду на походження завзято працювала за Лучковичем та на нього голосувала. Це виказують цифри з тих виборів.

Для канадійців українського роду вибір Лучковича був досягненням переломового значення. Тому виборці українського роду, крім деяких, що ради особистих інтересів піддержували опонента Лучковича, Дж. С. МакКалума, кандидата ліберальної партії, всіма силами помагали Лучковичеві аж до його вибору і то без уваги на свої політичні погляди.

Щоб належно оцінити вартість громадського діяча, треба дивитися не тільки на його обдарованість і характер, але теж на обставини, в яких йому довелося діяти. І коли під цим кутом глядіти на заслуги Лучковича, сьогодні вже історичну постать канадійських українців, то треба сказати, що його заслуги для канадійців українського роду справді великі.

З днем 28 травня 1929 р. прізвище Лучковича стало дуже популярним між канадійськими українцями. Того пам'ятного дня він виголосив промову проти принизливого трактування українських поселенців, з яким можна було стрінутися в деяких англосаксонських кругах. Генеза цієї першої великої промови Лучковича була така: В його руки попався випадково один примірник листа, який єпископ протестантських церков Джордж Екстон Ллойд розіслав до своїх священиків. В цьому

листі єпископ схарактеризував українців дуже брудними словами і закликав своїх священиків протиставитися дальшій українській іміграції до Канади. Між іншим єпископ Ллойд написав таке:

“Оттавська комісія доручила парламентові не відновляти в теперішній формі умови з залізницями, що кінчиться в 1930 р. Чому західна Канада має ще три роки каратися через тих брудних, темних, смердячих часником, непожаних континенталів, як це мало місце останні три роки? Ця держава повинна мати стільки сили, щоб рядити своїми залізницями, а не дозволяти їм на деморалізацію нашого населення”.

Довкола цього листа Лучкович збудував сильну промову й виголосив її в блискучій спосіб у парламенті. Про неї канадійська й американська преса писали обширно, а потім ще вертались до неї кілька тижнів у своїх редакційних статтях. По її виголошенні, Лучковича знали не тільки українці в Канаді й поза Канадою, але його вже знали й шанували наші співгромадяни та наші сусіди американці.

На приклад, як писала преса про Лучковича, подамо два короткі уступи з канадійської й американської преси. Ще перед виголошенням промови Грент Декстер, теперішній редактор щоденника “Фрі Прес”, Вінніпег, написав у “Маклейнз” журналі з 15 липня 1928 таке:

“До 1926 р. тільки британські іммігранти діставались до федерального парламенту. Одначе, в західній Канаді вирости великі поселення українців й інших чужомовних народів. Вони стають найкращими канадійцями і сьогодні в громадських справах їх репрезентує Михайло Лучкович, посол на округу Вегревіл, один із найталановитіших промовців у парламенті. Він звернув на себе увагу навіть довголітніх парламентаристів, як також одержав признание прем'єра”.

А зараз же по його промові, в “Шікаго Трибюн” (ЗДА) з 23 червня 1927 р. читаємо у статті п. з. “Золотий Голос у Канаді” таке:

“Кілька тижнів тому в канадійським парламенті стала певного роду сенсація, коли п. Лучкович відповів єпископові Ллойдові з Саскачевану”.

Подібних пресових коментарів, що появлялися в пресі впродовж посольської кар'єри Лучковича, можна б навести більше, та для прикладу вистачить і цих двох.

Дня 28 липня 1930 р. відбулися в Канаді чергові федеральні вибори. Ці вибори для Лучковича були багато легші. І хоч опонент вів завзяту виборчу кампанію, то він таки його переміг 904 голосами. Цим разом опонентом Лучковича був бизнесмен із містечка Вегревіл, Чарлз Гордон, знову ж таки з ліберальної партії.

Підчас другої каденції досягнення Лучковича перевищали те, що йому вдалося зробити в першій. Дня 8 травня 1931 р. він виголосив у парламенті найсильнішу промову своєї політичної кар'єри, промову проти відомої “пацифікації” Західної України. Вона зробила таке сильне враження в парламенті, що тодішній прем'єр Канади Р. Б. Беннет був примушений говорити два рази, щоб якось зайняти, а радше не зайняти становища до цієї болючої справи. В імені ліберальної партії промовляв офіційно Ернест Лапойнт, довголітній міністр справедливості в ліберальних кабінетах. З усіх провідників канадійських політичних партій найприхильніше становище до українців тоді зайняв Дж. С. Вудзворт, визначний провідник робітників та основник партії “Ко-оператив Комонвелт Федерейшен” (Сі-Сі-Еф). В дискусії ще взяло участь 8-ох послів, які хотіли записати себе у вдячній пам'яті тих українських виборців, що жили в їх округах. Промови й дискусії в цій справі продовжувалися в парламенті майже цілий день. Подаючи звіт, едмонтонські “Українські Вісті” назвали той день “Українським днем у канадійському парламенті”.

У вересні 1932 р. Лучкович виїхав до Європи. Він був вибраний єдиним делегатом канадійського відділу “Емпіер Парламентарі Ассосіейшен” на міжнародну конференцію парламентаристів, що мала відбутися в Букарешті, Румунія. А з уваги на те, що в Британії саме тоді відбувались вибори, також і британський відділ тої самої організації уповноважив Лучковича репрезентувати і його на конференції. Вийшло так, що

єдиним представником найбільшої тоді світової імперії на міжнародній конференції парламентаристів в Букарешті став син українських емігрантів із Буковини Михайло Лучкович. Що більше, своє виключне становище він використав для оборони прав українського поневоленого народу на його корінних землях. І саме в цьому була одна з історичних заслуг Лучковича для цього народу.

Підчас побуту в Лондоні Лучкович познайомився з багатьма англійськими послами й політичними діячами. Тут виголосив він промову про брак ринків збуту на канадійську пшеницю до кількадесят послів, членів одного з британських парламентарних комітетів.

На конференції в Букарешті Лучкович також промовляв про права для національних меншин. Відвідуючи румунського короля, він і там заявив, що проблема національних меншин це одна з найпекучіших справ тодішньої Європи. Ці заяви Лучковича на міжнародному конгресі і перед королем держави, поліція якої жорстокими методами вбивала кожний прояв національного життя українців, говорять самі за себе.

По конгресі Лучкович поїхав відвідати Буковину. Там познайомився з багатьма визначними українцями, між іншим відвідав славу українську письменницю Ольгу Кобилянську, відбув конференцію з політичним провідником буковинських українців д-ром В. Залозецьким та на одному зібранні промовляв до своїх земляків. Він відвідав теж своїх рідних у селі Берегомет.

М. Лучкович виїхав у Західну Україну, де кілька разів був гостем сл. п. Митрополита Андрея Шептицького у Львові. Підчас побуту в західноукраїнській столиці він познайомився з тодішнім редактором "Діла" Василем Мудрим, як також з іншими передовими українцями. З нагоди відвідин Лучковича у Львові представники різних українських організацій влаштували були бенкет для нього і тут він мав нагоду промовляти до поважного числа визначних українців. При цій нагоді він познайомився теж з д-ром Костем Левицьким, Міленою Рудницькою, Остапом Луцьким, та іншими.

Коли Лучкович повернувся до Канади, він став ще популярнішим між канадійськими українцями, ніж передтим.

Його подорож до Європи не тільки що змінила його авторитет серед канадійських українців, але й серед канадійців інших походжень. Не зважаючи на це уваги, зараз після повороту Лучковича з Європи, з Едмонтону й округи кілька лібералів українського роду з-поміж передових членів і прихильників організації Союзу Українців Самостійників (СУС) почали спритно упрямою акцією проти нього. І хоч в Алберті ширший загал прихильників і членів цієї організації, а також і частина її проводу були гарячими прихильниками Лучковича, то все таки кілька осіб із її провідної верстви мали свою ціль і пробували її досягнути. Саме тоді, в роки 1933 і 1934, ліберальна партія в Алберті почала серйозну політичну акцію, щоб, користаючи з помилок провінційного уряду ЮФА, його повалити й дійти до влади, а також, щоб із Алберти вибрати якнайбільше ліберальних послів до Оттави. Ця акція захопила теж мале число канадійських українців. Оці люди вже й тоді думали тільки категоріями своєї партійності, при допомозі якої вони хотіли досягнути особистих користей та почесностей. А що Лучкович, який вірно служив усім канадійським українцям, без уваги на їх партійні чи релігійні погляди, став центральною особою між канадійськими українцями, то ці особи не могли знести того, щоб він, а не хтось із них, був на тому місці. І саме тому, не зважаючи на Лучковичеві заслуги й тяжко зароблену популярність, він був їм на дорозі й треба було його повалити. Іншими словами, досягнень і заслуг Лучковича цих кілька осіб не могли вже довше стерпіти.

Ці люди в питомий собі спосіб почали поширювати вагання між українськими виборцями Вегревільщини, чи Лучковича треба й надалі вибирати. Вони вели свою підривну роботу спритно, щоб не наразити собі зразу численних прихильників Лучковича. Вони аргументували так: "Лучкович добрий і здібний посол, він здобув поважні заслуги, але зло в тому, що він не з тої партії, з якої повинен бути. Якщо б він був вибраний з ліберальної партії, то він міг би зробити ще більше. А тому що він є послом із малої "опозиційної" групи, то його треба замінити іншим послом українського роду, але з ліберальної партії". Цей і інші аргументи почали кружляти в окрузі, у висліді чого якась частина виборців почала вагатися,

чи далі піддержувати Лучковича. До цього ще й комуністи українського походження, хоч Лучкович у своїх парламентарних промовах їх не чіпав, теж вирішили його повалити, лише тому, що він усюди говорив в імені національно думаючих канадійських українців. В цей спосіб Лучкович став перед диверсією з двох боків, комуністичною і малої горстки українських лібералів.

Влітку 1934 р., в містечку Віллінгдон відбулась номінаційна ліберальна конвенція на округу Вегревіл. На нещастя українських лібералів, їх кандидат Василь Підручний з Вегревіл, якого ім'я, по волі чи по неволі, було пропоноване, перепав, а ліберальним кандидатом був вибраний той самий Дж. С. МакКалум, що був противником Лучковича в 1926 р. З цього рішення ліберальної конвенції українські ліберали були невдоволені й тоді певне число з них зробили скорий зворот і далі піддержували Лучковича. Та направити шкоду, яку вони вчинили своєю нерозумною пропагандою проти Лучковича, вже було трудно. А то тим більше, що вкінці 1934 і на початку 1935 рр. новий рух Суспільного Кредиту так поширився в Алберті, що прихильники різних політичних партій вписувалися масово до цієї партії. Не було жодного сумніву, що Суспільний Кредит здобуде поважне число послів до провінційного парламенту, а також вибере кілька федеральних послів до Оттави, якщо вирішить брати участь теж у федеральній політиці.

В цей час провінційний уряд ЮФА мав усякі клопоти, головно персонального характеру, спричинені деякими поодинокими міністрами та прем'єром. До цього, після 14-річного урядування в Алберті, ця партія втратила свій первісний розгін, а в зв'язку з цим почала втрачати ґрунт. Та не зважаючи на неясні передбачування, період п'ять років від попередніх виборів кінчався і уряд ЮФА мусів проголосити загальні провінційні вибори, що їх назначено на день 22 серпня 1935 р.

У цих виборах партія Суспільного Кредиту мала такий успіх, що здобула в Алберті 163,700 голосів. Ліберальна партія здобула ледви 69,845 голосів, а ЮФА тільки 33,063 голосів. Коли перед виборами ЮФА мала 36 послів, а опозиційні групи 27, то тепер згідно з цим вислідом партія Суспільного Кредиту вибрала 56 послів, ліберали — 5, консерватисти — 2, а ЮФА

ні одного. В такому стані провінційної політики, застали Алберту федеральні вибори в 1935 р.

Тут треба замітити, що 9 федеральних послів ЮФА, включно з М. Лучковичем, перед виборами 1935 р. офіційно прийняли назву партії Сі-Сі-Еф, якої основником і провідником був Дж. С. Вудзворт. Цю партію створено на програмі поміркованого соціалізму й до неї прилучилися теж робітничі послі. Її зорганізовано в 1932 р.

В липні 1935 р. проголошено федеральні вибори, що відбулися 14 жовтня 1935 р. В тих виборах не перевибрано ні одного колишнього федерального посла партії ЮФА, включно з Лучковичем. На його місце вийшов у Вегревільщині більшістю 496 голосами Виллям Гейгорст із партії Суспільного Кредиту. Із 17 федеральних послів, яких вибрала Алберта, вийшло тоді 15 послів від Суспільного Кредиту, 1 ліберал і консерватист, Р. Б. Беннет, що до тих виборів був прем'єром.

Хоч від виборів у 1935 р. минає 16 років, то канадійці українського роду, що цікавляться громадськими справами, все ще вертаються до теми тих виборів. Бо цікаво їм, чи Лучкович міг був вийти переможцем тоді, коли в Алберті ні один посол з його партії не був перевибраний. Та точніша відповідь на це питання ледви чи є потрібна.

Як доказ великих заслуг Лучковича для канадійців українського роду, ще можна згадати, що одинадцять років по його невдалих виборах у 1935 р. відділ Комітету Українців Канади в містечку Вегревіл улаштував ювілейний бенкет у честь М. Лучковича з нагоди 20-річчя його вибору до парламенту. Бенкет цей відбувся при участі поважного числа канадійських українців у Народному Домі у Вегревіл 22 вересня 1946 р. На цьому бенкеті виголошено ряд промов, і кожен із промовців висловив Лучковичеві признання. Лучкович говорив останній і дякував ініціаторам, промовцям та всім учасникам бенкету. Між приявними було також двох чи трьох із тих, що колись аргументували, що "Лучкович був не з тої партії, що треба". Та ці речі тоді пішли в забуття, бо ніяково було їх пам'ятати.

Останніх кільканадцять років М. Лучкович живе в Едмонтоні і є власником невеликої крамниці.*) Як колись, так і тепер він багато читає, головню клясичні твори. А коли час дозволяє, то для розваги деколи йде на спортові змагання. Про політику М. Лучкович говорить мало, а коли говорить, то каже, що кожен політичний діяч завсіди повинен бути приготований прийняти поразку так само холодно, як і перемогу. Він каже, що не треба дуже талановитої людини, щоб мати успіх, коли той успіх самий приходить, але на перетворення невдачі в успіх таки треба і таланту і праці. А ще дуже цікавою є оцінка Лучковича українців. Він дуже високо оцінює українців і каже, що в основі український загал думає добре й керується добрими мотивами. Він наводить приклад із історії, де так звана вища верства давалася асимілювати окупантам української землі ради лакімства нещасного, посад тощо. Але українського “простого хлопа” ніхто не міг засимілювати впродовж століть. Тому ті, так звані “прості люди” не дуже то й “прості”. В них є здоровий “хлопський розум”. І коли треба йти по розум, то чи йти по нього до тих “простих” людей, чи до тих, що вчать других, а самі через свій слабкий характер загибають? Наш “хлоп” стоїть впродовж історії, як гібральтарська скеля, і він далі буде стояти й буде прикладом для поколінь.

Українці втратили Лучковича, але його блискуча політична діяльність осталась. Ця його діяльність гідна признання. Лучкович був у парламенті 9 років і за той час “проломив перші леди” для канадійських українців на федеральному політичному полі. Для канадійців українського роду Лучкович став історичною постаттю, бо він був піонером, із їх власних рядів, у канадійській федеральній політиці.

Втративши Лучковича виборці українського роду Вегре-вільщини зразу відчули брак безпосереднього зв'язку з канадійським урядом та канадійським державним парламентом. Та їм лишилось одне — чекати нової нагоди.

---

*) Ця книжка написана 25 літ тому.

РОЗДІЛ 4.

НОМІНАЦІЙНА КОНВЕНЦІЯ СК-ПАРТІЇ НА ФЕДЕРАЛЬНУ ОКРУГУ ВЕГРЕВІЛ У 1939 Р.

У загальних федеральних виборах, що відбулися 14 жовтня 1935 р. канадійські українці втратили єдиного посла українського роду в Оттаві. А з уваги на те, що канадійський виборчий закон вимагає, щоб по кожних загальних виборах відбулися чергові вибори найдалі до п'ять років, то вже в 1939 р. різні політичні партії почали відбувати свої номінаційні конвенції. Політичні партії звичайно відбувають номінаційні конвенції скоріше, тому, щоб їх кандидати могли заздалегідь почати організаційну та передвиборчу кампанію. З цих же самих мотивів Екsekутива партії Суспільного Кредиту на федеральну округу Вегревіл теж рішила відбутися своєю номінаційною конвенцією завчасу.

У п'ятницю 1 вересня 1939 р., ще перед 10 годиною рано, до містечка Чипмен почали з'їжджатися авта. Хоч відкриття конвенції проголошено аж на годину 2:30 по полудні, то багато делегатів прибули завчасу, бо передбачували завзяті змагання на конвенції. Інші приїжджали скоріше, бо хотіли повести кампанію за кандидатами, яких вони піддержували.

До 12 години вже стояло кількадесять авт по обидвох боках головної вулиці в Чипмен, і з кожною хвилиною приїжджало їх більше. Люди групами стояли на хідниках і говорили не тільки про вибір кандидата, але й про ДРУГУ СВІТОВУ ВІЙНУ, бо вранці проголошено по радіо про напад Німеччини на Польщу. До цих гуртів приступали й люди, що приїжджали пізніше. Всі знайомилися або відновляли давніші знайомства. Водночас деякі делегати відкликали інших набіг і переконували одні одних віддати голоси на того чи іншого кандидата. Делегати, що ще не зареєструвалися в комісії, заходили до залі, платили мале вписове і реєструвалися. А коли сонце вже наближалось до полудня, дехто з делегатів за-

ходив до ресторану на обід, а інші їли перекуски в своїх автах. У цей день містечко Чипмен мало півсвяточний і півярмарковий вигляд.

Чипмен — це мале фермерське містечко, збудоване в одній із найстарших канадійсько-українських околиць. Тут живе около 300 людей, велика більшість яких — це канадійці українського роду, а крім них ще кілька родин польського й англосаського роду. Чипмен збудоване при залізничній лінії Сі-Ен-Ар-а. Тут є аж шість збіжєвих елеваторів, до яких дооколишні фермері привозять збіжжя на продаж. У містечку є різні крамниці, один модерний готель, пул-рум зі столами білярду та бовлінг аляями, ресторан, молочарня, публічна й середня школа. Тут є теж чотири церкви: українська католицька, польська римо-католицька, русько-православна й англійська. В Чипмен є дві залі. Заля Української Католицької Громади, де відбувалась конвенція, це одна з найбільших заль у цілій веґревільській окрузі. Містечко освітлюється електричним світлом.

Конвенцію відкрито в годині 2:30 по полудні. На конвенції головував адвокат В. М. Крокет із Веґревіл, а секретарював Юрій Хаба, тоді з Еґремонт. Зареєстрованих делегатів на конвенції було 110, а було ще раз стілки гостей.

Першою важною точкою програми було відчитання звіту з попередньої конвенції, що відбулася 14 вересня 1935 р. в містечку Ендрю. У протоколі з тої конвенції було записано, що з трьох кандидатів Павло Лесюк, учитель українського роду, одержав був найбільше голосів, але що Дорадчий Борд партії Суспільного Кредиту на веґревільську округу затвердив номінацію Вилліяма Гейгорста, який за числом голосів стояв на другому місці.

Тут треба пояснити, чому Вилліяма Гейгорста признано офіційним кандидатом. На конвенції схвалено внесення, щоб Дорадчий Борд мав останне слово в затвердженні одного з трьох кандидатів, вибраних конвенцією. А коли Дорадчий Борд рішив у користь Вилліяма Гейгорста, то проти рішення Борду вже ніякого відклику не було. Проте велика більшість суспільно кредитових виборців українського походження з цього рішення не була вдоволені і підчас виборів деяке число з них офіційного кандидата не підтримали.

По прочитанні звіту з минулої номінаційної конвенції приступлено до різних постанов формального характеру. Між іншим і цим разом одобрено ухвалу, щоб конвенція вибрала трьох кандидатів і щоб Дорадчий Борд затвердив одного з них.

Підчас дискусії про різні ухвали й резолюції мешканці Чипмен поквапно прибігали до залі і схвильовано інформували людей про найновіші воєнні вісті. З радіопередач вже було ясно, що друга світова війна почалася та що Англія і Франція на днях виповідять війну Німеччині. В залі ці вісті витворювали щораз більше напружену атмосферу. Всі розуміли, що нововибраний посол, хто б він не був, буде засідати у воєнному парламенті.

З приводу таких алярмуючих вістей конвенція, між іншим, ухвалила резолюцію такого змісту: На випадок світової війни демократичні держави скоріше, чи пізніше будуть примушені ухвалити загальну військову службу, як це було підчас першої світової війни; усі громадяни Канади повинні віддати максимум своїх зусиль воєнним змаганням; разом із ухвалою про військову службу повинна бути також ухвалена мобілізація індустріяльних і фінансових засобів, — а щоб коштом війни ніхто не збагачувався треба ухвалити справедливі ціни на фермерські продукти, налагодити заробітні платні й уложити справедливі ціни на фабричні продукти.

Від самого ранку можна було спостерегти, що делегати українського походження мають намір вибрати кандидата українського роду. Підчас конвенції проявилася та сама тенденція. Але, не зважаючи на бажання й постанову цих делегатів, це не було таке легке. Існувала можливість, що вислід конвенції в Ендрю з 1935 р. міг знову повторитися. Делегати сподівалися, що між трьома вибраними кандидатами буде й ім'я тодішнього посла Вилліяма Гейгорста, а Дорадчий Борд маючи рішальний голос при затвердженні одного з трьох кандидатів, може знову затвердити номінацію Гейгорста без уваги на те, скільки б голосів два інші кандидати не одержали. Але на цю методу вибору кандидата конвенція погодилася, і тому, в разі незадовільного рішення Борду, відклику проти такого рішення не могло бути. Все ж таки делегати українського походження, що брали участь у цій Суспільно Кредитовій конвенції, були

свідомі того, що в їх руках була єдина можливість вибрати в Канаді посла українського роду. Бо до цього часу жодна інша округа в Канаді на це спромоглася не могла, і тому делегати докладали всіх старань, щоб номінацію одержав канадієць українського роду.

На цьому місці годиться згадати посла Вилліяма Гейгорста, що заступав вєгревільську округу в федеральному парламенті від 14 жовтня 1935 р. По професії він був учителем середньої школи ("Гай Скул"). До часу вибору був принципалом середньої школи у Вєгревіл. Вдачею він був ввічливою та, без сумніву, начитаною й інтелігентною людиною. Свої посольські обов'язки виконував назагал добре, але йому важко було репрезентувати округу, в якій понад 80 відсотків громадян, було не-англосаського походження. При таких обставинах деяке число виборців не могло вповні розуміти його, а він їх. Все ж таки в посла Гейгорста була добра воля, про що говорить головно його промова в парламенті з 24 січня 1939 р., частину якої він присвятив канадійським українцям. В цій промові він згадав також про аспірації українського народу на українських рідних землях. Канадійці українського роду були вдячні послові Гейгорстові за цю промову й писали про це в канадійській українській пресі. Проте суспільно-кредитовці українського походження радили послові Гейгорстові кандидувати другий раз в окрузі Атабаска, а вєгревільську округу залишити канадійцеві українського роду. Але, не зважаючи на цю пораду, посол Гейгорст вирішив ще раз попробувати щастя у вєгревільській окрузі.

По полагожденні всяких другорядних справ та після схвалення кількох резолюцій, конвенція приступила до номінацій кандидатів. Коли голова конвенції Крокет проголосив, що вже можна зголошувати кандидатів, першим запропоновано Павла Лєсюка. Як було згадано, Павло Лєсюк був одним із кандидатів на номінаційній конвенції в 1935 р. Другого пропоновано тодішнього посла Вилліяма Гейгорста. Потім із передніх лавок залі встав тридцять-кілька літній фармер, без бязки, бо цього дня було гаряче, і по кількох словах вступу знаменитою англійською мовою сказав: "На кандидата пропоную Антона Глинку". Це був Олекса Катєринчук із околиці

Васел. Його внесення піддержав Федько Юрків із околиці Радвей.

Четвертим номіновано о. А. Хруставку, священника української греко-православної церкви, а п'ятим Й. М. Лазаренка, адвоката, що тоді мав свою канцелярію у містечку Мирнам, зараз у сусідній окрузі. На внесення номінацій було призначено тридцять мінут, але поза цими п'ятьма кандидатами більше внесень не було.

Перед голосуванням на кандидатів кожного з них покликано, щоб виголосив п'ятимінутову промову. По промовах можна було завважити, що делегати найбільше були вдоволені з тих промов, що були виголошені двома мовами — англійською і українською.

Голосування відбулося тайно, картками, і кожен голосуючий делегат був обов'язаний голосувати числами 1, 2, 3, 4, і 5, в порядку в якому бажав голосувати на кожного з п'яти кандидатів. По переліченні першого голосування, на диво всіх, проголошено, що посол Гейгорст перепав. Він, мабуть, одержав найменше одинок, двійок і трійок. Потім виборчий комітет роздав картки другого голосування. По обчисленні другого вибору перепав о. Хруставка. Остаточний вислід голосування був такий:

Антін Глинка — 99 голосів,
Павло Лесюк — 92 голоси,
Й. М. Лазаренко — 71 голосів.

На цьому офіційна частина конвенції закінчилася. Тепер уже, по кількогодинному напруженні, деяке число делегатів порозіжджалося додому, головно ті, що приїхали з дальших околиць. Рентга делегатів заходила до їдальні під залю на перекуску, що її приготували жінки Чипмену й околиці. Підчас перекуски дехто з делегатів говорив про вислід конвенції, інші розмовляли про різні господарські та особисті справи, а ще деякі допитувалися, коли буде засідати Дорадчий Борд, щоб вирішити, котрий із трьох кандидатів буде офіційним. На це питання одначе в той час ще ніхто відповісти не міг, бо Дорадчі Борди на різні округи мали засідати аж тоді, коли всі округи в Алберті відбудуть свої номінаційні конвенції, а це могло потривати ще кілька місяців.

Вилліам Гейгорст і його дружина теж були на цьому малому прийнятті. Посол Гейгорст аж тепер жалував, що пробував вдруге одержати номінацію у вегревільській окрузі. Те, що він перепав на конвенції в Чипмен, трохи непокоїло його, бо могло пошкодити йому в одержанні номінації на округу Атабаска, де його ім'я мало бути запропоноване таки на другий день. Від себе я тільки міг приобіцяти йому, що поможу в кампанії, якщо він у тій окрузі одержить номінацію. Після перекуски решта делегатів роз'їхалася. Я теж від'їхав до Едмонтону.

Вернувши до Едмонтону, я почув по радіо, що прем'єр Канади В. Л. Маккензі Кінг, заповів на четвер, 7 вересня, наглу сесію парламенту. Водночас прем'єр заявив, що скликає наглу сесію, бо "на випадок втягнення Британії у війну уряд хотів від парламенту апробати для гармонійної співпраці з Британією". Всі ці заяви віщували воєнні події, і канадійське населення цього було свідоме.

У зв'язку з підготуванням різних округ до виборів ще хочу згадати, що посол Гейгорст одержав номінацію на округу Атабаска, але пізніше при виборах перепав.

В наступних п'ятьох місяцях канадійці далі інтересувалися домашніми політичними справами, як завжди, але їх головна увага була вже зосереджена на воєнних подіях, що гнали вперед шаленим темпом.

В неділю, 3 вересня, Британія і Франція виповіли війну Німеччині. Того ж самого дня виповіли Німеччині війну держави, що входять до спілки британського Комонвелту, отже Індія, Австралія, Нова Зеландія і Південна Африка. Тільки Канада виповіла війну Німеччині аж сім днів пізніше, тобто 10 вересня, після згоди парламенту.

Але, не зважаючи на те, що Канада спізнилася тиждень із офіційним виповідженням Німеччині війни, уряд прем'єра Маккензі Кінга і без цього, дня 3 вересня дав наказ відповідним департаментам, покликуючись на канадійський воєнний закон "Вор Мезюрз Ект" із 1914 р., поробити відповідні заходи, щоб забезпечити оборону Канади. Того самого дня прем'єр Кінг у своїй радіо-промові поінформував канадійців про заходи, які уряд його вже поробив беручи під увагу таку виїмкову ситуацію. Згаданий канадійський Воєнний Закон дав урядові пов-

новласті робити всі потрібні заходи, заки збереться парламент. Також того самого дня й на підставі того самого закону уряд дав наказ Департаментові Державної Оборони “так розпоряджати військом, як вимагатимуть обставини”. Водночас уряд покликав до життя “Вор Тайм Прайсес енд Трейд Борд”, для контролю цін і розподілу продуктів, а також ухвалив “Дефенс оф Канада Регюлейшенз” для заведення цензури й нагляду над всякими небезпечними для держави елементами. Всі ці заходи уряд поробив самий, заки була скликана сесія парламенту. Лишалось тільки проголосити стан війни між Канадою і Німеччиною.

Нагла сесія, на яку з'їхалися послы, тривала тільки сім днів, від 7 до 13 вересня. На сесії ухвалено десять законів, які посередньо чи безпосередньо були зв'язані з воєнним положенням країни. В суботу, 9 вересня, канадійський парламент ухвалив виповідження війни Німеччині, а в неділю 10 вересня, канадійський уряд проголосив стан війни з Німеччиною. Цього ж дня в офіційному урядовому виданні, “Канада Газет” можна було прочитати:

“Цим заявляємо й проголошуємо, що від 10 вересня 1939 р. між німецьким Райхом і Канадою існує стан війни”.

Ще тої самої неділі кожний дім у Канаді, де тільки було радіо, знав про цю деклярацію. Канада вже була у війні!

Дні, тижні й місяці переходили, а положення аліянтів не то, що не поправилось, але ставало дедалі грізніше. Все таки кожний дорослий громадянин Канади вкладав максимум своїх зусиль і праці в канадійські воєнні змагання і вірив твердо, що остаточна перемога буде по стороні Аліянтів і Канади.

Хоч увага канадійців від самого початку війни була прикована до всього, що було зв'язане з війною, все ж таки різні політичні партії проявляли непересічну активність у підготовці до наступних виборів. Це робили політичні партії впродовж місяців, хоч ще ніхто не знав, коли вибори будуть проголошені або коли відбудуться.

З уваги на цю активність я теж уважав своїм обов'язком час-від-часу виголошувати промови в окрузі та підготовляти ґрунт до виборчої кампанії. Те, що Дорадчий Борд ще не засідав і не вирішив, котрий із кандидатів буде затверджений,

не здержувало мене від організаційної праці в окрузі. Я вірив, що Дорадчий Борд затвердить мою кандидатуру, хоч би з уваги на те, що я одержав найбільше голосів на конвенції та впродовж кількох років допомагав фермерам у їх клопотах, і часто виголошував промови в окрузі і поза округою. Але, навіть не дивлячись на це, я вважав своїм обов'язком організувати цю округу для Суспільного Кредиту тимбільше, що тільки вегревільська округа могла вибрати посла українського роду — і тільки з партії Суспільного Кредиту.

На початку 1940 р. прем'єр Кінг проголосив скликання регулярної сесії парламенту, що мала початися 25 січня. Тоді, як і впродовж цілої війни, найбільш замотаною проблемою була мобілізація мужчин до війська. До цього часу в канадійському війську служили тільки охотники, бо примусового вербунку ще не було. Та з причини грізних подій, що у швидкому темпі розвивалися, деяка частина канадійців у супроводі великої кількості пресових органів вимагала негайного введення примусової військової служби. І в цих обставинах були сподівання, що підчас сесії якесь число послів, а може й деякі політичні партії будуть натискати на уряд, щоб ввести в життя примусову військову службу. Такий був настрій у Канаді перед цією пам'ятною сесією.

Згідно з проголошенням, сесія почалася в четвер 25 січня. І як звичайно, в дні сесії від години 3 пополудні до 6 вечора послі брали участь у нарадах. В 8 годині дзвінок знову задзвонив, скликаючи послів на вечірне засідання, що обов'язково продовжується до 11 години. Коли послі зайняли свої місця і дзвінок перестав дзвонити, прем'єр Кінг встав і прочитав заяву про розв'язання парламенту та проголошення виборів на 26 березня 1940 р. Ця заява заскочила послів, бо ледви чи хто сподівався такої несподіванки. Але прем'єр Кінг спритно орієнтувався в настроях виборців при складних обставинах і вирішив у виборах зайняти тверде становище проти примусової військової служби, хоч він згори знав, що своєї обіцянки додержати не зможе. І якраз це становище було головним гаслом ліберальної партії у цих федеральних виборах.

З проголошенням виборів всі політичні партії моментально кинулися у виборчу кампанію. У вегревільській округі

зі розгорялася теж завзята виборча кампанія. Ліберельний, Сі-Сі-Еф (соціалістичний) і комуністичний кандидати виголошували промови в різних частинах округу, говорили по радіо та скріпляли свої виборчі апарати, а офіційного суспільно-кредитового кандидата ще не було, бо ще не засідав Дорадчий Борд. У такому положенні я не бачив іншого виходу, тільки мусів далі виїжджати в округу з промовами. Але мені й моїм двом товаришам руки були зв'язані, бо жаден з нас ще не був офіційним кандидатом. Це положення продовжувалося аж до кінця лютого так, що залишався ледве один місяць для кампанії. На щастя федеральних суспільно-кредитових кандидатів Вилліам Ейбергарт, прем'єр суспільно кредитового уряду в Алберті, теж проголосив провінційні вибори, що мали відбутися 21 березня, п'ять днів перед федеральними. Виборча стратегія прем'єра Ейбергарта давала деякі користі й федеральним кандидатам Суспільного Кредиту бо, будиши певним перемоги, він вірив, що велика більшість виборців, яка голосуватиме на провінційних кандидатів партії СК, підтримає теж федеральних кандидатів цієї партії.

Від номінаційної конвенції в Чипмен проминуло майже шість місяців, як остаточно скликано засідання Дорадчих Бордів із різних округ північної Алберти. Засідання Бордів відбулося в Едмонтоні і 22 лютого увечорі прийшла черга на визначення офіційного кандидата на вегревільську округу.

Перед засіданням вегревільського Борду всі три кандидати обіцяли один одному, що помагатимуть у виборах кандидатові, який одержить потвердження Борду.

Десь около 9 години вечора скликано Дорадчий Борд на вегревільську округу. До цього Борду входили: Т. Р. Морей, А. Інгліш, Ф. Апелбі, В. М. Крокет, Дж. Тімней, Юрій Хаба і Ю. Томашевський. Кожен із них був членом Борду, бо за тодішнім статутом СК, Федеральний Борд складався з голов провінційних округ, які в цілості або яких більша половина входили в федеральну округу, а також із місто-голов провінційних округ, які тільки частинно входили в рямці федеральної округи. При такому складі, хоч переважаюче число виборців вегревільської федеральної округи склали канадійські українці, то у Борді сімох, було тільки двох членів українського похо-

дження. Разом із Бордом також засідали: прем'єр Вилліам Ейбергарт, міністри Н. Е. Теннер і В. А. Фелов, як теж секретар суспільно-кредитової організації Алберти Дж. А. Моріс.

Мене покликано на розмову другим з черги. Члени Борду мали перед собою приготований квестіонар, з якого ставили питання. Відповідаючи на різні питання, я відчував, що мені не йшло найкраще. Питань, до яких я приготувався з книжок, ніхто не питав, зате члени Борду ставили дрібні, замотані питання. Певне, що на ці питання я міг би був відповісти вдоволяюче, якщо б відпочав від довгих тижнів організаційної праці, веденої в незадовільних матеріальних обставинах.

Відповідаючи на запити, я водночас думав про тих добрих наших фермерів, що підчас моїх мітінгів уможлилювали мені своїми дрібними датками переїзд з відчитами з околиці в околицю. Я думав про молодого студента-фермера Івана Вагілека з околиці Кагвин, що позичив мені перших сто доларів на підготовку до номінаційної конвенції. А тоді в часі економічної депресії сто доларів це була поважна сума грошей. Я теж не міг позбутися думки: яким то способом я оплачу виборчу кампанію якщо б я одержав потвердження Борду? Та коли прем'єр Ейбергарт чи один із його міністрів запитав, чи зможу оплатити виборчу кампанію на випадок, коли б моя кандидатура була затверджена, я відповів, що так. З цим я вийшов з кімнати, в якій засідав Борд.

По розмові з третім кандидатом ми всі нетерпеливо очікували рішення. За яких десять мінут члени вегревільського Борду розходилися й казали, що рішення появиться в едмонтонських щоденниках на другий день. Та в головній залі будинку один із членів Борду потиснув мене за рамя. З того я зрозумів, що моя кандидатура затверджена. Аж пізніше я довідався, що Павло Лесюк одержав три голоси, а я чотири. Та мої клопоти на цьому не скінчилися. При виході з залі хтось мені шепнув, що проти моєї кандидатури буде внесений протест. Довідавшись про це, я і далі залишився в непевному положенні. Це діялось тоді, коли кандидати інших партій вже повною парою вели виборчу кампанію.

З уваги на цей протест я кілька днів остався в Едмонтоні і приготував виборчий часопис. А в суботу 24 лютого, два

дні по засіданні Борду, я одержав телефон від Дж. А. Моріса, секретаря організації СК, щоб я зараз же з'явився в будинку провінціального парламенту, бо туди приїхала з округу численна делегація з домаганням уневажнити мою кандидатуру. Я й зараз туди поїхав.

На сходах парламенту я зустрів Павла Лесюка. Він заявив, що він повинен був одержати потвердження Борду, бо його скривджено в 1935 р., коли затверджено кандидатуру Вилліама Гейгорста. Я розумів Павла Лесюка й співчував йому, але я не міг погодитися, щоби теперішнє рішення мало будь-який зв'язок з рішенням у 1935 р. В усякому разі ми обидва зайшли до великої кімнати, де вже чекало поверх двадцять членів делегації з різних частин округу, а коло головного стола сидів прем'єр Ейбергарт, майже всі його міністри та секретар Моріс.

Прем'єр Ейбергарт покликав першого Павла Лесюка, щоб він висловив своє зажалення. Потім прем'єр просив й інших членів делегації, щоб вони висказували свої думки. Павло Лесюк так як і кілька інших членів делегації висказали погляд, що він повинен бути офіційним кандидатом, а не я. Вкінці на мене припало відповідати на всі ці аргументи, що я і зробив. І по вислуханні цієї довгої дискусії прем'єр Ейбергарт і його міністри одноголосно вирішили, що не можуть уневажнити рішень конвенції і Борду. На цьому закінчився відклик проти моєї кандидатури.

Та заки члени делегації розїхалися додому, то велика більшість із них приступали до мене й впевняли мене про свою піддержку. Розуміється, що з цього я тільки міг радіти. І так по довгих клопотах я остаточно став офіційним кандидатом.

РОЗДІЛ 5.

ВИБОРЧА КАМПАНІЯ

І ДЕНЬ ВИБОРІВ У ВЕГРЕВІЛЬСЬКІЙ ОКРУЗІ 1940 Р.

У загальних федеральних виборах, що відбулися 26 березня 1940 р., було у вегревільській окрузі чотирьох кандидатів. З ліберальної партії кандидував лікар із містечка Лемонт д-р А. Е. Арчер, що одержав номінацію на ліберальній конвенції у Мондер 2 грудня 1938 р. Тоді й Петро І. Лазарович, адвокат із Едмонтону, теж пробував здобути номінацію, але д-р Арчер переміг його 110 проти 104 голосів.

Заслуги д-ра Арчера для Вегревільщини, як лікаря і громадського діяча, були поважні, тому на цьому місці годиться сказати дещо більше про нього. Він народився і виріс у провінції Онтаріо, лікарські студії закінчив у торонтонському університеті. І ще в молодому віці, в 1903 р. він поселився в околиці Стар-Лемонт в Алберті. Тоді українська іміграція масово приїжджала в цю частину Алберти. Д-р Арчер спинився наперед в околиці Стар, де тоді була тільки пошта та скромна фермерська крамниця. Коли ж 1905 р. Сі-Ен-Ар закінчив будувати залізницю через Лемонт, то він ще того самого року переїхав до Лемонту, де й остався назавсіді.

Коли д-р Арчер прибув у цей дистрикт, то вже у старому містечку Вегревіл, а потім у новому, вів свою канцелярію д-р В. Т. Раш, що був тут піонером-лікарем. Однак в 1907 р. д-р Раш теж перейшов до Лемонту, де разом із д-ром Арчером він працював до останніх років свого життя. Як знаємо, в початках перших поселень у цьому дистрикті були тільки провізоричні дороги, потім побудовано перші піонерські дороги. І саме цими дорогами д-р Арчер їздив коником кільканадцять років, сповняючи свої лікарські обов'язки. В 1911 р. д-р Арчер і д-р Раш постаралися, що методистська місія, тепер частина "Юнайтед Чирч", побудувала шпиталь на 15 ліжок у Лемонті. Сьогодні цей шпиталь багато більший і має першорядну репутацію в цілій Алберті.

З цих причин д-р Арчер не лише мав прихильників між виборцями його власної партії, але теж мав повагу й у виборців інших політичних партій. Все це запевняло йому сильну піддержку у виборах.

Другим кандидатом у вегревільській окрузі був Герберт Бутіліер. Він кандидував з партії Сі-Сі-Еф. Герберт Бутіліер, син колишнього посла прогресивної партії А. М. Бутіліера, що заступав вегревільську округу в Оттаві в рр. 1925-1926, був фермером й активно працював у фермерській організації. Коли ж він пробував використати це у виборах, то на нього посипалися закиди, що він уживає фермерську організацію для партійних й особистих цілей. І тут він, мабуть, дещо провинився, тим більше, що фермерська організація в Алберті постійно проголошувала, що стоїть на безпартійному становищі. В усякому разі Бутіліера не можна було легковажити, бо він ще й володів вдоволяюче українською мовою та вживав її у своїх політичних промовах. Українську мову він вивчив мешкаючи в околиці, де жило переважаюче число мешканців українського роду.

Третім кандидатом був Василь Галіна, комуніст.

А четвертим кандидатом із партії Суспільного Кредиту припало бути мені.

Кожний із вище названих кандидатів вів свою виборчу кампанію вже кілька місяців, але завзята й інтензивна кампанія почалася місяць перед виборами. І ті, що були ближче познайомлені з впливами партій в окрузі, та з іншими факторами, які могли заважити на висліді виборів, знали наперед, що головна боротьба в окрузі буде між д-ром Арчером, ліберальним кандидатом, і мною, кандидатом Суспільного Кредиту. Так і було.

З одного боку партія Суспільного Кредиту була найпопулярніша між фермерами і могла числити на масову піддержку. Вона здобула собі цю симпатію тим, що уряд Суспільного Кредиту в Алберті впродовж кількох років вірно обороняв фермерів перед банкрутством тоді, коли фінансові інституції домагалися вирівнання довгів, що в часі економічної кризи не було можливе. А в той час ціни на фермерські продукти

були нижчі від кошту продукції. Коротко кажучи, уряд Суспільного Кредиту стояв на сторожі інтересів фермерства.

З другого боку д-р Арчер не лише мав за собою поважні заслуги, як лікар, але теж ліберальну партію з немалим організаційним апаратом і великими виборчими фондами. Його піддержував також ліберальний тижневик "Вегревіл Обзервер". За д-ром Арчером заангажувалося було поважне число політично активних професіоналістів і бізнесменів із Едмонтону й округи. Між іншим підчас кампанії в окрузі працювали в його користь такі громадські діячі: адвокати Петро Міськів і Петро І. Лазарович з Едмонтону, адвокат Іван Дікур із Вегревіл, лікар Н. Д. Голубіцький з Радвей, Петро Зварич з Вегревіл, Андрій С. Шандро з Едмонтону, Іван Паланич із Едмонтону, С. Чичка, аптикар з Віллінгдон, адвокат Юрій Шкварок із Мондеру, Степан Середа, аптикар з Радвей та інші.

За моїм вибором промовляли на кількох мітингах Петро Мітенко й Василь Дорош, обидва з Едмонтону. Одначе з уваги на те, що провінційна виборча кампанія в Алберті відбувалася в тому самому часі що й федеральна, то кандидати на провінційних послів партії Суспільного Кредиту, на своїх мітингах говорили теж дещо в користь мого вибору, а я робив те саме для них. Також траплялося, що в деяких місцевостях можна було влаштувати спільні мітинги, на яких говорив і провінційний кандидат і федеральний. Декілька таких спільних мітингів я відбув з послами Василем Томином, Д. М. Попелем, Флорід М. Бейкером, міністром Лусієном Мейнардом, та кандидатом на новостворену округу Вегревіл Юрієм Войтковим. Все ж таки більшу половину мітингів мені приходилось відбувати самому. Кожного дня треба було говорити у двох місцевостях.

Та, поминувши ці труднощі, найбільшою журбою для мене в початках кампанії був брак виборчих фондів. Партія Суспільного Кредиту з засади своїм кандидатам грошей на вибори не дає, бо їх ... не має. А це тому, що не приймає жодних хабарів, щоб не робити уряду залежним від тих людей, від яких вона під економічним оглядом старається освободити населення. Партія Суспільного Кредиту приймає від своїх прихильників тільки малі добровільні жертви, що не потягають

за собою жодних зобов'язань. І цими дрібними фондами партія Суспільного Кредиту покриває свої виборчі й інші видатки. З цієї причини кожен суспільно-кредитовий кандидат мусить спиратися на власних матеріяльних засобах.

В 1940 р. грошей у мене не було. Я мусів опертися на збірках та позичках. І в цьому допомгло мені українське громадянство, знайомі та рідня. До того наші фармері, хоч ще не були піднеслися зпід тягару десятирічної економічної кризи, розуміли моє положення і підчас мітингів збирали поміж собою дрібні збірки, щоб допомгти мені бодай з оплатою заль. Отже в загальному це були мої грошеві засоби, при допомчі яких мені приходилось змагатися з багатою фінансово ліберальною партією, що своїм кандидатам звичайно внасигноувє поважні суми на оплату виборчих коштів.

У зібранні виборчих фондів та в організуванні й переведенні виборчої кампанії віддано й уміло помагав мені Микола С. Шевчук, бизнесмен із Віллінгдон, що був управителем моєї виборчої кампанії. Микола Шевчук це один із тих завзятих людей, що з півдороги додому не вертають. І дійсно, в цю зиму сніги в окрузі були глибокі, дороги часто позадувані. Проте він доложив усіх старань, що ми не опустили ані одного мітингу. До цього в перших тижнях кампанії нам часто приходилося закінчувати мітинги коло півночі, а потім ще треба було їхати кількадесят миль до Едмонтону, де ми приготувляли та звідки висилали мій виборчий часопис.

Щодо пресової піддержки треба підкреслити з признанням, що в виборчій кампанії 1940 р. чогири часописи віднесли прихильно до моєї кандидатури і дали мені піддержку. Це були: "Новий Шлях" під редакцією Михайла Погорецького, "Канадійський Фармер", що його редактором у той час був д-р Т. Дацьків, "Український Робітник" за редакцією Михайла Гетьмана й, очевидно малий тижневик, що його видає в англійській мові організація Суспільного Кредиту. І хоч не кожен із цих часописів мав багато читачів у вегревільській окрузі, то все таки я високо ціню їх піддержку, бо знаю, що кожен з цих часописів помагав мені з власної волі та ініціятиви, як теж без жодного грошевого винагородження. Не треба забувати, що декотрі з них мали певну політичну лінію в канадій-

ській політиці, але це не перешкаджало їм у тому, щоб вони беззастережно піддержували мою кандидатуру.

Та весь час, коли суспільно-кредитова група вела свою кампанію, не відпочивали й три інші групи. Про партію Сі-Сі-Еф та про її кандидата Бутілієра можна хіба сказати, що вони вели досить агресивну кампанію. Комуністи та їх кандидат провадили типово комуністичну виборчу агітацію, їм ішло головню про пропаганду, але вони теж пильнували, щоб на мітингах та по радіо накидатися на мене особисто. Але зі всіх партій ліберальна група перевищила всі групи під оглядом зорганізованості, пропаганди та розміру кампанії.

Як уже було сказано, поважне число професіоналістів і бізнесменів були включили себе всеціло в ліберальну виборчу кампанію у вегревільській окрузі. Впродовж тижнів декотрі з цих людей виголошували промови, а ті, що не вміли говорити публічно, й ті, що через різні інші причини не могли явно ангажуватися у кампанію, організували й впливали на виборців різними іншими засобами. Коротко кажучи, ліберальна виборча організація у вегревільській окрузі в 1940 р. була знаменито зорганізована і функціонувала гладко.

Та без уваги на те, що організаційні й агітаційні сили й засоби в цій кампанії були аж надто нерівні і що в перших тижнях офіційної кампанії мої вигляди на вибір не виглядали найкраще, я все таки вірив, що у вегревільській окрузі Суспільний Кредит перемаже. За цим промовляли головню два аргументи.

Передусім Суспільний Кредит мав безумовно найсильнішу піддержку між фермерами. Це тому, що він дійсно боронив їх інтересів, як і взагалі інтересів тих, що впродовж десятирічної економічної кризи найбільше потерпіли від неї. Навіть підчас виборів ціна на фермерські продукти була нижча від кошту їх випродукування. В році, що скінчився 31 березня 1940 р., середня ціна на пшеницю була тільки 52 центи за бундель, за овес 28 центів, за ячмінь 32 центи, за жито 38 центів.¹⁾ Інші фермерські продукти теж продавалися за півдармо

---

¹⁾ Гляди Annual Report of the Department of Agriculture, Ottawa, for the year ending March 31, 1940, p. 10.

або й взагалі не було збуту на них. Отже ясно, що цього фермерського приходу не то, що не могло вистачити на господарські потреби, але й їх не вистачало навіть на домашні видатки. В таких обставинах мало було фермерів у західній Канаді, що могли б сплачувати задовження фарми, а ті, що мали довги, то не тільки не могли сплачувати рат, але навіть процентів від довгу. Але не зважаючи на такі обставини, фінансові інституції домогалися вирівнання довгів. І коли вони не одержали рат на речинець, то судовою дорогою забирали від фермерів їх землі на підставі процедури "форкловзюр". Усе, що фермер з родиною придбав за десятки років тяжкої праці, пропадало неначе від вогню. В 1930-тих роках часто можна було побачити гризоту на обличчях фермерів, які втратили все своє майно через довги. Також болоче було дивитися, як колишні господарі з шапками в руках мусіли гнутися перед різними агентами, адвокатами та урядниками, просячи продовження речинця сплати довгу. Вони бо дрижали перед можливістю, що, не вирівнявши довгу, можуть опинитися зі своїми родинами на вулиці і втратити все. Це діялося за консервативного й ліберального урядування в Оттаві, хоч консервативний уряд в 1931 р. ухвалив був т. зв. "Фармерз Кредиторз Арейнджмент Акт". Проте цей федеральний закон не відповідав вповні вимогам часу й обставин і певне число фермерів далі втрачали свої фарми. Саме тому в Алберті вже мало залишилось таких фермерів, що могли дозволити собі на люксус голосувати на старі партії. Тут бо не йшло про добробут, але про саме існування. Водночас у цій справі уряд Суспільного Кредиту в Алберті ухвалював закон за законом і мораторію за мораторією, щоб врятувати фермерів, а федеральний уряд у свою чергу уневажнював провінційні закони віддовження один за одним. Отже найбільшою заслугою Суспільного Кредиту в той час була оборона фермерів перед наступом фінансових інституцій. В 1940 р. цей стан ще продовжувався.

Для більшості виборців українського роду велике значення мало й те, що у випробованій вегревільській окрузі з партії Суспільного Кредиту була найкраща нагода вибрати посла канадійця українського походження. А це рішуче не було можливе в ліберальній партії, яка ні в цих виборах, ні

ніколи перед тим не могла спромогтися на те, щоб поставити бодай одного федерального кандидата українського роду в Канаді. Тут можна замітити, що з консервативної партії в цих виборах кандидував адвокат Іван Гнатишин в окрузі Йорктон у Саскачевані, а в окрузі Прованшей у Манітобі кандидував незалежний кандидат Г. М. Подольський. Тому й у веґревільській окрузі українського роду виборцям не була по душі тодішня ліберальна політика, яка в практиці стосувала засаду до канадійських українців “голосувати — так, але кандидувати — ні!”

З цих же причин в останніх двох тижнях кампанії вже можна було виразно завважити, що піддержка Суспільного Кредиту серед виборців веґревільської округи постійно зростала. До цього, без сумніву, спричинилися також своїм способом агітування і ліберальні промовці. Але поки прийдемо до цієї справи, треба сказати, що між канадійцями українського роду існують два погляди на справу нашої участі в канадійській політиці. І саме у виборах 1940 р. ті два погляди зударились у веґревільській окрузі. Тому коротко зупинимось над тими двома поглядами.

Приклонники одного погляду станули на становищі, що канадійці українського роду повинні брати участь у політиці й голосувати на кандидатів тільки по лінії канадійських політичних партій без уваги на особливіші інтереси українських канадійців, як якоїсь спільноти. Цей погляд вони скріпляють аргументом, що тільки при повній лояльності до політичних партій канадійці українського роду зможуть здобути довір'я в політичних партіях та в урядах. Таке становище, згідно з цим поглядом, повинно б “відчинити канадійським українцям двері до всяких впливів і посад, як суддів, сенаторів” тощо. По суті це було визнання ідеології, що її на ім'я “партійна лояльність і партійний принципіалізм”. В додатку до цієї засади приклонники цього погляду теж зайняли становище, що канадійці українського походження “повинні” піддержувати кандидатів “урядової партії”. Одначе в провінційній політиці вони цієї другої засади й самі не придержуються, бо ставлять своїх кандидатів проти урядових партій, хіба що та урядова партія випадково є ліберальною. В усякому разі ясно, що ар-

гумент про “урядову партію” перекреслює всякий принципіалізм, а пропагує опортунізм, який висловлено на виборчих афішах у вегревільській окрузі 1949 р. гаслом “пливімо з течією”. Бо голосувати на партію тільки тому, що вона може мати добрі вигляди на перемогу, не є ні партійною лояльністю, ні принципіалізмом.

Канадійські українці другого погляду теж стоять на становищі піддержки канадійських політичних партій і лояльності до них, але за одним виївком: Вони кажуть, що в тих округах, де більшість виборців українського роду, кандидатами й послами повинні бути переважно канадійські українці. Але якщо яка партія не числиться з цією засадою або не годиться з нею, то прихильники цього погляду уважають, що така партія не рахується з канадійськими українцями, а тим самим ледви чи заслуговує на їх піддержку. В такому випадку вони піддержують кандидата тої партії, що відноситься до них із повагою.

І, виходячи з такого становища, поважне число виборців українського роду у вегревільській окрузі 1940 р. було тої думки, що на 245 федеральних послів повинен бути бодай один посол їх походження. І під цим оглядом, мабуть, ніхто не міг закинути канадійським українцям, що їх бажання було невинувдане. Навпаки, виборці Вегревільщини вважали, що ліберальна партія прямо дала поличник поверх триста-тисячному населенню українського походження, не допустивши до номінації з тої партії ні одного кандидата українського роду в цілій Канаді. Отже, хоч би тільки з цієї одної причини, ліберальна партія в тих виборах не заслуговувала на піддержку виборців українського роду, а особливо у вегревільській окрузі, де канадійські українці начислювали 70 відсотків населення. Бо навіть ради самої демократії, якщо не в інтересі Канади, треба було в державному парляменті мати заступленим погляд такої поважної групи канадійців, якою є канадійці українського походження. Це було зокрема потрібне з уваги на военний час, що вимагав якнайстислішої співпраці й гармонії усіх верств населення Канади.

Та хоч між канадійцями українського роду існують ці два погляди на справу їхньої участі в канадійській політиці,

проте вони відносяться з належною толеранцією до всіх партій, всіх кандидатів і всіх промовців. Вони розуміють, що в демократичних країнах кожна людина має привілей належати й працювати в користь тої партії, яка, на її погляд, заслуговує на піддержку. Вони не вимагають, щоб хтось з канадійських українців зривав зв'язки зі своєю партією тільки тому, що з іншої партії кандидатє канадієць українського роду. Що більше, канадійських українців у Канаді характеризує далеко посунена толеранція у відношенні до різних партій. Вони численно сходяться на всякі мітинги та з увагою слухають аргументів зі всіх сторін. З таким самим наставленням виборці українського роду відносилися до різних кандидатів та їх помічників підчас виборів у вегревільській окрузі 1940 р. Одначе в останніх тижнях кампанії певне число виборців поставилися гостро до декількох ліберальних промовців. Та на цю реакцію спровокували виборців таки вони самі.

Сам д-р Арчер говорив і поведився підчас виборчої кампанії так, як пристало поважному громадянинуві. Він з рівновагою говорив про свою партію, про її програму та про те, що він хотів би зробити, якщо б був вибраний до парламенту. Але на цьому пропагандивному рівені міг задержатися тільки д-р Арчер і декілька його промовців. Зате більшість агітаторів українського роду не вдоволялися обговорюваням добрих сторін ліберальної партії, її програми та її кандидата. Вони стягнули кампанію на інший щабель. Крім кількох серйозних аргументів, вони присвячували головну увагу особистим нападам на мою адресу. А коли відчули, що їх аргументи не переконують слухачів, то тратили решту зимної крові і сходили на жалюгідну тираду особистих закидів і лайок. Дійшло до того, що вони замість агітувати за вибором д-ра Арчера, агітували тільки проти мого вибору. Проте найбільш нефортуниим було те, що ці промовці виявляли комплетний брак будьякої шляхетности у способі аргументації. І власне це спричинило серйозне обурення між виборцями. Фармери, вчителі, дрібні торгівці та молодь, включно з поважним числом членів Союзу Української Молоді Канади (СУМК), усі вони вже не тільки реагували проти низького рівня промов та браку шляхетности, але й почали протестувати проти самої появи цих

промовців на трибуні. Дехто з виборців пригадував промовцям їх власні недавні поучення та заклики, в яких вони вчили канадійських українців піддержувати людей свого походження та переконували, що така піддержка конечна, щоб канадійці українського роду могли спільними зусиллями йти вгору теж у політичній ділянці. Коротко кажучи, загал зареагував не тільки проти низького рівня виборчої агітації, але й також проти крутої політичної лінії, чи радше проти браку будьякої політичної лінії.

Щоб дати приклад реакції поважного числа виборців у 1940 р., вистачить навести два короткі витяги з дописів, що появилися у пресі в тому часі. Григорій Фарина з Елк Пойнт у своєму дописі, що був надрукований в “Українському Голосі” з 10 квітня 1940 р., між іншим написав таке:

“... одні в пресі, а другі їздили по виборчих зборах агітувати, щоб наш менший брат голосував на не-українця, котрий, казали вони, годен навіть часом більше зробити для нас, як свій, тому, що він, той не-український кандидат, знайомий в Оттаві та Лондоні.

“На меншім братові не можна робити експериментів...

“Вони, ті наші передовики, все і всюди вговорювали в нас, що українська справа вимагає, щоби українець українцеві все подавав помічну руку. Вони поширювали для нас клич “свій до свого, свій за своїм і свій на своє”. Аж тут, як грім з ясного неба, в цих виборах у веґревільській окрузі казали нам не голосувати на свого кандидата, бо він не з тої партії, котру вони попирають”.

А в дописі, що появился в “Новому Шляху” з 25 березня 1940 р., Михайло Мельник з Візел Крік, написав таке:

“Дня 6 ц. м. мали відбутися виборчі мітинги кандидата Арчера, пополудні у Візел Крік, а ввечорі в Радвей. З Арчером приїхали діячі і провідники СУС-а, адвокати, доктори, професори, щоб агітувати за ним... Д-р Арчер недовго говорив. За нього говорили таки наші панове з Едмонтону... Боляче й соромно було слухати. Рік тому нам деякі з тих панів іншої співали. Тоді д-р Голубіцький з Радвей кандидував на тростіса 70 шкіл. Проти нього

йшов... Скат. Тоді на мітінгах наші панове, з яких декотрі так сильно тепер побороють Глинку, ... закликали всіх нас підтримувати свого, бо "наш краще своїх знає та розуміє".

І певна річ, що, застановившись над рівнем агітації та на цитованих вгорі дописах Григорія Фарини й Михайла Мельника, кожній серіозно думуючій людині ледви чи може поміститися в голові, що саме могло заставити передових громадян до такого роду кампанії. Це тим більше, що не було виглядів на те, щоб яка інша округа могла вибрати посла українського роду. Одначе на це були причини: Перша з них, це заздрість і лукавство. Друга це вузькопартійність. А третя це особисті мотиви декількох осіб, що своєю роботою хотіли прислужитися своїй партії, щоб із часом дістати нагороду в формі посад і почестей. Були між ними й такі, які розраховували, що д-р Арчер скоро буде назначений до сенату або одержить яку іншу велику посаду, а своє місце уступить одному зі своїх вірних помічників. А як би вийшов я, то минуло б зо дві каденції заки можна було б мене позбутися. Бо на думку цих людей я не повинен був ангажуватися в політиці, не одержавши апробати від них. Вони завсіди вважали кожного некомпетентним, хто не підбігав і не плентався у хвості за ними.

Але, поминувши ці тіні, не від речі буде згадати й декілька поважніших аргументів, що їх висували проти мене мої противники.

Один із тих аргументів — такий: Виборці українського роду Вегревільщини повинні голосувати на кандидата "урядової партії", а не "на якогось там опозиційного кандидата". Вони твердили, що у вегревільській окрузі, де переважаюче число виборців українського походження, конечно вибрати посла з "урядової партії", бо інакше уряд міг би думати, що виборці українського роду є проти нього. Вони завершували цей аргумент примітивним розумуванням: Якщо б пізніше, казали вони, вийшла потреба вдатися до прем'єра з якоюсь важливою справою, то він міг би сказати: "Як ви мені, так я вам. А ви на кого голосували?"

Другий їх аргумент був, що “навіть не-українець по урядовій стороні зможе більше зробити для української справи, як українець, бо йому будуть усі двері відчинені”.

Цей аргумент про “урядового кандидата” та про “відчинені двері”, можна було почути від тих самих людей проти Лучковича в 1933 і 1934 рр. і проти мене в 1940 р.

У виборах 1940 р. у них був ще один аргумент, ціл्लю якого було принизити й обезцінити мене в очах виборців. Вони казали, що канадійські українці повинні вибирати такого свого посла, щоб ним не повстидалися. Такий посол мав би бути світлою людиною, щоб ним могли гордитися всі канадійці українського роду. Очевидно, такою людиною я для них не був, бо не одержав їхньої апробати.

Отже, щоб перестерегти виборців вегревільської округи перед помилкою тобто, щоб часом вони не вибрали мене, ці промовці “не жалували ні часу ні труду, щоб справу пояснити”.

Тут годиться занотувати, що більшість моїх противників-українців, що вискакували зі шкіри, щоб не допустити мене до вибору, це провідні члени організації Союзу Українців Самостійників (СУС) або ті, що симпатизували з цією організацією. Та треба додати також, що не всі провідні члени СУС з Едмонтону й округи були проти мого вибору. Було між ними й деяке число, що не поділяли погляду виключно партійної політики. І власне ці вийняткові одиниці піддержували мою кандидатуру, деякі, як Іван Данильчук, В. А. Чумер та О. Гордей, навіть містили заклики за моїм вибором в “Українському Голосі”. До того, як було сказано, ширший загал, тобто фермери, вчителі, дрібні бизнесмени й молодь, — це включає членів і прихильників СУС і СУМК, — не пішли за партійним крилом свого проводу, а піддержували мене, хоч деякі з них були лібералами.

Щодо становища “Українського Голосу”, офіційного органу СУС, то треба сказати, що він не зайняв був ясної лінії до трьох кандидатів українського роду, що кандидували в тих виборах і з різних партій і в різних округах. Це, мабуть, тому, що на нього був натиск з двох боків, як це можна було запримітити з редакційних статей перед і по виборах. От-

же, найшовшись у складному положенні, редактор “дув і гарячим і зимним”.

У редакційній статті “Українського Голосу” з 20 березня 1940 р. редактор Мирослав Стечишин, мабуть, був висловив власний погляд, коли написав:

“Партійні зв’язки кандидатів — річ другорядна. Один посол з якоїсь партії більше або один менше в парламенті в Оттаві, не робить різниці. Одначе для українців кожен посол українського походження, без уваги на його партію, буде йти на вагу золота”.

В іншій його статті, що появилася в “Українському Голосі” з 10 квітня 1940 р., вже по виборах, у першій частині статті він пояснював своє становище так:

“Як редактор “Українського Голосу” досі не посивів та не полисів, то останні вибори багато до того причиняться. Він робив, що міг, бо остаточно таки вірив, що ліпше мати послом українця консерватиста, громадського кредитовця чи незалежного, чим не мати жадного”.

З цих слів ясно, що хтось переконував його проти цього погляду, отже статтю він закінчив протилежним аргументом такими словами:

“Хто хоче в партії мати вплив і силу, мусить вперед здобути собі в неї довір’я. І довір’я можна мати тільки в одній партії, але не в кількох нараз. А довір’я в жадній партії не здобуде собі жаден українець тим, як буде з партією тільки тоді, коли може з неї користати, а проти неї піде кожного разу, коли буде якийсь українець кандидувати з іншої партії. Як будемо стояти на тім, що лояльність супроти партії має вриватися кожного разу, коли є українець кандидатом з якоїсь іншої партії, то не дурім себе, а краще відразу погодімся з тим, що ніколи не будемо мати впливу ні віри в жадній партії”.

Хоч ця цитата та кілька інших подібних виводів, що появилися в редакційних статтях “Українського Голосу” в 1940 р., могли бути поміщені з метою вибілити декількох провідних членів СУС, що без надуми себе компромітували, то в ніякому разі не можна їх вважати за беззастережну піддержку Гнатишина, Подольського й мене.

Але вертаючись до кампанії у веґревільській окрузі, що вже добігала до кінця треба згадати, що п'ять днів перед федеральними виборами в Алберті відбулися провінційні вибори. Партія Суспільного Кредиту вибрала 35 послів на всіх 57, і в наслідок цього була повернута до влади в Алберті. І для федеральних кандидатів партії Суспільного Кредиту в цій провінції це мало позитивне значення.

У провінційних округах, що входили в рямці веґревільської федеральної округи, усі послі були вибрані з партії Суспільного Кредиту. В тих виборах послів українського роду в Алберті вибрано трьох: Василя Томина, Д. М. Попеля і Юрія Войткова. З цього виходило, що вигляди на мій вибір були добрі. Але в федеральних виборах було кілька проблем, відносно яких трудно було збагнути поставу виборців. Найголовнішою з них була справа примусового покликання до війська. Ліберальна партія, маючи незлі вигляди на перевибір, обіцяла, що примусового покликання до війська вона не введе, а тільки творитиме канадійське військо з охотників. Тому ця обіцянка мусіла мати якийсь вплив на виборців.

Останню ніч перед виборами я ночував у мондерському готелі. Цілу ніч, як і два чи три дні перед тим, падало багато снігу. І коли я поглянув через вікно й побачив, як вітер задував снігом дороги, то перший раз від початку кампанії мене огорнув сумнів щодо висліду виборів. Це тому, бо я знав, що фермерам буде трудно йти чи їхати глибокими снігами до голосування, а населення містечок часто склонне голосувати на старі партії. Крім цього я не міг дозволити собі на винайм авт для воження голосуючих, а також не міг найняти людей з кіньми та саньми, щоб бодай привезли до голосування старих і немічних.

Коли рано я пробудився і знову поглянув через вікно, то подекуди сніг на дорогах зрівнявся з загородами. Побачивши це, я втратив надію на перемогу. Бо в такий день і такими снігами хіба найбільш завзяті виборці могли добитися до виборчих урн.

До обіду я був у Мондері. Тут я бачив, як кілька авт і саней возили виборців для моїх опонентів. Мої прихильники йшли до голосування пішки. Але коли в обід прийшов один

із моїх приятелів до їдальні, він старався переконати мене, що між голосуючими, яких привозять мої противники, є теж мої прихильники. Він розказував, як кілька стареньких виборців, що добре не бачать, у голос казали, що голосують на Суспільний Кредит.

По обіді Микола Лакуста й Петро Мельник, обидва з Едмонтону, їхали до Вегревіл і взяли мене зі собою. І хоч з Мондеру до Вегревіл тільки п'ятнадцять миль, то вони спинилися в половині дороги в Роял Парк, щоб набрати бензини до авта. Обидва вийшли з авта, а я не виходив. Та коли крамар наливав бензини, то ми завважили, що побіч шутрованої дороги саньми доїздив ровом до крамниці загорнений у великому кожусі фармер. Сніг у ровах був такий глибокий, що коні прямо потопали. Остаточо фармер доїхав і прив'язував коні до кола. Один з моїх приятелів запитав фармера, чого він мучить коні такими снігами та чи не возить він людей, "щоб не допустити Глинку до вибору?" А потім ще додав: "Як ви кажете? Куди Глинці до парламенту. Треба вибрати посла з урядової партії, щоб мав впливи в Оттаві та Лондоні". Фармер вислухав запити і не міг зараз вирішити, чи це був жарт чи серйозне питання. Але по хвилині відповів: "Люди, що вам сталося? А Глинці що бракує? Та ж це наш чоловік. Коли ж ми вже раз навчимося розуму?" Лакуста і Мельник слухали й не виявляли, що вони жартують, а мене в авті він не бачив. І по хвилині мовчанки фармер продовжував далі: "Ви, панове, робіть, як вам розум і сумління диктує, а я ще від ранку вожу людей до голосування для Глинки і буду возити до пізнього вечора. Мене ніхто не найняв, але вважаю, що тільки сповняю свій обов'язок. А таких, як я, можете бути певні, є більше в окрузі. Побачите, що таки Глинку виберемо. Сніг нас не здержить". Цією розмовою я був глибоко зворушений, бо в цьому фармерові я побачив українську людину, що серед найважчих умов віками тримала високо прапор свого народу.

Лакуста і Мельник перестали вдавати і призналися, що жартують. Фармер посміхнувся і пішов до крамниці, не бачивши мене.

Пізніше я довідався, що це був Василь Гаврилюк з околиці Роял Парк. Перед тим я його не знав.

Приїхавши до Вегревіл, де була наша мала виборча квартира, ми провели решту дня з людьми, що приїздили голосувати. А в містечку був великий рух не зважаючи на дороги.

Вечером почали приходити повідомлення про виборчі висліди телефоном, а також були проголошені по радіо. Проголошено таки відразу, що я остався більше як 800 голосів поза д-ром Арчером. Годину пізніше різниця в користь мого противника була вже 1,700 голосів. Щокілька хвилин радіо передавало, що я далі тратив ґрунт. Коло 9-ої години вечора більшість моїх приклонників і я самий вже прямо не бачили можливости здігнати д-ра Арчера. Він уже мав около 2,000 голосів більше від мене. Та в квартирі було кілька виборців, що не раз слідили за результатом виборів у вегревільській окрузі. Вони твердили, що перевага голосів д-ра Арчера це голоси з тих містечок, де він мав сильну піддержку. Вони далі твердили, що коли фармери добилися до виборчих урн, то число моїх голосів ще може перевищити голоси д-ра Арчера.

Десь коло 10-ої год. проголошено по радіо, що різниця між д-ром Арчером і мною зменшилася на 1,200 голосів, а ще трохи пізніше, що різниця між нами тільки 800 голосів. І хоч такі повідомлення підносили декого на душі, то ледви чи було багато таких, що були певні перемоги Суспільного Кредиту у вегревільській окрузі. Люди далі слухали повідомлень про хід змагань, а провінційний посол Юрій Войтків попросив мене до свого дому у Вегревіл. Я з ним поїхав. Та за яких двадцять хвилин задзвонив телефон, щоб я явився в квартирі, бо я вже несповна 200 голосів позаду Арчера. Коли ми повернулися до квартири, то по радіо проголошено, що Суспільний Кредит ще може вийти переможцем у вегревільській окрузі. На цьому проголошенні скінчилися повідомлення. Оставалось кілька фармерських околиць, що ще не подали висліду, а ті, що знали округу, були певні, що в тих місцевостях я одержу більшість голосів і перемога у вегревільській окрузі буде по боці Суспільного Кредиту.

Люди з виборчої квартири поволі роз'їхалися додів, а яких тридцять вегревільців зайшли до дому Федоркова і там провели ще зо дві години на веселій розмові. Потім я від'їхав

до Мондеру, де чекало поважне число моїх прихильників, що завзято працювали за Суспільним Кредитом. І тут вечір закінчено у веселому настрою.

Коли ранком на другий день я встав, то вже було проголошено по радіо, що у веґревільській окрузі Суспільний Кредит переміг 478 голосами. А вислід виборів у цілій Канаді повернув ліберальну партію до влади великою більшістю послів. З ліберальної партії вибрано 178 послів, з консервативної 39, з Суспільного Кредиту 10, всі з Алберти, а з партії Сі-Сі-Еф 8, та кількох незалежних. Того дня я повернувся до Едмонтону.

Тиждень пізніше з нагоди перемоги у веґревільській окрузі влаштовано бенкет у готелю Корона в Едмонтоні. На бенкеті було багато людей з різних частин округи, а також з Едмонтону. Між гостями були й мої батьки та близька рідня. Мати розповідала, що ще цілий тиждень по виборах ні батько ні вона не знали про мою перемогу, аж поки приїхало авто по них на ферму, щоб забрати їх на бенкет. На бенкеті був гостем і Михайло Лучкович. При цій нагоді він виголосив коротку промову і тепло побажав мені успіхів. Говорили й провінційні послы Василь Томин і Юрій Войтків. Також говорили мій батько та Юрій Хаба. Промова Юрія Хаби зробила глибоке враження на слухачів, бо він у незвичайно яскравих красках змалював ролю, яку відіграли фермери, а головно українські фермери, щоб уможливити перемогу Суспільного Кредиту у веґревільській окрузі. Програму бенкету переводив Григорій Байрак з Едмонтону, а в концертній програмі брали участь дочка Миколи Шевчука, Марія, та брати Головачі.

За кілька днів я відвідав прем'єра Ейберггарта. Ті, що знали його, пам'ятають, що це був ввічливий чоловік. І хоч я знав його перед виборами то він і цим разом зробив на мене глибоке враження. Він встав від свого стола й привітав мене таки при вході до своєї кімнати. Його поведінка завсіди свідчила про його великість і скромність.

Чергових кілька тижнів я відвідував різні частини округи і перед від'їздом до Оттави упорядкував свої справи. Війна в той час шаліла, і всюди був великий рух. Люди були постійно напружені й з великим заінтересуванням сліdkували за свіжими новинами.

РОЗДІЛ 6.

ПОДОРОЖ ДО ОТТАВИ

Кілька тижнів по виборах 1940 р. прем'єр В. Л. Маккензі Кінг проголосив, що річна сесія парламенту піchnеться 16 травня. А, що це мала бути перша повна воєнна сесія, то були сподівання, що вона буде надзвичайно важлива. І для мене особисто ця сесія була важлива не тільки тому, що я мав ставити перші кроки в канадійському парламенті, але й тому, що у грізний воєнний час я був єдиним послом канадійських українців. Це означало, що мої обов'язки будуть нелегкі. До того мені, як і іншим новим послам, треба було вивчити парламентарну процедуру та познайомитись з усіма тайнами нашої найвищої законодавчої установи. Але, не зважаючи на це, я нетерпеливо очікував від'їзду до Оттави.

В понеділок 6 травня увечорі на двірці Сі-Ен-Ар-а в Едмонтоні проводили мене до поїзду рідня та кількох приятелів. Усі вони бажали мені успіхів та обіцяли слідкувати за моєю діяльністю. Я попрощався з ними та зайшов до вагону. За кілька хвилин поїзд рушив, і я вже був у дорозі до Оттави.

Незабаром поїзд виїжджав за місто. Сидячи коло вікна, я бачив, як в далині мигтіли світла Едмонтону. А вже за містом поїзд почав прискорювати темпо. І чим скоріше він їхав, тим рівніше пробивалося клетотіння коліс та шин. Якийсь час люди сиділи в обсерваційному вагоні, розмовляли та читали часописи й журнали. Я теж пробував читати, але цього вечора читання чомусь не цікавило мене. Я сидів тут яку годину й потім пішов до спальні.

Та спати я не міг. Клетотіння коліс та колихання поїзду спричинили в мене задумливий настрій. Перед моїми очима, неначе на фільмі, пересувалися картини, що найглибше зарисувалися в моїй пам'яті. Це були картини з дитячих років, а теж картини з пізнішого часу мого життя. Я пригадував, не-

наче вершник пригадає дорогу, якою йому доводилось проїжджати та яку він мав причини запам'ятати.

Пригадав я дещо з дитячих літ. Я запам'ятав, наче кризь сон, як у 1910 р. мої батьки разом із чотирма дітьми, між якими був і я, перебиралися під літо до власної незакінченої хати на "гомстеді" в околиці Делф, 18 миль на північний схід від Лемонту. Чому в мене в пам'яті осталася картина про перший день на нашій фермі, не знаю, мабуть, тому, що того дня й ночі громова туча з дощем прямо заливала нашу недокінчену хату. Батьки докладали всіх зусиль, щоб укрити бодай частину стелі дрючками та гіллям з дерев. А в стінах, західній і північній, батьки затикали діри мохом та травою. На хаті даху ще не було. Ми всі спали на новоскошеному сіні, що вкривало голу землю. Підлоги й ліжок у нас теж ще не було.

В наступних кількох днях батько й мати добудували дах на хаті, покрили його круглими дрючками, а зверху накрили кусниками дернини. Хату потім поліпили глиною і вложили тимчасову підлогу з круглих дрючків, яку також вирівняли та поліпили глиною.

Серед літа батько вибирався на працю до цегольні в Едмонтоні. Мати теж мусіла йти на зарібки до давніше оселених фермерів, десять миль від дому, в околицю Пено або ще дальше — в околицю Восток. А що дрібних дітей не можна було лишити дома самих, то батьки рішили перебрати нас у комірне до Николи Шпачинського в околиці Пено. Тут уже була пошта в цей час. Отже сусід Яків Курило підвіз нас зо дві милі волами, а дальших вісім миль треба було йти пішки. Мати несла на плечах однорічного брата Ізидора, мене, трирічного хлопчину, ніс батько, а дві старші за мене сестри Євдокія, 8 років і Софія, 5 років, ішли самі пішком цілих вісім миль. Милю від дому родини Михальчуків, бабуня Михальчук, благородна старенька жінка, вийшла нам на зустріч та винесла хліб і молоко. На другий день ми перейшли до Шпачинського, де перебули до осені.

Десь у половині жовтня батько повернувся з праці, і ми перебрались на нашу ферму, та цим разом перевіз нас Никола Мальований. Тої осені батько вложив у хаті підлогу з дощок,

а мати побілила хату вапном. І в тій хаті ми прожили поверх десять років.

З тих перших часів я теж пригадав, які то були ліси та безвісті в нашому дистрикті. Коли батько йшов на ферму, то часто значив дерева сокирою, щоб знати кудю вернутись до хати.

Під час весни та частини літа батьки працювали на фермі, корчуючи великий ліс та виробляючи поле на ріллю. А решту літа й в осені батько працював на різних роботах в Едмонтоні або в фермерів. Мати теж працювала в сусідів, на городі або на полі. Щороку пізньою осінню батько повертався додому і привозив з собою конечні речі для сім'ї. А одного року батько привіз кожному з дітей по молитвеннику.

Зимові дні й вечорі я, мабуть, запам'ятав найкраще. До нас часто приходили сусіди, щоб поговорити та послухати, як батько читав різні книжки. А дехто з них приходив, щоб їх позичити. У нашій хаті книжок завжди було багато, бо батько спроваджував їх з Черновець і з Галичини.

З появою українських часописів у Канаді батько передплачував їх та час від часу дописував до кількох з них. Зимовими вечорами батько й мати звичайно читали книжки й часописи уголос до пізніх годин.

До батька теж зверталися сусіди через кілька зим, щоб він учив їх дітей читати й писати по-українському. А в перших роках не було в дистрикті ні канадійської, ні української шкіл. Отже батько вчив декількох хлопців майже кожної зими. А я хоч був менший за учнів, то прислухувався лекціям і в цей спосіб я навчився читати й писати.

В околиці Делф фермері почали поселюватися ледви кілька років перед нашим прибуттям у цей дистрикт, тому й не скоро тут побудовано школу. Але в 1916 р. батько звернувся до знайомого урядовця Михайла Білінського, що працював для провінційного уряду в Едмонтоні. Разом вони пішли до департаменту освіти і внесли прохання збудувати школу в околиці Делф. В наслідок цього, департамент вислав в околицю інспектора Р. Флечера. Флечер оглянув дистрикт і поручив, щоб департамент побудував школу таки того року. І так зимою і ранньою весною побудовано школу на нашій фермі. А

коли батько знову відвідав Білинського, то піддав думку, щоб школу назвати іменем “Шептицький”. І цю назву прийнято. Цікаво, що вже й тоді підібрано ім'я великого церковного достойника й народного діяча, що згодом став одною із найбільших постатей українського народу.

В початках в околиці Делф не було також церкви. Священики відправляли богослуження час до часу у більших хатах дистрикту. Я запам'ятав, як нерас і я ходив на богослуження та до сповіді, коли околицю відвідував тодішній священик, а теперішній Архиепископ Василій Ладика, а також оо. Василіяни Н. Крижановський, С. Дидик, М. Гүра та ін. Аж у 1918 р. побудовано в Делф українську католицьку церкву. З того часу приїзд священика й богослуження в церкві стали для околиці великим святом, на яке люди з'їжджалися з віддалі кільканадцять миль довкола.

Влітку 1917 р. у школі “Шептицький” почався перший рік науки. Але хлопцям і дівчатам, що мали чотирнадцять або й більше років, уже було запізно користати з неї. Ця група молоді виростала без найменшої можливості здобути бодай основи англійської мови. Проте деякі з них ще трохи навчилися англійської мови пізніше, працюючи на різних роботах. Мені теж не бракувало багато, щоб потрапити в ряди цієї молоді, бо коли в школі “Шептицький” почалась наука, то мені пішло на одинадцятий рік. До цієї школи я вчав неповних чотири роки, і це дало мені бодай початки. Потім я працював вдома на фермі, а також у сусідів.

Восени 1922 р. батьки вирішили післати мене до школи в Едмонтоні. Тут я вже мав одружену сестру Євдокію Марчинин і міг у неї мешкати. Це дало мені нагоду йти далі до школи, і я послухав батьків.

В Едмонтоні я днями ходив до школи, а по шкільних годинах помагав сестрі і швагрові в ресторані. В їх ресторані та будинку харчувалися та жили робітники, а також заїжджали сюди на нічліг та харчування наші фермери, що приїжджали до Едмонтона на купно.

Сестра і швагер часто брали мене з собою на різні вистави, концерти й відчити влаштовувані українськими товариствами. Одного разу, коли давав доповідь один із тодішніх

студентів, теперішній лікар, сестра і швагер заохочували мене вчитись та цікавитись українськими справами, щоб і я колись міг промовляти до людей.

Навесну 1923 р. шкільний рік закінчився. Батько тоді був в Едмонтоні, бо того літа працював на залізничній дорозі близько міста. Та щоб восени я знову міг піти до школи, треба було заробити грошей на убрання та книжки. Батько завів мене до цегольні "Алберта Брик Ярл", дев'ять миль від Едмонтону, і там я одержав працю. В тій цегольні працював тоді знайомий фармер з нашої околиці Дмитро Кейван. Батько просив його, щоб він заопікувався мною, бо тоді мені було тільки шістнадцять років. Кейван радо приобіцяв, але не був певен, чи я видержу дев'ять, одинадцять, а то й більше годин тяжкої фізичної праці. Але для мене вибору не було.

І дійсно в початках праця в цегольні була на мої роки затяжка. Над вечір добряга Кейван мусів намагати й за себе й за мене. Широкий пас на валках тягнув цеглу, і треба було її зібрати, щоб не падала на землю. По скінченні першого півдня праці я ледви міг зайти до їдальні. І так робив я понад сили який тиждень, а потім втягнувся та призвичаївся. Працював я там до половини листопада, коли закінчився сезон.

В другій половині листопада я пішов до технічної середньої школи в Едмонтоні, де, крім технічних предметів, вчили також предметів середньої школи від 7 до 11 класу.

Того року мої батьки перебралися до Едмонтону, щоб і молодші діти могли користати з науки в місті. Отже я вже мешкав дома. Батько працював у тартаку і заробляв не більше, як сімдесят долярів у місяць. З цього треба було оплатити хату, опал, світло, воду, харч, вбрання та шкільні книжки для шестеро дітей. Тому, коли була нагода працювати понад дев'ять годин робочого дня, то батько працював ще дві години т. зв. "овертайм".

Зимою тоді в Едмонтоні були часами морози між 40 і 60 ступнів Фаренгейта нижче зера, і працювати день у день надворі не було легко. Щоб допомогти батькові, я часто звільняв його від праці на дві-три години по закінченні денної науки, а також заступав його суботами, коли не було науки. У цих умовах наша сім'я жила, і шестеро нас ходило до школи.

По закінченні шкільного року, на весні, я знову пішов до праці в цегольні. Тут у Кеннел була ще друга цегольня “Ек-мі Брик Ярл”, де мій вуйко Василь Криванюк був форманом. Отже я працював як не в одній, то в другій цегольні, впродовж шість літніх сезонів, а крім того ходив до школи.

В осені 1926 р., прийшло до мене кілька тодішніх ново-прибулих, щоб я помагав їм дещо у вивченні англійської мови. З цього зродилася думка заложити вечірню школу англійської мови в Едмонтоні. І так через п'ять зим я вчив англійської мови по чотири місяці на зиму, по три години на вечір і три рази в тиждень. Дві з цих зим я ще сам ходив до школи, а три зими я вчив, коли вже закінчив свою школу. Щороку я мав більше, як п'ятдесят учнів, і тому не міг нарікати на свої доходи.

Того самого року вибрано мене головою студентів технічної “гай скул”. І саме тут мені вперше прийшлося говорити публічно. Я запам'ятав, як мені вперше приходилось дати коротке вступне слово на річному шкільному концерті. У залі не було гаряче, проте на мому чолі виступив піт, а коліна, здавалося вголос калатали одне до одного. Але, переживши той страх, на чергових виступах мені йшло легше.

Тут можна додати, що особливо в тій школі вчителі виховували учнів так, що не було найменшого упередження до студентів не-англосаського походження. Що більше, ті вчителі сприяли не-англосаським учням, помагали їм та розвивали в них самопевність. І хоч я, можливо, не міг тоді зрозуміти й оцінити того відношення, то пізніше я зрозумів, що воно мало корисний вплив на мене й на моїх товаришів. У зв'язку з цим я ще запам'ятав, як декілька новоприбулих українців записалися були на різні курси, не маючи достаточного знання англійської мови. Коли відбувалися концерти, то вчителі просили цих учнів, щоб вони виступали на концертах із українськими піснями. Ці вчителі переконували українських хлопців, щоб вони чулися горді на свою культуру та походження.

Десь цього самого року я почав теж більше цікавитися діяльністю українських організацій. Брав я участь у хорі, танцював українські танки, та вчащав на різні відчити, а також читав українські книжки. В цьому моему зацікавленні україн-

ськими справами мав на мене трохи впливу тодішній студент, пізніше артист-маляр Лев Снайчук, що якийсь час мешкав в Інституті ім. Михайла Грушевського в Едмонтоні і був під впливом декількох провідних українців. Я не раз прислухувався, як Снайчук зі знанням й інтелігенцією розмовляв на українські теми і це збуджувало в мене бажання більше читати по-українському та брати участь в українсько-канадійському житті.

Останній рік середньої школи я закінчив 1928 р. в “Алберта Каледж” в Едмонтоні. Тепер я вирішив піти до праці на кілька років, щоб заробити грошей, а потім учитися далі. Отже на літо я знову став працювати в цегольні. Працював я там зо два місяці, але через брак замовлень праця там закінчилася скоро. Тоді я пішов до роботи в залізничній компанії “Гренд Тронк” в Едмонтоні вантажити “тайзи” на вагони. Тут я працював до пізної осені.

В листопаді я знову почав вечірній курс англійської мови для новоприбулих. Тоді маючи багато вільного часу, я читав більше українських та англійських книжок. Тієї осені я виголосив свій перший відчит в українській мові на тему “Темні й ясні сторони українців у Канаді”. Цей свій відчит я виголосив в Українському Народному Домі в Едмонтоні.

Весною 1929 р. я став працювати в асекураційній компанії “Вестерн Лайф”, де працював я з П. І. Світиком, що саме тоді став управителем відділу тої компанії в Калгарах. Світик ще й досі, мабуть, єдиний канадієць українського роду, що є менеджером відділу асекураційної компанії.

Характер нашої праці вимагав постійного подорожування по цілій провінції. При чому я мав нагоду пізнавати людей та вчацати на різні імпрези. До того я мав нагоду часто виголосувати відчити в Калгарах, а також в Едмонтоні. В 1929 р. мені поводилося добре, але цього року вже були деякі позначки економічної кризи.

В 1930 р. уже вповні давався відчутти економічний крах зі всіма його комплікаціями. Ця криза найскорше почала відбиватися на робітниках та фермерах, а тим самим на українських робітниках і фермерах від яких мої доходи найбільше залежали. Тим то чергового півтора року я працював майже виключно на покриття видатків, зв'язаних з подорожуванням

та прожитком. Тому цю працю я покинув і в осені 1931 р. далі вів вечірню школу.

В 1931 р. я теж віддав немало свого часу двом українським товариствам. В Едмонтоні зорганізовано тоді мале драматичне товариство “Кобзар”, завданням якого було влаштувати концерти, святочні академії, вистави, відчити тощо. Того самого року тут зорганізовано “Українське Економічне Товариство”, головним завданням якого було інтересуватися справами економічного характеру та допомагати українським торгівцям та іншим бизнесменам. До того часу українські торгівці в Едмонтоні і деяких містечках Алберти вже були зорганізувалися в товаристві купців “Юнайтед Мерчантс оф Алберта”, по українськи “Об’єднані Купці Альберти”. І власне “Юнайтед Мерчантс оф Алберта”, дали початок теперішньому “Індепендент Голсейл”, “Незалежна Гуртівня”, що є єдиною гуртівнею споживчих та хатніх речей на цьому континенті, якого контролююча кількість уділів є в руках канадійських українців. “Українське Економічне Товариство” доповняло працю “Юнайтед Мерчантс оф Алберта” та допомагало йому в праці ширших розмірів. При цьому не треба забувати, що українські торгівці в тих роках, а то й багато професіоналістів, по причині кризи попали були в важке матеріальне положення. В тих умовах Українське Економічне Товариство сповняло важливе завдання. Я був секретарем цього товариства.

Праці згаданих двох товариств присвячував немало місця новостворений тижневик “Новий Шлях”, що почав виходити в Едмонтоні 30 жовтня 1930 р. Його основниками й видавцями були Михайло Погорецький, редактор, та Іван Солянич, друкар. Я вперше ввійшов у зв’язок з цим часописом, коли писав звіти з діяльності “Українського Економічного Товариства” і товариства “Кобзар”. А тому, що цей тижневик пропагував ідеологію українського націоналізму, за якого програмою і працею я слідкував у “Розбудові Нації”, “Самостійній Думці” та “Сурмі”, я став прихильником і “Нового Шляху”. Коли ж 17 листопада 1931 р. переорганізовано спілку “Новий Шлях”, то до тимчасової Дирекції спілки вибрано й мене. Моею функцією було збирати оголошення до часопису, що я робив аж до травня 1933, коли видавництво перенесено до Саскатуну.

Іміграція, що приїхала до Канади по першій світовій війні, збагатила канадійських українців під багатьма оглядами. Її прибуття мало поважний вплив на канадійські українські середовища, особливо по містах, де осталася велика більшість цієї іміграції.

З початку активніші українці з цієї іміграції працювали в досі існуючих організаціях та своєю активністю оживляли громадську працю в них. А що поважне число цих українців були ветеранами українських визвольних змагань із рр. 1917-1920, то вже в січні 1928 р. вони зорганізувалися в “Українську Стрілецьку Громаду” (УСГ), яка прийняла ідеологію УВО в Європі, цебто українського націоналізму. Це були люди, в пам’яті яких визвольна українська боротьба була живою та в яких, із зрозумілих причин, було більше запалу й завзяття до ідеї звільнення українського народу зпід окупації загарбників, ніж у давніших канадійських українців. Психічно й світоглядово вони значно відрізнялися від першої української іміграції в Канаді, а також від тих, що тут виростили чи народилися. Всеж таки відділи УСГ в той час приміщувалися в місцевих українських залах. Проте своєю активністю і завзятістю УСГ звертала на себе дедалі більшу увагу загалу, і було ясно, що створення масової організації з ідеологією українського націоналізму було тільки питання часу. В той час український націоналістичний рух в Європі вже був сильний.

Остаточно 17 липня 1932 р. прихильники українського націоналістичного руху та члени УСГ відбули масове віче в залі Інституту ім. Михайла Грушевського в Едмонтоні. На тому вічу створено першу філію “Українського Національного Об’єднання” в Канаді. З давніших канадійських українців та з тих, що вже народилися в Канаді, теж записалося поважне число членів до УНО. Між іншими, одним з перших членів цієї нової організації стали: учителі О. Григорович, Володимир Купченко і Корнило Магера, адвокат Н. Романюк, Антін Шевчук, Василь Дорош, Степан Васкан і я.

Мене зацікавив рух українського націоналізму з кількох причин. За найвищу свою мету цей рух виразно поставив збудування Української Самостійної Соборної Держави на корінних українських землях, в чому й канадійські українці,

безсумніву, мають деяке місійне завдання. Цей рух оперся на всеобіймаючій програмі державницького думання, державницького світогляду й державницького діяння. Він опрокидував усяку угодовщину з тими, що впродовж століть зраджували українців. Цей рух психічно позбавляв українців комплексу нижчости та рабства. Цей рух поносив великі жертви за визволення українського народу. А де є кров і жертви, там є відданість ідеї, за яку ті жертви принесено. А врешті цей рух діяв, був повний активності, повний буйного життя, прямий та ясний. І хто був читачем “Розбудови Нації”, “Самостійної Думки”, “Сурми”, “Українського Націоналіста”, та інших націоналістичних видань, той мусів ставитися до цього руху поважно. Тим то й в Канаді цей рух мав корисний вплив на канадійські українські середовища.

Перейнявшись цим рухом, я заангажувався всеціло в працю “Нового Шляху” та УНО. Поза збиранням оголошень та писанням дописів і статей для “НШ”, я, разом зі своїми приятелями, виїжджав на околиці з відчитами та помагав організувати відділи УНО. До цього в 1932 р. вибрано мене тимчасовим секретарем головної Екзекутиви УНО, осідок якої був тоді в Едмонтоні. І так аж до літа 1934 р., до першої всеканадійської конференції, що відбулася в Саскатуні, в днях 26-27-28 липня, я працював для УНО і “Нового Шляху”. Це були роки найглибшої економічної депресії і під матеріальним оглядом я ледви дихав. Проте я здобув багато практичного досвіду, що придався мені пізніше. Крім цього, впродовж цих кількох років я використовував вільні хвилини на читання української та англійської літератури тощо.

По повероті з конференції УНО я став працювати в крамниці харчевих продуктів, що була власністю мого швагра В. Марчишина. Тут я працював два роки.

Від осені 1930 р. одним з моїх близьких приятелів був Степан Васкан. І хоч віком між нами була поважна різниця, то почавши з того року ми товаришували. Васкан був високим, сильно-збудованим мужчиною, що зовнішньо робив враження шведського аристократа. Походив він з Буковини, до Канади приїхав, мабуть, у 17 році життя. Зараз же по приїзді заманили його до себе українські соціялісти. Та підчас першої світо-

вої війни і зараз по ній соціалістичну організацію перетворено в комуністичну. Васкан теж працював деякий час у рядах комуністичної організації, як організатор, і був одним з її передових і найздібніших членів. Але згодом він побачив, що весь цей рух перестав бути робітничою організацією, а став знаряддям Москви. В наслідок цього Васкан покинув комуністів у 1923 р.

Васкан був обдарований небуденними талантами. Він був, без сумніву, одним із найкращих українських промовців у Канаді. І хоч був самоуком, то його знання та природна здібність були гідні подиву. Раз прочитавши, пам'ятав прочитане роками. Він був теж майстром у критиці, його сатиричні дуже оригінальні аргументи побивали противника до кінця. По натурі добродушний і добрий, він був щирим українським і канадійським патріотом.

Степан Васкан цікавився моїм молодечим захопленням й оптимістичним настроєм. Для мене він був цікавий своєю холодною логікою та часами песимістичним настроєм. Він написав дві малі книжки: одну в англійській мові “Бігайнд ди Грін Кертенз”, про наслідки алкоголізму, а другу по-українськи, драму “Данилишин і Білас”. І хоч ці дві книжечки вповні не віддзеркалюють талантів Васкана — він писав їх у прикрих матеріяльних обставинах, — то все таки в них можна знайти деякі проблиски його небуденних здібностей. Та мав він і вади: кожному казав, що думає про нього, та не мав часу на нещирі похвали.

Працюючи в крамниці мого швагра, я довго не міг задовольнитися своєю працею та зарібком тільки на життя. В осени 1934 р. Степан Васкан, Василь Дорош і я рішили видавати місячник “Клич”. Кожен з нас мав зібрати частину платних оголошень та зібрати й написати частину редакційного матеріялу. Журнал мав два головні завдання: вести безпощадну боротьбу з комунізмом та пропагувати єдність між канадійськими українцями, підкреслюючи позитивні риси їх спільної діяльності.

В січні 1935 р. вийшло перше число “Клича”, але Васкана у спілці видавництва не було. Через матеріяльні причини він взявся до чогось іншого. По виданні першого числа й До-

рош не мав можливості працювати для “Клича”, бо мусів пильнувати свого зайняття, як електротехнік. І так: “Кличем” остався я самий.

З приходу за перше число не вистачало грошей, щоб заплатити друк, кліші та папір, хоч журнал викликав поважне заінтересування. Для успіху місячника треба було передплатників та оголошень. Отже поза моєю працею у крамниці весь свій вільний час я присвячував на збирання оголошень і передплат в Едмонтоні, як теж на готування редакційних матеріалів. В цьому помагав мені один українець, що знав добре українську мову, а потім я вже самий редагував, як міг. Та Едмонтон не міг утримати місячника, треба було поширити його на інші провінції.

Взимку 1935 р. я час від часу виїжджав з відчитами в околиці, заселені українцями. На тих відчитих я збирав передплату на “Клич”. Тема мого відчиту була “Большевизм і Українці”. Ця тема цікавила не тільки національно думаючих українців, але й “наших” комуністів. На мої відчити з’їжджалось досить слухачів, і по відчиті частина з них передплачувала “Клича”. Після відчиту звичайно були запити, і комуністи висловлювали своє невдоволення з того, що я говорив проти комунізму. Одначе національно думаючі українці ставились до мене прихильно. Тільки в одній місцевості вони взяли в мене п’ять доларів за залю та просили, щоб я ще коли приїхав з відчитом і поміг їм поборювати комунізм, що заплотився в їх містечку та околиці.

Та зі всіх моїх виступів з найцікавішою пригодою я зустрівся в одній переважаючо комуністичній околиці, куди з відчитами заїжджали тільки комуністичні промовці. Тут я мав знайомого вчителя, і він погодився влаштувати мітинг для мене. До того часу я й не думав, що тему мого відчиту можна було розуміти двояко. Бо, як показалось пізніше, дехто думав, що я буду говорити проти комунізму, а дехто, що я буду говорити за ним. Тому комуністів і не-комуністів зійшлася повна зала. Приявні вибрали зпоміж себе предсідника, що не був мені знайомий. Він дав короткий вступ та закликав публіку, щоб спокійно заховувалась підчас відчиту і привітала молодого чоло-

віка, який не пожалував ні часу ні труду, щоб заїхати в їх околицю. Потім попросив мене до слова.

Я не тратив багато часу на інтродукцію, але таки відразу приступив до своєї теми. Моя промова, розуміється, мала протикомуністичний зміст. А чим більше аргументів я наводив, дескредитуючи комуністичну верхівку та її пропаганду, то мій предсідник більше крутив головою. Зразу я не зорієнтувався, в чому справа. Аж по півгодині мій предсідник набрався відваги, встав і заявив, що далі вести мітингу не буде, бо йому моя промова не подобалась. По тих словах він поступився кілька кроків назад та ляг на купу дощок, що були зложені на підвищенні. Я подякував йому за поміч у втриманні порядку, і мітинг вже мусів довести до кінця самий. І так до кінця відчиту мій предсідник лежав на дошках обличчям догори та час від часу протестував муркотінням.

Виголошував я відчити впродовж двох тижнів, бо потім мусів вертатись до Едмонтону, щоби готувати чергове число "Клича". І так з трудом і бідною я видавав свій журнал.

В одному числі "Клича" я написав статтю про працю суспільно-кредитового уряду в Алберті, а зокрема прихильно оцінив закони про відловження фермерів. З приводу цієї статті молодий провінційний посол Дмитро Попель відвідав мене та запропонував, щоб спільно видавати суспільно-кредитовий двотижневик в українській мові. Я погодився, двотижневикові ми дали назву "Суспільний Кредит", і з того часу моя праця редагування значно збільшилася. Тому я мусів покинути працю в крамниці і цілком посвятитися видавничій праці. Перше число "Суспільного Кредиту" появилось з датою 18 лютого 1937 р.

Та "Клич" не поплачувався, бо передплатників було замало, щоб покрити кошти. Тому з числом за травень-червень 1937 р. я перестав його видавати, видавши всього шість чисел.

У зв'язку з поширюванням "Суспільного Кредиту" і промовами, які, на запрошення українців, посол Попель і я виголошували в різних частинах Алберти, ми майже постійно були в дорозі. В 1937 р. ми зробили автом 37,000 миль. З цим подорожуванням були зв'язані поважні видатки, а що багато наших читачів боргувало з передплатами, то й "Суспільний Кре-

дит” довго не платив за себе. Тому на весну 1938 р. Дмитро Попель покинув спілку, і я вже самий видавав цей часопис періодично аж до 14 березня 1940 р. Часопису “Суспільний Кредит” вийшло 25 чисел.

З весною 1938 р. я одержав працю у відділі публіцистики (“Пабліситі Бренч”) при Суспільно Кредитовому Борді. Зі своєї платні я доплачував дещо до видавання “Суспільного Кредиту”, а також покрити майже повністю кошт моєї радіопромови по Сі-Джей-Сі-Ей, виголошеної 5 жовтня того ж року, якої завданням було поінформувати українських фермерів про закони віддовження. У відділі публіцистики я працював тільки до осені, бо його переорганізовано, а мене перенесено до департаменту муніципальних справ, де я працював до весни 1939 року.

Як я вже згадав, від 1936 до 1939 рр. я часто виїжджав з доповідями по Алберті й Саскачевані. Проте найближчою мені була вегревільська округа, де я виріс. У зв’язку з “Кличем” і “Суспільним Кредитом” я виголосив впродовж чотирьох років кількесот відчитів. Коли не було кому перевезти мене, то я йшов пішки від місцевости до місцевости, зимою чи літом. Але звичайно було так, що хтось з добрих людей мене підвозив.

На мої відчити сходилося поважне число слухачів, бо майже кожному другому фермерові грозило тоді вивласнення за довги. А це були якраз справи, які я старався вияснювати фермерам, зокрема про віддовженеві закони, які ухвалював в Алберті Суспільно-Кредитовий уряд. Коли я відбував свої відчити, то фермері часто умовлялися зі мною, щоб я йшов з ними до їх вірителів та, коли треба було до урядових чинників. Ця допомога приходила фермерам даром, зате з вдячності фермері пропонували мені, щоб я кандидував з партії Суспільного Кредиту в провінційній окрузі “Вікторія”. Цю округу, що її від 1935 р. заступав старенький фермер Сем Калверт, я й мав на увазі в 1938 р. Але коли в 1939 р. переведено розподіл провінційних округ, то з округ “Вікторія” і “Гвиффорд”, — цю останню заступав тоді посол Василь Томин, — створено округу Віллінгдон. Отже ця нова округа, очевидно, належала В. Томинові. Створено теж нову округу “Вегревіл”, але на цю округу були інші аспіранти, і я про неї не думав.

На весну 1939 р. я мав доповідь в околиці Ворвик, на північ від Вегревіл. По мітингу приступив до мене один фермер та запитав мене, чому я не кандидую у вегревільській федеральній окрузі. До тої хвилини це ніколи мені й на думку не приходило. Та фермер переконував мене, що переді мною — чудова нагода.

В чергових кількох тижнях я передумував пропозицію фермера з Ворвик, але не бачив ніяких реальних можливостей, тим більше, що для цього треба було мати фінансові засоби. До того почали приходити листи, щоб я кандидував у Вегревільщині, а фермері допоможуть мені. Передумавши цю справу ще раз уважно, я помістив два такі листи в часописі “Суспільний Кредит”. І з тої хвилини я вже почав підготовляти ґрунт до номінаційної конвенції, що відбулася в Чипмен 1 вересня 1939 р.

В моїй кількагодинній задумі на оттавському поїзді я шукав усіх ниток, що причинилися до того, що мене вибрано представником до парламента. Крім фермерів, дрібних купців, вчителів та молоді, що помагала мені всіми силами і вибрали мене послом, я теж з глибокою вдячністю згадав батьків, що заохочували мене до книжки. І дійсно кращих батьків від моїх ніхто не міг мати. Та до мого вибору причинилися ще двоє людей, які через десять років до виборів часто помагали мені, неначе своєму рідному синові. Це були моя сестра Євдокія та швагер Василь Марчишин з Едмонтону, в яких я мешкав тих десять років. Всяку матеріяльну поміч, яку я в них часто одержував, я старався повернути, але дійсного довгу вдячності я, мабуть, ніколи не зможу їм віддати. Пишу ці рядки із щирим жалем, що Євдокії не довелось дожити, щоб прочитати цих кілька скромних слів моєї подяки.

Коли я прокинувся з задуми, наближалася п'ята година ранку, і поїзд доїжджав до Саскатуну. Тут я мав перервати свою подорож на один день.

І хоч як рано це було, то в Саскатуні на станції зустріли мене знайомі. Привітали вони мене та завезли до готелю, щоб я трохи проспався. В десятій рано я вийшов у місто, щоб відвідати знайомих. Між іншим зайшов я до редакції “Нового

Шляху” та до головної Управи УНО, що в той час ще були в Саскатуні.

В пополудневих годинах улаштовано в одному з готелів спільний обід, і сюди прийшли представники всіх українських організацій міста. І певна річ не відбулося без промов. По обіді були ще одні сходи, а решту дня і вечора я провів на відвідинах.

На другий день досвіта я відїхав далі на схід, а вечером доїхав до Вінніпегу. На двірці стрінув мене наймолодший брат Касіян, що й досі працює на дослідчій роботі при “Борд оф Грейн Комішонерз”, відділу федерального департаменту торгівлі і промислу.

У Вінніпегу я спинився кілька днів, щоб відвідати брата Касіяна, декількох знайомих та українські громадські установи. Крім цього звернулася до мене манітобська суспільно-кредитова організація, щоб я виголосив кілька доповідей. Це запрошення я прийняв. В “Новому Шляху” з 23 травня 1940 р. подано такий звіт із моїх відвідин у Вінніпегу:

“... 9 травня... загостив до Вінніпегу в переїзді до Оттави... А Глинка... посол мав мати віче в Інституті “Просвіта” у Вінніпегу в п’ятницю, 10 травня. Аранжери цього віча замовили залю, заплатили за оголошення в УГ, але публіка не прийшла. Чому, може не хотіли почути... нашого репрезентанта в Оттаві? Ні, бо оголошення було так майстерно подане, що наше громадянство не знало, чи то віче має бути в Едмонтоні, чи в Калгарах, чи таки у Вегревіл. Ось точний зміст оголошення в УГ ч. 19:

“Громадський Кредит — А. Глинка, український нововибраний федеральний посол в окрузі Вегревіл, Алта, виголосить промову на публічному мітингу в Українській Залі, Прічард і Арлінгтон, в п’ятницю, 10-го травня, 8:15 вечером. П. Глинка говоритиме по українськи. Українських громадян запрошується прибути”. Не подано, що цей мітинг буде у Вінніпегу, не подано назви залі, що це має бути “Інститут Просвіти”, який має вже свою славу не лише в українців, але й наші співгромадяни знають цю інституцію. Річ ясна, як могло наше громадянство довідатися, що це оголошення відноситься до Вінніпегу? Тому

не прибули. Віче в Інституті не відбулося. Зате... посол вдавсь сейчас на віче, яке було приладнане для... публіки в залі готелю "Марлборо" — де мав незвичайно успішний виклад..."

"Наступного дня в товаристві гр. Д. Герича зложив візиту Преосвященному В. Ладиці, Єпископові канад. українців, д-рові Т. Дацьковому, ред. К. Ф., опісля самий відвідав п. Стечишина в ред. УГ. Ввечорі мав масове віче в Стайнбах, 40 миль від Вінніпегу, відтак прибув на запрошення п. Н. Маріяна на "срібне весілля" його брата Г. Маріяна, де ... привітав ювілятів і присутніх гостей, яких було около 500. Тут запізнався ... з пп. Бачинським, Ферлеєм, Колтико ... та іншими визначними громадянами".

В неділю, 12 травня гостив на "Святі Матери" в домівці УНО, на Мейн вул., яке устроїло ОУК і МУН, ввечорі був на такому самому святі в Соборі. В обох вижче згаданих залях зложив свій привіт та дякував за щирю гостинність".

До вище наведеного звіту з мого кількаденного побуту у Вінніпегу можна додати один цікавий інцидент. Коли Ферлей звернувся до одного українського провінційного посла манітобського парламентару, щоб той представив мене гостям на "срібному весіллі" панства Маріянів, то він відмовився кажучи, що йому "не виходило представляти посла з іншої партії а по другому, він "старший і в роках і в досвіді" та вважав, що це для нього "було б приниженням". Тоді сам Ферлей, що свого часу теж був провінційним послом, представив мене.

В понеділок вечером Сі-Пі-Ар-ською залізницею я від'їхав до Оттави, куди ще треба було їхати дві ночі й один день.

РОЗДІЛ 7.

ОТТАВА І ПАРЛЯМЕНТ

До Оттави я приїхав у середу 14 травня в год. 6:30 рано. На станції стрінув мене мій брат Ізидор. Він тоді працював по своїй спеціальності як хемік при дослідах молочарських продуктів у відділі федерального департаменту рільництва, та від двох років мешкав в Оттаві. Підчас їзди трамваем до його мешкання він показав мені кілька урядових будинків, а між ними й парламент. Він дещо розказував про Оттаву та про те, що тут жило коло 600 канадійців українського роду. Вони тут належали до двох церков, української католицької та "буковинської" русько-православної. Інших українських організацій тоді тут не було. І так розмовляючи про ці й інші речі, ми незабаром заїхали до братового дому.

У нього в хаті я побув зо дві години, а потім сів у трамвай та поїхав у сторону парламенту. За яких двадцять мінут я висів і, перейшовши кількадесять кроків, увійшов у браму залізної огорожі, що йшла довкола парламентарної площі. Перед собою я бачив високу вежу парламентарного будинку, на шпилі якої маяв канадійський прапор. У тій же хвилині я вперше почув, як великий годинник на вежі вибив 10 годину. Кожен звук цього годинника чомусь робив на мене враження, наче це був голос з живих грудей всього канадійського народу. І за кожним кроком як я підходив до будинку, я усвідомлював собі глибше й глибше обов'язки та відповідальність супроти людей, що вислали мене сюди. Я розумів, що служити людям це один із найбільших привілеїв, але й не забував, що це теж одне з найважливіших і найтрудніших завдань. Отже, в душі, я знову скріпив своє рішення докласти всіх старань, щоб бути гідним їх довір'я. Водночас я наче бачив біля себе тих добрих людей, що так віддано й завзято працювали для мого вибору. Всі вони проводили мене до великих середніх дверей парламентарного будинку.

При вході я сказав своє прізвище і мене справили на шостий поверх до кімнати ч. 611. Ця кімната була призначена для посла Ф. Д. Шо з Ред Дір, Алберта, і для мене. Карточки з нашими іменами вже були причіплені на дверях. Пізніше мені сказали, що п'ять років перед моїм вибором в цій самій кімнаті був мій попередник посол Михайло Лучкович. А коли після виборів у 1945 р. мене перенесено до іншої кімнати, то під ч. 611 приміщено посла Ф. Заплітного.

Ця кімната була уладжена так, як і всі інші посольські кімнати. Був тут один стіл із шуфлядами для посла Шо, а другий для мене. Коло тих столів стояли бюрові крісла. По середині кімнати був третій стіл з телефоном. Кожен посол також має для своїх потреб одну або більше канцелярських шафок. Майже в кожній кімнаті є теж вмивальня з гарячою і зимною водою та щодня чисті рушники. Посол одержує крім цього ключ до своєї особної поштової скриньки на партері парламентарного будинку. Кімнати послів відрізняються від сенаторських тим, що підлога в посольських кімнатах покрита диванами різних кольорів, а в сенаторських тільки червоними.

Посол Шо і я щойно почали упорядковувати нашу кімнату, як з'явилося кілька суспільно-кредитових послів. Вони вже були обзнайомлені з усім у парламенті, бо послували ще від 1935 р. Насамперед вони повели нас до парламентарного службовця, щоб ми вписали в нього свої прізвища. Потім ми почали оглядати будинок всередині, зачинаючи від головних входових дверей на партері.

Передусім парламентарний провідник пояснив нам символіку т. зв. "конфедераційної" залі, що є близько входових дверей. Це не звичайна зала з чотирма стінами, це радше свого роду вестибюль, з якого йдуть три коридори в різні частини будинку. На середині цього вестибюлю стоїть прекрасна різьблена кам'яна колона. З неї високо вгорі виростають луки, що держать стелю і сполучуються зі стінами, які символізують провінції Канади. Довкола цієї колони внизу широкий пояс темного мармуру зображає моря, що обливають Канаду.

Широкий коридор, що йде від конфедераційної залі на північ до парламентарної бібліотеки, зветься "зала слави". В цій залі є кілька статуй і пам'ятників.

Просто на північ від конфедераційної залі є прегарна парламентарна бібліотека. Це єдина частина старого парламентарного будинку, що без значних пошкоджень врятувалася від пожару в 1916 р. Ця бібліотека збудована у виді церковної бані. Поперек вона має 140, а від землі до вершка бані 120 стіп. Всередині ниші є повирізьблювані прекрасними ручними візерунками. В бібліотеці є тисячі книг.

З лівого боку бібліотеки у великій залі званій “рейлвей коміті рум”, відбуваються різні більші засідання. По правій руці є парламентарна читальня часописів і журналів. Усіх часописів і журналів у Канаді появляється близько 1,800, більшість яких можна знайти в цій читальні. Крім цього тут можна знайти деяке число найповажніших часописів і журналів з Британії, Франції, ЗДА, Австралії, Нової Зеландії, Індії, Південної Африки, Ірляндії і Бермуди, а теж часописи, що виходять по англійськи в Японії і Китаю. З української преси є тільки два тижневики “Канадійський Фармер” і “Українські Вісті”.

Переходячи головним коридором на захід, що веде до посольської палати, можна побачити на стінах портрети бувших спікерів парламенту, всі в багатих рамах. Портрети виконані реалістично, деякі із спікерів виглядають наче живі. Коли ми зайшли до величної посольської залі, в якій засідає тепер 255 послів, то там оглянули ми булаву (“мейс”), стіл парламентарного службовця та прекрасне, дорогоцінне крісло спікера. Посольська заля встелена зеленим диваном, вікна та двері завішені зеленими аксамітними фіранками й портіерами. Потім ми оглядали ще столик та крісло прем’ера. Посли сидять по два коло одного столика. Так і прем’ер сидить з одним зі своїх міністрів. Столик і крісло премієра такі самі, як і крісла і столики послів. І тільки з карточки, що заложена за мідяну чи позолочену бляшку з боку столика, можна знати, де хто сидить. Столик, коло котрого сидить премієр, стоїть у передньому ряді по правій руці спікера, а напроти, по лівій руці спікера сидить провідник опозиції. Остаточо ми пішли між крісла, де сидять послы Суспільного Кредиту. І з боку одного з цих столиків була карточка з моїм іменем. Виходячи з посольської залі, нам ще показали галерію пресової служби, де

є місце на 60 репортерів, а також чотири інші галерії для близько 1,000 гостей.

З черги ми оглядали кулюари (“лоббіз”) послів, що є по правім і лівім боках посольської залі. По правім боці є кулюари для послів партії при владі, по лівім — для всіх інших послів. На стінах кулюарів по урядовому боці видніють світлини всіх дотеперішніх представників короля (“говернорз-дженерал”), що були в Канаді, світлини всіх премієрів Канади, а також декілька збірних знімок усіх послів парламенту з деяких років. Тут я наперед шукав за знімкою М. Лучковича, і був гордий, що там був бодай один канадієць українського роду. В кулюарах інших партій теж висіли збірні світлини послів, але крім цього були тут світлини провідників консервативної партії, Сі-Сі-Еф та Суспільного Кредиту.

Звідси ми перейшли в сенатську частину будинку. І тут треба додати, що яких дві третини парламентарного будинку з західного боку приміщують посольську залю та все, що належить до послів, а в одній третині зі сходу містяться і заля й кімнати, зв’язані з діяльністю сенату. Перейшовши довгим коридором у східну частину, у вестибюлі ми побачили великі портрети кількох британських королів і королевих. Портрети в золотих рямцях.

Саме сенатська заля небагато менша від посольської палати. Донедавна сенаторів у Канаді було 96, тепер має бути 102. В багатьох деталях ця заля подібна до посольської, але є і деякі різниці. В сенатській залі є тільки дві галерії, де може приміститися біля 350 людей, дивани, фіранки й портієри є темночервоного кольору, а замість крісла спікера стоїть тут подвійне крісло, на якому при певних okazіях сидить представник короля з дружиною. Ще можна згадати, що по обох боках сенатської залі на стінах коридорів є теж прекрасні портрети спікерів сенату з минулих років. Є тут і сенатська читальня, але на три четверті менша від посольської.

З партеру ми вийшли на третю підлогу, щоб оглянути найбагатше прикрашену кімнату т. зв. “меморіал чеймбер”, що нагадує каплицю. Вона — невелика розміром і положена в нижчій половині вежі, є присвячена пам’яті канадійців, що загинули на полі битви в першій світовій війні. На середині

цієї залі є щось, ніби вітвар, з каменя привезеного з Англії, на якому вирізьблено королівські та канадійські федеральні й провінційні державні знаки. У вітварі переховується Пропамятна Книга, в якій є ручно надруковані прізвища тих канадійських воїнів, що віддали своє життя. Ця книга складається з дев'яти томів, в яких записано 66,651 прізвищ. Щодня сторож перекладає одну картку книги. На стінах цієї залі видніють кам'яні таблиці з описом кожної битви, в якій підчас першої світової війни канадійці брали участь. Стіни й стеля є з каменя, привезеного з Франції, так само мармурові колони, а підлога викладена камінням із тих місцевостей, де канадійці воювали. Чорний мармур, з якого построєні сходи до вітваря, це подарунок від вдячних громадян Бельгії. Над дверима пропамятної кімнати є вирізьблені з каменя різні тварини, що служили у війні чи для цілей війни, як голуби, що переносили таємні рапорти, білі миші, на яких робили експерименти, коні, які тягнули транспорт чи носили вершників і т. п. Цю пропамятну кімнату офіційно відкрито 11 листопада 1928 р.

Та, мабуть, найбільшою атракцією для туристів, які в числі біля 200,000 осіб щорічно відвідують парламент є т. зв. "Вежа Миру". З другої підлоги їдеться туди двома підоймами. Вежа — висока, від землі до вершка прапору над нею є 300 стіп. Їдучи вгору, ми всередині вежі побачили дзвіницю, т. зв. "карилон", що складається з інструменту, подібного до піяніна з клавішами та з 53-ох дзвонів. Найменші дзвони важать по 10 фунтів, а найбільший — 22,400 фунтів, саме його серце — 504 фунти, а всі 53 дзвони разом важать 120,621 фунтів. Дзвони уставлені у вежі на висоті 150 до 200 стіп від землі, вони нерухомі, тільки їх серцями грає дзвонар, вдаряючи до крис при помочі апарату, сполученого з клявішами. Для притишення голосу дзвонів є знаряддя, яким орудує дзвонар. Карилон звичайно грає під час державних свят на площі парламенту, а також в неділі і четверги від 9 до 10 години вечора. У ці дні люди сходяться сюди з цілого міста, щоб почути як дзвонар грає свою програму. Коли надворі є гарна погода то музику можна почути в кожній частині Оттави.

Над дзвонами на висоті 225 стіп вбудовано на вежі великий годинник, промір якого є 15 і пів стіп. Велика стрілка

цього годинника довга на дев'ять стіп, а мала на п'ять і пів стопи. Цей годинник є порушуваний електричним механізмом і вибиває милозвучні звуки що чверть години, що пів години й що години.

Оглянувши дзвіницю, а теж і великий годинник, ми ще пішли оглядати два парламентарні ресторани. Менший із них, в якому може поміститися 115 осіб, є на п'ятій підлозі. Це — кафетерія, де можна щонебудь зїсти нашвидко, і кожен тут самий приносить поживу на таці до столика. Ціни в цьому ресторані низькі, тут їдять бідніші послы, сенатори, пресові репортери, стенографістки, послуга парламентарного будинку, а деколи теж і зайде сюди деякий міністер.

Потім ми ще оглянули головний парламентарний ресторан на шостій підлозі. Ціни в ньому значно вищі, зате є повна обслуга та добірні страви. Тут їдять міністри, послы, сенатори, журналісти, до того кожен з них може привести з собою своїх приятелів чи гостей. В ньому може поміститися 240 осіб нараз. При цьому ресторані є ще дві більші кімнати на товариські зустрічі чи малі бенкети, де можна примістити по 30 людей. А в кінці є ще одна мала кімнатка, де можна примістити 15 людей.

Стільки про парламентарний будинок. До цього можна додати, що будинок і умеблювання коштували 12 мільйонів доларів. Будинок має 470 стіп довжини, 245 ширини, високий на шість підлог. Підлоги на всіх поверхах мають 191,644 квадратних стіп, більше як 4 акри. Будинок побудовано в 1919-20 роках.

Накінці можна ще згадати про привілеї, що прислугуюють послам і сенаторам. Кожен федеральний посол і сенатор одержує "пас", що дає йому право їхати безплатно на всіх залізницях у Канаді. Дружина й діти, що є на його удержанні, теж подорожують безплатно. Послам і сенаторам уряд повертає теж гроші, витрачені на харчі та готель, коли вони їдуть на сесію і зі сесії додому. Але за харчі і готель під час інших поїздок послів і сенаторів вони мусять платити самі. Вони одержують звичайно "паси" від місцевих автобусів. Щодо оплати пошти, то федеральні послы й сенатори мають право висилати й одержувати листи без поштових значків, але тільки підчас

сесії і тільки з парламенту з Оттави і до парламенту в Оттаві. Бо коли б посол хотів вислати листа без значка поза парламентом, то мусить за нього платити. Також посли обов'язані платити повітряну пошту. За телеграми й телефони федеральні посли мусять платити. Існує переконання, що федеральні посли користуються безплатним телефоном, проте вільний телефон прислугує тільки провінційним послам і то лише на території їх провінції.

Федеральні посли й сенатори одержують безплатно усі бюрові устаткування, як папір, олівці, чорнило тощо. До цього вони одержують по одному примірникові всіх урядових видань. Кожен посол, коли він вперше вибраний до парламенту, дістає безплатно всі видання про парламентарну процедуру і всі томи канадійських законів. Посли теж мають право подати 16 людей, яким урядове бюро висилає "гансард"¹⁾ безплатно. Самий посол одержує по два примірники кожного числа "гансарду" безплатно, а потім ще одержує по одному примірникові оправлених річників "гансарду".

В парламенті для помочі послам і сенаторам працює біля 125 стенографісток. Якщо котрийсь посол має багато праці, то йому призначають одну з них, а то й більше. Зате посли, що мають мало кореспонденції, діляться послугами одної стенографістки. Стенографісток оплачує парламент.

Оце вкоротці ті привілеї і послуги, якими посли й сенатори користуються безплатно.

За безпеку і порядок у парламенті дбає спеціальна поліція, що працює вдень і вночі. На дворі коло будинку відповідає за порядок канадійська федеральна поліція, т. зв. "Роял Канедієн Мавнтед Поліс". Ця поліція має першорядну репутацію, а до того її червоні жупани прикрашують площу перед парламентом. Члени цієї поліції часто виконують теж соціальні обов'язки. Часто туристи й гості просять їх ставати з ними до фотографії, а також оперувати камерою, коли відвідувачі хотять взяти спільну знимку, а нема кому їх відфотографувати. Проте підчас поганої погоди взимку їх обов'язки не завидні.

---

¹⁾ Друковані звіти про діяльність парламенту підчас сесій, де подано стенографовані промови послів, тексти пропонованих законів тощо.

Щоб доповнити інформації, які ми одержали першого дня в Оттаві, а також і пізніше, треба ще додати листу платень: Гвернор Дженерал одержує 48,666.66 річної платні, премієр уряду — \$23,000.00, міністри і провідник опозиції — \$18,000.00, послы й сенаторы по \$6,000.00, з того \$2,000.00 призначено послам на видаткы і тому за цю частину винагороды податкы вони не платять. Історія про висоту посольських платень в Канаді цікава: Від 1867 р. послы одержували тільки по \$600.00 за сесію, від 1873 р. — по \$1,000.00 за сесію, від 1901 р. — по \$1,500.00 за сесію, від 1905 р. — \$2,500.00, від 1920 р. — \$4,000.00, а від 1946 р. — \$6,000.00 за сесію. А послы, що є помічниками міністрів одержують додаткових \$4,000.00, що разом дає їм \$10,000.00 річно.

Щодо помешкання послів і сенаторів, то більшість з них мешкає у приватних домах, а тільки багатші в апартаментах та готелях.

РОЗДІЛ 8.

ВІДКРИТТЯ СЕСІЇ І ПРЕСТОЛЬНА ПРОМОВА

Мій перший день у парламенті почався в четвер 16 травня 1940 р. В 3-ій годині пополудні я почув голос електричного дзвінка, що скликував послів на засідання. Голос дзвінка чути було на всіх поверхах парламенту і в кожній кімнаті, де тільки були послы. Він дзвонив безпереривно около п'ять хвилин, щоб послы могли без поспіху з'явитися в залі нарад. Вони покvapно виходили зі своїх кімнат, заходили до елеваторів та їхали вниз на головну підлогу. Коли дзвінок перестав дзвонити, то послы вже були на своїх місцях. Спікер встав, — за його прикладом встали всі послы, — та прочитав молитву, якою починається засідання кожного дня. Текст молитви такий:

ГОСПОДИ, наш небесний Батьку, великий та могутній, Королю над володарями, Пане над панами, єдиний Володарю князів, що зі свого трону бачиш усіх жителів землі, якнайпокірніше благаем Тебе пішли всі благодаті Його Наймилостивішій Величності Королеві Юрієві і сповняй його своїм Святим Духом, щоб він усе приймав Твою волю та йшов за Тобою, наділи його вдосталь небесними дарами; подай йому здоров'я і багатство, щоб він довго й щасливо жив, не поскупи йому сил, щоб він побідив усіх ворогів своїх, а по смерті обдаруй його вічним щастям і благословенням Ісуса Христа, нашого Володаря. Амінь.

ВСЕМОГУТНІЙ Боже, Джерело всього добра, покірно благаем Тебе, благослови нашу Величну Королеву Єлисавету, Марію, Королеву Матір, Княжну Єлисавету та всю Королівську Родину, наділи їх Святим Духом своїм, збагати їх своєю небесною ласкою; подай їм щастя і пригорни їх своєю небесною ласкою; подай їм щастя і пригорни їх до свого вічного Царства через Ісуса Христа, нашого Володаря. Амінь.

НАЙМИЛОСТИВИШИЙ Боже, покiрно благаєм Тебе за Велику Британiю, Iрляндiю i за iншi Домiнiї Його Величностi, а особливо за Канаду, а тут зокрема за Генерального Губернатора, за сенат i парламента у їх законодагнiй працi, в цьому часi зiбраних, веди їх i сповняй мудрiстю всi їх наради для Твоєї слави, для безпеки, чесноти й добробуту нашого Короля та його Домiнiї, щоб через їх зусилля порядок спочивав на найкращих i найпевнiших основах, щоб мир, щастя, правда i справедливiсть, релiгiя i побожнiсть могли утвердитися мiж нами на всi поколiння. За цi й iншi речi для них i для нас ми бажаємо в iменi й за помiччю Исуса Христа, нашого найблагословеннiшого Володаря i Спасителя. Аминь.

ОТЧЕ Наш, Ти що є на небi, хай святиться iм'я Твоє, хай прийде царство Твоє, хай буде воля Твоя, як на небi, так i на землi. Хлiб наш щоденний дай нам сьогоднi i прости нам провини наші, як i ми прощаємо винуватцям нашим, i не введи нас у спокусу, але визволи нас вiд лукавого. Аминь.

Початки читання молитви в канадiйському парламентi цiкаві, тому хочу згадати про це хоч кiлькама словами. Вiд 1774 до 1791 р. мiнiстерськi засiдання в старiй легiслятурi починалися Христовою молитвою. Потiм, вiд 1791 до 1841 р. в легiслятурi Вищої Канади, тепер Онтарiю, наради теж починалися молитвою, але проводили її капеляни за малою винагородою. Та пiсля 10 рокiв, на початках фeдeрального парламенту в його теперiшнiм видi, засiдання починалися без молитви. Аж вiд 1877 р. до сьогоднi кожне засiдання парламенту щодня починається молитвою, i читає її спiкер. У канадiйському парламентi вже ввiйшло в звичай, що спiкер читає молитву одного дня в англiйськiй мовi, а другого у французькiй. Також увiйшло в звичай, що при кiнцi кожного уступу молитви службовець парламенту вголос повторяє "амiнь". Все це вiдноситься теж до сенату.

По скiнченнi молитви спiкер i посли знову зайняли крiсла. Тодi спiкер проголосив: "Хай будуть вiдкритi дверi". На цей заклик сторожа вiдчинила дверi пресової галерiї та чоти-

рьох галерій для гостей. З тим моментом пресові репортери й гості могли вже входити.

Після того, як усі посідали, очі послів, преси і гостей звернулися в бік великих середніх дверей. За кілька хвилин почулись три сильні удари дерев'яним молотком. У відповідь на це “сарджент-ет-армз” підійшов до дверей, відчинив їх та вислухав післанця Генерального Губернатора. Потім “сарджент-ет-армз” рівним кроком вернувся середнім проходом, підійшов близько стола парламентарного службовця і вголос проголосив спікерові й парламентові, що післанець Генерального Губернатора бажає передати вістку. Спікер попросив, щоб він увійшов. Тоді “сарджент-ет-армз” узяв булаву через плече і пішов до дверей, щоб попросити післанця. Він відчинив двері, попросив післанця до посольської залі, а сам поступився кілька кроків і став по боці проходу. Тоді з'явився “джентельмен ашер оф да блек род” в елегантному чорному вбранні та з чорною, позолоченою паличкою через плече. Починаючи від самого входу, він поважно вклонився, перейшов кілька кроків і знову вклонився і так кланяючись зайшов до стола службовця. Тоді він заявив уголос, що Генеральний Губернатор просить послів до сенатської залі, щоб вислухати Престольну Промову. Кивком голови спікер дав згоду. У відповідь на це “джентельмен ашер оф да блек род” вклонився, обернувся до дверей, перейшов кілька кроків, знову обернувся до спікера, вклонився, і так кланяючись вийшов із посольської залі. Спікер тоді встав та у своїй тригранчастій шапці й тозі пішов до залі сенату, а за ним парламентарний службовець, міністри й посли, а попереду всіх них — “сарджент-ет-армз” з булавою на плечах.

В сенатській залі спікер став на маленьке підвищення перед позолоченою огорожею. Біля нього стояли клерк та “сарджент-ет-армз”, а довкола — міністри й посли.

Коли ми ввійшли, то на широкому престольному кріслі вже сидів Генеральний Губернатор з дружиною. Пресова галерія і дві галерії для гостей були вщерть переповнені. Посередині залі в головній алеї сиділи на кріслах сенатори. В перших двох чи трьох рядах сенаторських лавок сиділи дипломатичні представники різних держав, церковні достойники та

кілька головних суддів. Решту крісел у сенатській залі зайняли дружини міністрів, senatorів та послів.

З хвилиною, коли спікер парламенту став на призначене місце і підніс свою тригранчасту шапку, Генеральний Губернатор почав читати престольну промову. Він читав цю промову в двох мовах, наперед по-англійськи, а потім по-французьки. Під час читання престольної промови прем'єр Канади стояв недалеко Губернатора по правій руці.

Сама престольна промова це послання виготоване прем'єром. У цій промові є звичайно згадка про події, що сталися від закінчення минулої сесії, а теж, і це найважливіше, коротка програма біжучої сесії парламенту. Проте в престольній промові не завжди є подані всі законопроекти, які уряд внесе впродовж сесії.

По скінченні престольної промови, послы вернулися до своєї палати, і там, на внесення одного з міністрів, спікер заявив, що засідання кінчиться, та що чергове засідання почнеться на другий день в 3-ій годині пополудні.

Відкриття сесії й церемонія зробили на мене додатне враження. Я бачив у ньому глибоке прив'язання до традицій, а водночас пошану до державности та її символу, Короля.

Сесії федерального парламенту звичайно починаються в четвер. У цей день відбувається відчитання престольної промови та церемонія зв'язана з відкриттям сесії. Це відкриття має свій святочний настрій і решту того дня вже не використовуються на програму іншого характеру. На другий день, у п'ятницю, промовляє один з послів, що вносить на прийняття престольної промови, а другий піддержує це внесення і теж виголошує промову. З уваги на склад канадійського населення звичайно один із цих промовців говорить в англійській мові, а другий у французькій. На тих двох промовах кінчаться наради другого дня, і провідник опозиції ставить внесення, щоб дальший порядок нарад відложити до понеділка. Це дає йому та провідникам інших партій час на підготування промов.

В понеділок перший говорить провідник опозиції, і час його промови не є обмежений. Він звичайно говорить дві години, а то й довше. Але він має право, якого звичайні послы не мають, а це читати свою промову, якщо хоче. Це саме право

мають теж провідники інших партій, а також прем'єр і міністри. По промові провідника опозиції, йому відповідає прем'єр або один з міністрів, якщо є потреба. Потім говорять провідники партій Сі-Сі-Еф і Суспільного Кредиту. По цих промовах можуть уже говорити інші послы, аж поки закінчиться дискусія над престольною промовою. Дискусія над прийняттям престольної промови триває звичайно зо два тижні, а деколи й довше. Одначе в наглих випадках цю дискусію кінчають у двох-трьох днях. По її закінченні міністри вносять різні законопроекти та резолюції, і так продовжується сесія.

В 1940 р. посол Гювз Ляпойнт, син довголітнього міністра справедливости в ліберальних кабінетах, вніс прийняти престольну промову, а піддержав його внесення Джеймз Сінклер, посол з Ванкувер, — перший з них є тепер міністром, а другий помічником міністра. Не вдаючись у подрібний опис сесії парламенту з 1940 р., я все таки хотів би навести один уступ з промови тодішнього провідника опозиції Р. Б. Генсона, консерватиста. Хоч це була воєнна сесія, і Генсон критикував безпощадно ліберальну політику, то, не зважаючи на це, він зумів дати признання там де було треба. Між іншим, він сказав таке на адресу міністра Ернеста Ляпойнта:

“Я щиро бажаю висловити особисті gratуляції Високодостойному міністрові справедливости (Ляпойнтові), батькові шан. посла на округу Лотбініер (Гювз Ляпойнта). У словах великого державного мужа при подібній нагоді в імперіяльному парламенти — “Це була промова, що мусила скріпити батьківське серце”. Це були слова Гледстона під час гарячої дискусії про Ірляндію, коли він звернувся до Високодостойного Джозефа Чемберлена після того, як його син Остін Чемберлейн виголосив свою першу парламентарну промову. Я вірю, що ті слова теж можна достосувати до цієї нагоди. Тому я gratулюю Високодостойному джентельменові. Одначе я хочу додати, що навіть в історії цього парламенти це не єдиний випадок. Мені пригадалось, що з моєї сусідньої провінції Нової Шкоції в давніших часах у цьому парламенти було двох послів під іменем Тапер ... Першим з них був Сер Чарлз Тапер, що раз

був прем'єром Канади, другим — його син, Сер Чарлз Гібберт Тапер, що був міністром у кількох кабінетах”.

Отже в 1940 р. теж було двох послів з одної родини в канадському парламенті. Це були міністер Ернест Ляпойнт і його син Гювз Ляпойнт. Водночас це прекрасний приклад, як наші співгромадяни ставляться до своїх парламентарних представників. Сам Ернест Ляпойнт був послом безперервно впродовж 38 років. Він ніколи не програв виборів незалежно від того, чи його партія була при владі, чи ні. Його син іде слідами свого батька, і від кількох років уже є міністром.

РОЗДІЛ 9.

ЗАВДАННЯ І ОBOB'ЯЗКИ КАНАДІЙСЬКОГО ПОСЛА

Не всі послы мають однакові завдання й обов'язки хоч позірно може виглядати, що вони однакові. Ці завдання, залежні в першу чергу від інтересів їх виборців, складу населення їх округ та врешті від них самих, від їх характеру й заінтересувань. До цього й не всі послы розуміють та виконують свої посольські обов'язки однаково. Проте можна бодай в загальному накреслити кілька завдань спільних усім послам.

Основне завдання й обов'язок посла в демократичній державі це добре репрезентування округи, стоячи на сторожі інтересів людей своєї округи. Одначе це він повинен робити згідно з інтересами цілої держави.

Насправді один з найважливіших обов'язків посла — це бути добре поінформованим про проблеми, що турбують чи можуть турбувати його виборців та, коли прийде відповідна хвилина, займати до них становище в парляменті згідно з їх інтересами та інтересами Канади. Тому посол повинен слідкувати за пресою, повинен читати та передумувати всякі друковані матеріяли, як звіти департаментів, законопроекти тощо. Цій праці він мусить присвячувати багато часу, якщо хоче брати участь у парляментарних дискусіях, у праці комітетів і поза парляментом. Бо не познайомившись із новими матеріялами, він не тільки не зможе правильно інформувати виборців у різних справах і виголошувати промови, які могли б мати деякий вплив, але цілком загубитися у справах, які він повинен знати. Іншими словами, посол повинен постійно вчитися.

Дальшим важливим завданням посла супроти округи — це докладати всіх старань, щоб шляхом кореспонденції чи інтервенції полагоджувати різні справи своєї округи та своїх виборців без уваги на їхні політичні погляди, коли справа виборця чи округи є слухна і згідна з канадійськими законами. Практично тут входять найрізномродніші справи, почавши від різних

послуг, а кінчаючи на справах громадянства, старечої пенсії, виплати допомоги фермерам на випадок посухи тощо. Ця ділянка посольських обов'язків забирає кожному послові багато часу й енергії. Зокрема кореспонденція з виборцями та, у зв'язку з цим, з різними департаментами є важким тягарем для посла. Бо посол, що не турбується справами своїх виборців і не відповідає на їх кореспонденцію, дискредитує себе в їх очах і надживає довір'я, яким вони його наділили.

Є люди в Канаді, які думають, що найважливішим завданням посла це виголошувати промови в парляменті. На їх думку посол, що виголошує багато промов, а до того довгих, вповні вив'язується зі своїх завдань, а коли ж він не говорить часто в парляменті, то кажуть, що йому не до посольства. В основі таке поняття помилкове. Бо хоч одним із головних завдань посла є заступати в парляменті погляди своїх виборців, то в жодному випадку балакучість не може бути мірою його успішності. Важливим є те, що посол говорить, чи його слухають, та чи його промови можуть переконувати других послів.

Ясно, що одним з важливих завдань посла в демократичній країні це виголошувати промови в парляменті. Бо при обміні або навіть зударі думок і поглядів кристалізується в парляменті те, що ми зємо "волею народу". Кожен посол боронить у першу чергу інтересів своєї округи, що зрештою покриваються з інтересами інших округ. Коли ж йдеться про зудар інтересів, то в Канаді такий зудар існує, головно між густо залюдненими центральними провінціями Онтарія і Квебеку, а малозаселеним заходом і в меншій мірі між округами фермерськими й міськими.

Одним із немаловажних обов'язків посла — це постійно інформувати своїх виборців про закони ухвалені парляментом, пояснювати законопроекти, та взагалі усвідомлювати їх про те, чії в різних ділянках життя країни, отже не тільки про те, що було й є, але й про те, що може бути. У зв'язку з цим посол повинен часто відвідувати різні місцевості своєї округи і на своїх мітингах давати людям звідомлення. При цій нагоді він теж має можливість знайомитись з проблемами своїх виборців та з їхніми поглядами на різні справи.

З вище сказаного бачимо, що посол, який хоче віддано служити округі, в жодному випадку не може трактувати свої посольські обов'язки, як додаткове зайняття, а крім цього займатися своєю звичайною професією. Праця федерального посла вимагає повної посвяти, отже всього часу людини, інакше він не зможе виконати задовільно своїх обов'язків.

Тепер обговоримо те, що дехто вважає за свого роду малі конфлікти, з якими посол зустрічається в демократичній державі. Один такий конфлікт позірно існує між інтересами округи, як малої частини країни, та інтересами держави, як чинника надрядного. Цей конфлікт можна пояснити таким питанням: чи посол повинен керуватися в першу чергу інтересами і волею виборців, чи на перше місце ставити інтерес держави, отже інтерес усіх громадян, а не лише своєї округи? Без сумніву між цими інтересами немає розбіжності чи конфлікту, бо кожен свідомий та лояльний громадянин демократичної держави в результаті бажає своєму краю добра. Отже, коли згаданий конфлікт позірно існує, то він існує лише хвилево і лише тому, що певна частина виборців із зрозумілих причин часом ставить свої особисті чи локальні інтереси на перше місце, а потім інтерес загалу. Як приклад подамо хоч би справу примусової військової служби. Обставини можуть зложитись так, що інтерес країни, отже загалу, може вимагати, щоб ухвалити закон примусової військової служби. Проте деяка частина виборців, що має синів у військовому віці, може строго судити посла, який піддержав би такий закон, і при чергових виборах могла б голосувати проти нього. Або навпаки, частина виборців, що має синів у війську, може домагатись військової служби для всіх у військовому віці, і якщо посол не домагався б такого закону, то ці виборці теж могли б голосувати проти нього. Але в демократичній державі такий позірний конфлікт довго не триває, бо у важливих справах, у моментах потреби демократичного рішення, люди кристалізують свою збірну волю згідно з інтересами держави, і коли ця воля знайде спільний шлях, то вона йде в правильному напрямі й одночасно представляє волю більшості народу. Це тому, що воля народу кристалізується і діє за органічними законами. З цієї та інших причин,

демократія останеться на завсіди сильнішою від диктатур, за винятком їх коротко-тривалих успіхів.

Посол стрічається ще з іншим позірним конфліктом у випадках, коли він мусить рішати чи він повинен керуватися виключно опінією та інструкціями виборців, чи й своїм розсудком та сумлінням. Отже, коли йдеться про загальний вислід, якого люди бажають, то без сумніву він повинен сповняти волю виборців, але коли йдеться про методи осягнення бажаних результатів, то в цьому випадку ширший загал ледви чи може прийти до однозгідного рішення. Для прикладу застановимось над справою побудови моста через ріку. Мешканці, що живуть по обох боках ріки можуть погодитись, що міст є потрібний. Вони навіть можуть погодитись щодо деяких загальних вимог цього моста, але рішення про структуру моста й технічне запланування його вони мусять віддати експертам-інженерам. Так і є в справах державної оборони, в справах економічних та деяких політичних, виборці повинні висказати своєму урядові і послові своє побажання щодо результату, якого вони бажають, а завданням посла й уряду є взяти до уваги всі можливості та різні фактори й тоді зробити рішення, а рішивши справу поручити виконання фахівцям. Тут треба додати, що й послы й уряд не завжди й не в усіх справах є компетентні рішати щодо методи осягнення даних цілей. У великій більшості випадків, послы й уряд можуть бути лише посередниками між людьми і експертами. Прикладів про слухність цього твердження можна навести багато. Тут вистачить згадати, що премієр Роберт Борден підчас першої світової війни, так як і премієр МкКензі Кінг підчас другої світової війни, обидва заявили, що в справі конскрипції вони мусіли остаточно прийняти пораду мілітарних експертів, так щодо її конечности, як і щодо часу, коли вона стала конечною. Найкращий приклад того, що загал не може рішати про методи осягнення певних цілей у відповідному часі, знаходимо в книжці генерала Д. Айзенгавера "Крусуда в Європі", де на сторінках цієї книжки 52, 53 і 54 він пояснює, який мильний погляд мали і преса і загал про дійсний стан приготування заходу до другого фронту, коли вони домагались його в 1942 р.

В справі обов'язків посла мабуть найбільш авторитетно пояснив славний англійський парламентарист і письменник Едмунд Берк, коли він говорив до виборців у Бристол, Англія, 3-го листопада 1774 р. Це його пояснення обов'язків посла часто наводять парламентаристи в різних демократичних державах, а головне в англійських державах. Ось його слова:

“Так, панове, щастя і слава репрезентанта повинна бути в тому, щоб він жив у найближчому контакті з людьми, яких він репрезентує, щоб жив з ними в найближчих взаємовідносинах, та щоби був з ними в найбільш можливій комунікації. Їх бажання повинні представляти велику вагу для нього, їх опінії повинні мати високий респект, їх справи всю його увагу. Обов'язком його є посвячувати для них свій відпочинок, свої насолоди, свої вдоволення, а понад усе, все, і у всіх випадках, щоб їх інтереси стояли вище від його власних. Але його опінія, вільна від усяких упереджень, його дозрілий розсудок, його почуття, не повинні бути підпорядковані жодній людині, чи будь-якій групі живучих людей. Бо ці речі він не набув за вашою поміччю, ані не здобув він їх за поміччю законів і конституції. Він одержав їх від Провидіння, за надужиття яких він несе глибоку відповідальність. Ваш репрезентант не тільки має давати вам свою працю, але й свій розсудок, і він зраджує вас, а не служить вам, якщо він підпорядковує його вашій опінії.

“Мій шановний приятель каже, що його воля повинна покоритися вашій. Якщо справа кінчилася б на тому, то це само собою було б невинне. Бо якщо уряд мав би керуватися волею будь-якої сторони, то ваша воля повинна безумовно рішати. Але уряд і закони є справою передумання й розважливості, а не наставлення. І яке це було б “обдумання”, в якому постанова приходила б перед дискусією, в якому одна група людей застановляється і передумує, а друга рішає, і де ті, що оформлюють висновки, є можливо триста миль віддалені від тих, що слухають аргументів?

“Висловити опінію має право кожна людина, і опінія виборців є важливою, до якої репрезентант завжди по-

винен радо прислухуватися, і яку він завжди повинен брати під серйозну увагу. Але видані інструкції і мандати, які репрезентант є зобов'язаний виконувати насліпо, голосувати й аргументувати за ними, хоч проти найвиразнішого переконання свого розсудку й почуття — це речі зовсім не знані в законах цієї країни, бо вони виходять з основно мильного розуміння цілого устрою й тенору нашої конституції.

“Парлямент не представляє собою конгресу амбасадорів різних і ворожих собі інтересів, які то інтереси кожен, як агент і речник, мусить піддержувати проти інших агентів і речників. Але парламент є обмірковуючим зібранням цієї держави, з одною ціллю, репрезентації інтересів цілої спільноти. Справді, ви вибираєте посла, але коли ви вибрали його, то він не є послом Бристол-у, але він є послом парламенту. І якщо місцевий виборець має певний інтерес або покvapно сформує свою опінію, яка є наглядно проти дійсного добра решти громадян, то посол з цієї місцевости повинен бути так само за відданням цієї справи піддержки, як і другі”.

Підкреслимо вже згаданий факт, що кожен федеральний посол не є лише послом даної округи, але він є теж послом парламенту. Тому на нього спадає обов'язок брати участь й інтересуватися справами не лише своєї округи, але й цілої країни, а то й міжнародними справами, бо інтерес держави є інтересом кожної округи, і тому різні рішення держави однаково зобов'язують усіх громадян. Або подамо ще й такий приклад: щоб посол міг успішно вив'язатись в питанні торгівлі, то він мусить бути поінформований про торговельні течії та мусить мати певні дані про економічний стан різних держав. Це саме відноситься до проблеми державної оборони та до інших важливих проблем.

Правдою є, що не всі послы інтересуються справами поза своїми округами. Але цих послів звичайно вибирається силою партійної пропаганди, а часом і силою грошевого попертя, за що їх єдиним обов'язком є голосувати в парламенті так, як цього вимагає інтерес їх партії. І на цьому їх діяльність починається і кінчається. Іронія є в тому, що такі послы нераз вдер-

жуються в парламенті довгі роки. Але, на щастя, такі послы не керують та не рішають про долю країни. Бо послы, які впливають на парламент це ті, що знають чого вимагає інтерес нашого краю. Вони всеціло віддають свій час і енергію своїй посольській праці. Зокрема вони вивчають міжнародне положення, так політичне, як і економічне. Вони багато часу присвячують політичним, економічним та культурним процесам у Канаді й поза Канадою. Саме ці послы своїми талантами і працею ведуть за собою менше талановитих чи менше здібних послів, про яких, крім людей їх округи, ніхто не знає.

За час мого перебування в канадському парламенті я мав нагоду приглянутись діяльності наших провідних послів і міністрів, які на своїх плечах несуть тягар відповідальности. Між ними були такі, що працювали від 7-ої години ранку до 11-ої вечора. Між ними були такі, що старанно відповідали на кожен одержаний лист, та докладали всіх зусиль, щоб полагодити кожну справу, з якою звертались до них люди. Між ними були такі, що виголошували блискучі промови. А якщо згадаємо прем'єра Кінга, то він приготував свої промови з найбільшою увагою, вкладаючи у них дуже багато праці. Ті послы й міністри звичайно, здобували собі признання великим вкладом праці у свої досягнення.

РОЗДІЛ 10.

ОБОВ'ЯЗКИ КАНАДІЙСЬКОГО ПОСЛА УКРАЇНСЬКОГО РОДУ

Завдання й обов'язки канадійських послів українського роду є набагато більші від тих, що їх звичайно виконують інші канадійські послы. На це складається декілька причин.

Крім обов'язків, які обговорено в попередньому розділі, на українського посла в Канаді паде ще обов'язок помагати в різних справах українцям у цілій Канаді, а навіть і поза Канадою. До цього часу цей обов'язок мусів виконувати один посол українського роду, за винятком рр. 1945-1949, коли в Оттаві було два українські послы, Федір Заплітний і я. Це тому, що канадійські українці ще не дозріли до тої міри, щоб вибрати належне число послів у пропорції до їх населення.

Ще одним важливим обов'язком канадійсько-українського посла є інтересуватися та бути активним у зв'язку з українською визвольною справою. Посол українського роду ніколи не повинен виправдуватися з того, що він говорить чи ангажується в цій справі. Бо таке виправдування зраджує брак віри в справу, робить враження вимушеної участі в ній і, на мою думку, виявляє комплекс меншевартости. Отже виправдувальний підхід до цієї справи вбиває її мету. Справа волі для такого великого й культурного народу, як український, не вимагає ніякого виправдання в імені поневоленних. Обов'язок виправдання паде лише на тих, що толерують неволю. Коли ж посол українського роду, завданням якого є знати про цю справу більше, як знають про неї інші, може дати про неї правдиві й справедливі інформації, то чому він не мав би цього зробити. Обов'язком його, як канадійця, є перестерігати Канаду перед небезпекою, яку поневолення українського народу створює для Канади й для цілого світу. Тому заінтересуванням українською визвольною справою та інформуванням публічної опінії про неї канадійсько-український посол не лише сповняє частину свого мі-

сійного обов'язку супроти народу, з якого він походить, але тим самим він робить прислугу Канаді, бо на мою думку — визволення українського й інших поневолених народів повинно стати угольним каменем закордонної політики Канади і її обори.

Отже обов'язки посла українського роду йдуть у чотирьох основних площинах: 1) обов'язки супроти виборців й округи, 2) обов'язки у всеканадійських справах, 3) обов'язки супроти канадійців українського роду в усіх частинах Канади та українців поза Канадою і 4) обов'язки в справах міжнародного характеру, зокрема в українській визвольній справі.

Нема сумніву, що виконати задовільно всі ці обов'язки одній людині важко, а то й неможливо. Деякі наші "політики" в Канаді стоять на становищі, що канадійсько-український посол повинен пильнувати тільки своєї округи. Вони кажуть, що округа його вибрала, і він повинен служити їй, а нікому іншому. Своє становище вони обороняють навіть тоді, коли посол сумлінно виконує всі свої обов'язки супроти своєї округи. Це легка розв'язка трудної проблеми, якої однак з моральної точки зору виправдати не можна. Тут треба додати, що ніде в Канаді я ніколи не чув, щоб наші співгромадяни накидалися на посла за те, що в додатку до своєї округи він ще интересується й бере участь у всеканадійських і міжнародних справах. Навпаки, наші співгромадяни більше цинять послів, які беруть участь у справах поза їх округою. Вони вважають, що такий посол здобуває признание й для округи. Та не так мається справа з деякими нашими "політиками", які в 1934 р. поборювали Лучковича аргументуючи, що "він їздив до Європи", а мене в 1949 р. за те, що я "присвячував забагато часу рятуючи скитальців" та "задалеко ангажувався в українській визвольній справі". Іронія є в тому, що це їх становище принесло їм деякий успіх.

Між українцями в Канаді є й такі люди, які кажуть, що канадійсько-український посол може інтересуватися всеканадійськими справами, а навіть інтернаціональними справами, але що він, як канадієць, не повинен втручуватися в українську визвольну справу. Не дивно, коли так висловлюються комуністи, які зі зрозумілих причин вважають своїм завданням припиняти

всяку поміч визволенню українського народу. Проте, цей погляд поділяють і деякі національно-думаючі канадійці українського роду, для яких ясне ставлення української визвольної справи в канадійському парламента є нічим іншим, тільки “браком дипломатичного підходу”. Вони заявляють, що українську визвольну справу можна обговорити лише “в ширшій міжнародній площині”. Одначе коли їх спитати, як вони підносили б таку справу, якщо б були послами, то вони звичайно відповідають — “по-дипломатичному”. Але посол українського роду не повинен перейматися цими “дипломатами”, бо вони не представляють собою жодної вартости ні для українського народу, ні для Канади. Той, хто не має відваги стати в обороні народу, з якого він походить, ледви чи буде представляти якунебудь вартість і для народу, до якого він увійшов, без уваги на його “дипломатію”.

Та поза негативною критикою, на яку посол українського роду наражується зі сторони деякої частини українців, він теж знаходить і щиру оцінку своїх старань та заохоту, коли він ясно говорить про українську визвольну справу. В першу чергу, велика більшість канадійських українців включно з її проводами належно оцінює та одобрює такі промови, а до цього й поважне число послів англосаського та французького роду заохочує канадійсько-українських послів до промов про українську визвольну справу та про канадійських українців, що я можу ствердити з власного досвіду. Бо ці не-українські послы, годяться з поглядом, що канадійсько-український посол має не тільки право, але й обов'язок інформувати парламент про справи, про які український посол повинен бути добре поінформований. Розумні послы англосаського й інших походжень вважають такі промови за прислугу парламентаві й Канаді, бо Канада, як держава, повинна мати правильний погляд на важливі справи міжнародного характеру. На цьому не кінець. Деякі послы англосаського роду та інших походжень у Канаді, що мають українських виборців у своїх округах, часто студіюють цю важливу проблему і самі виголошують про неї промови в парламентаві. До цих послів можна зачислити В. А. Такера, бувшого посла а теперішнього суддю, Дж. Т. Торсона та кількох інших. У брітійському парламентаві, а від недавного часу й в ЗДА, сенатори й послы висту-

пають з відважними промовами про українську визвольну справу. Отже хоч би з цієї причини канадійсько-український посол не може сидіти тихо в парламенті і не обороняти слушної справи українського визволення.

Тому в українській визвольній справі кожен посол українського роду повинен стояти на такому становищі, яке сьогодні обороняють теж і не-українці. Цей шлях трудний, але — єдино правильний.

РОЗДІЛ 11.

СПРАВИ ОКРУГИ

У федеральному парламенті Канади, як і в провінційних легіслятурах, увійшло в звичай, що майже кожен посол, що виголошує свою першу промову, по англійськи “де мейден спіч”, присвячує трохи часу на короткий опис своєї округи, а решту промови — проблемам дня або іншій справі, що на його думку заслуговує на увагу.

У мому випадку обставини склались так, що я такої “мейден спіч” не виголосив. Впродовж тринадцяти днів я прислухувався промовам міністрів і послів із різних партій, а водночас знайомився з парламентарною процедурою. Одначе підчас чотирнадцятого засідання, 4 червня 1940 р., я забрав слово в одній важливій для фермерів справі. Була це вимога до уряду, щоб доплатити фермерам за збіжжя, доставлене до елевейторів у 1939 р. Для моїх виборців і взагалі для фермерів західної Канади доплата мала немаловажне значення. В цей час ще тяжіла економічна криза на фермерах, і багато з них чекали на доплату нетерпеливо, бо бракувало їм грошей на оплату видатків зв'язаних з сівбою. Вимога на доплату була вповні оправдана.

В 1940 р., ще перед виборами, уряд обіцяв, що коли повернеться до влади, то цю доплату зараз вирівняє. Але коли минули вибори, то уряд цю справу проволікав. З цієї причини албертійська секція фермерської організації “Юнайтед Фармерз оф Канада” виготовила петицію з 2,049 підписами і вислала по одній копії до всіх 17 федеральних послів з Алберти. Коли цієї справи ніхто не порушив, то я вважав своїм обов'язком це зробити. Прочитання згаданої петиції wraz з моїми власними заввагами стали моєю першою промовою в парламенті.

Впродовж дев'яти років мого послугування я виголосив у парламенті біля сто промов на різні теми. Двадцять одну з цих промов я виголосив виключно про фермерські справи. Згадую про ці промови головню тому, щоб читач цієї книжки не прий-

шов до мильного висновку, що я не присвячував належної уваги справам своєї округи.

Я не пропустив ні одної сесії, щоб не говорити в обороні фермерських інтересів. Робив я це з різних причин, по-перше я був репрезентантом фермерської округи, по-друге рільництво в Канаді є найголовнішою ділянкою народного господарства, від якого безпосередньо залежить існування 25 відсотків канадського населення, по-третє — канадійські українці теж у великій більшості фермерують, по-четверте — я був свідомий, що підчас десятилітньої економічної кризи фермери переживали важкі часи і ніколи не одержували належної уваги з боку федерального уряду. Тому виступаючи в обороні фермерських інтересів, я говорив дійсно з глибоким переконанням, бо я знав, що бороню людей, які зазнали немало кривд.

З усіх промов, що я виголосив впродовж дев'яти років про фермерські справи, на думку моїх товаришів-послів, найліпшою була промова п. з. "Канадійські фермери у змінливому світі", яку я виголосив 8 травня 1941 р. Тут можу завважити, що підчас цієї промови, коли призначених мені 40 хвилин вичерпалися, послі всіх партій погодилися одноголосно, щоб я продовжав. Я говорив ще 12 хвилин. Крім промов в обороні фермерів я виголосив ще багато інших промов, які торкалися інтересів фермерства, а саме: чотири промови у справі коштів транспорту, п'ять в економічно-господарських справах, три у справі мобілізації, одну проти надмірного оподаткування ко-оператив і т. д.

Велику увагу присвячував я справам соціального забезпечення, зокрема недомаганням старечо-пенсійного закону, та в цій справі говорив майже кожної сесії, виголосивши вісім промов. У моїх промовах на ці теми я виходив з таких основних залогень: 1) Що було невивстачальним, що лише канадійці, які жили в Канаді неменше двадцять років та мали 70 років життя, одержали т. зв. старечу пенсію. Люди понижче 70 років не одержували жодної пенсії без уваги на стан здоров'я та матеріальні обставини; 2) Що висота старечої пенсії була занизька в порівнянні до кошту прожитку і старцям приходилось жити занадто скромно з пенсії; 3) Щоб унезалежнити виплату пенсії від маєткового стану пенсіонера. Наприклад, коли батько записав

своє майно дітям, то не одержував пенсії, аж доки не вичерпалася вартість записаного маєтку в розкладі на місячну пенсію. Ця вимога пенсійного закону була несправедливою не тільки тому, що й діти працювали на маєток батька, але й тому, що молоді люди повинні починати власне життя, маючи від батьків бодай скромний початок, а в цьому держава теж повинна бути заінтересована; 4) Щоб включити в пенсійний закон статтю, під якою уряд виплачував би пенсію фізично німецьким людям, які не можуть заробити на прожиття і які не мають жодного маєтку ні доходу. Ці люди й досі залежні від ласки родини, а в крайних випадках від незначної муніципальної допомоги.

В Канаді старечо-пенсійний закон схвалено в 1927 р. І по довгих роках домагань публічної opinio та послів, головно з опозиційних груп, остаточно прийшло до угоди між федеральним і провінційними урядами, на підставі якої федеральний уряд погодився з січнем 1952 р. перебрати відповідальність за старечу пенсію для осіб від 70 років вгору та уневажнив вимогу узаалежнення виплати пенсії від маєткового стану пенсіонера. Досі провінційні уряди платили поважну частину пенсії людям поперх 70 років життя, від чого їх звільнено. Провінційні уряди у свою чергу перебрали на себе зобов'язання платити половину пенсії особам від 65 до 70 року життя, при чому признання пенсії узаалежнено від маєткового стану пенсіонера, як було досі з групою людей 70 років і вище. Ця угода вимагала певних змін конституційного розподілу прав між федеральним і провінційними урядами, головно у зв'язку з правом стягати не більше як 3% податку від продажу ("сейлз текс"), якого деякі провінції потребують для заплата своєї частини пенсії. До цього часу канадійська конституція дозволяла стягати цього роду податок лише федеральному урядові. Очевидно, цей новий закон про старечу пенсію в порівнянні з попереднім, є кроком вперед.

До 1947 р. я часто виступав у парламенті у зв'язку з тою частиною пенсійного закону, яка виключала признання старечої пенсії мешканцям Канади, що не знали ні одної з офіційних мов, цебто англійської чи французької. Ця постанова вдаряла дуже сильно по людях інших походжень, що не мали можливости вивчити англійську мову. Практично ця справа вигляда-

ла так: Право одержати старечу пенсію мали тільки канадійські громадяни, а громадянином міг бути лише той мешканець Канади, що знав одну з офіційних мов. Щоб направити лихо, треба було зробити поправку до пенсійного закону, а також до закону про канадійське громадянство. Тому почавши від 1944 р., я часто підносив цю справу в парламенті.

Коли я вперше говорив про цю справу на одному з парламентарних комітетів, то декілька послів ніяк не погоджувалися з пропозицією, що людям, які не вивчили державної мови, належить пенсія чи громадянство. Та коли цю саму справу я підніс у парламенті черговим разом, то вже було поважне число послів, що прислуховувалися моїм висновкам з увагою. В 1945 і 1946 рр. цю пропозицію піддержали у своїх промовах теж послы Ф. Заплітний і В. А. Такер. Такер розумів цю справу добре, бо в його окрузі жило поважне число канадійців різних походжень, що теж не мали достаточного знання англійської мови. Аж у 1946 р. міністер Пол Мартин, в якого окрузі, в місті Віндзорі, мешкає поважне число людей різних походжень та який у зв'язку з цим ставився прихильно до справ цього роду, вніс зміни до закону про канадійське громадянство. У новому законі, між іншим, він теж включав статтю, на підставі якої канадійське громадянство можуть набути навіть ті мешканці Канади, що не знають державної мови, але зате мусять доказати, що вони жили в Канаді повних 20 років. Потім, у 1947 р., міністер Мартин зробив відповідну поправку до старечо-пенсійного закону. З того часу пенсійний закон не вимагає доказу канадійського громадянства, а тим самим особи, що не могли навчитися англійської мови, одержують старечу пенсію.

І так, впродовж дев'яти років, я виголошував різні промови, що — посередньо чи безпосередньо — були зв'язані зі справами округи. Але, як уже було згадано, обов'язки посла не кінчаються на промовах у парламенті.

Як і інші послы, я старався допомагати виборцям у різних справах. В перших роках війни фермері ще мали клопоти з довгами і в цій справі зверталися до мене аж до 1943 р., коли кращі ціни на фермерські продукти помогли їм сплатити довги. Зате війна принесла з собою багато інших проблем. Підчас війни треба було помагати виборцям в одержанні різних дозво-

лів, т. зв. пермітів. Наприклад, у воєнні роки треба було пермітів на купно вантажних авт, гумових обводів до авт, дозволів на відкриття крамниць, спровадження деяких речей із ЗДА тощо. Далі, справи зв'язані з поштовою обслугою теж вимагали часу і старань. Треба було, між іншим, виеднувати підвишку платні для поштарів та тих, що возили пошту з містечок в околиці. А будова чи направа поштових і інших державних будинків у воєнні роки, та в перших роках по закінченні війни, була зовсім припинена у фармерських округах, що у свою чергу вимагало багато інтервенцій з мого боку. Деякі мої заходи принесли менші успіхи, а деякі більші, наприклад, мені вдалося переконати поштовий департамент, щоб побудувати лінію поштових скриньок в околиці Станиславів під назвою Р.Р.З, Мондер. Перед усталенням цієї поштової лінії до пошти в Мондер деяким людям приходилось доїздити дванадцять миль. Також частинно вдалося мені переконати той самий департамент про konieczність відповідного поштового приміщення в Мондері.

Справи ділянки рільництва теж вимагали немало кореспонденції та інтервенцій у різних відділах цього департаменту. Тут вистачить згадати оправдане домагання фармерів, щоб держава давала їм допомогу у випадках посухи, на що стягається від фармерів один відсоток при продажі збіжжя. Люди зверталися до мене теж зі справами, що входили в ділянку компетенції департаменту справедливости. А справи набуття канадійського громадянства та представлення доказу віку тих, що бажали одержати старечу пенсію, плили постійним потоком впродовж цілого часу мого послування.

У справі відкладення військового вишколу, коли старші чи немічні батьки потребували сина на господарстві, мені приходилось пояснювати закони та писати прохання до Мобілізаційного Борду і до Департаменту Державної Оборони. У зв'язку з війною я помагав теж у кампаніях на Червоний Хрест, закликав до купна воєнних позичок і т. п.

Тут можна додати, що люди звертаються до федерального посла не лише зі справами, що входять в обсяг діяння федерального уряду, але й з деякими провінційними, муніципальними, а навіть і особистими справами. Ці додаткові справи завдають йому немало праці, а коли б він відсилав людей у цих

справах до когось іншого, то дехто думав би, що посол відмовляється допомогти, або просто викручується від обов'язку.

Коли в 1940 р. уряд переводив перепис населення від 16-го року вгору для мобілізаційних цілей, то вирішив зробити це при співправі усіх послів, без уваги на їх партійну приналежність. Кожен посол мав право поручити одного кандидата на реєстратора своєї округи, а другого на його помічника. На веревільську округу я поручив Миколу С. Шевчука з Віллінгдону, а на його помічника — Йосипа Волянського зі Скарро. Обидва вони дуже добре виконали цю відповідальну працю. Ліста реєстраторів показує, що Микола Шевчук був єдиним головним реєстратором українського роду в цілій Канаді, а з помічників реєстраторів було двох українців: Йосип Волянський на округу Вегревіл і адвокат Василь Свистун на округу Північного Вінніпегу.

Найбільше часу збирала мені кореспонденція. Одною з моїх засад було відповідати в англійській мові на листи писані по-англійськи, а на українські листи — в українській мові. Моя кореспонденція завсіди була дуже велика, та в цьому, мабуть, було й трохи моєї вини, бо я й закликав людей звертатися в потрібі до мене.

Я теж мав звичай відбувати щороку ряд мітингів у різних частинах округи. І за дев'ять років я відбув 322 таких мітингів в окрузі. На них я інформував виборців про різні закони ухвалені парламентом та пояснював їм справи, що могли їх інтересувати. На цих мітингах люди часто зверталися до мене зі своїми справами, я записував їх у нотатник, а потім старався полегоджувати. У деяких справах я теж інформував виборців через пресу, до якої час до часу дописував. Крім цього в останніх кількох роках мого послування приватні радіовисильні дали послам право що три тижні промовляти безплатно 15 минут, щоб цим шляхом вони могли інформувати своїх виборців про різні справи. Ці радіопередачі передавалися під назвою "Репорт фром Парлямент Гил". В цей спосіб я одержав ще одну трибуну, з якої міг говорити до моїх виборців.

Щоб краще запізнатися з думками й бажаннями людей округи, то крім постійних мітингів в окрузі, в січні 1942 р. я скликав дві фермерські конвенції, одну в Мондер, а другу в

Смокі Лейк. На тих конвенціях фермери обговорювали різні свої справи та ухвалили три важні резолюції, я відтак прочитав у парламенті згідно з бажанням учасників. Едмонтонський щоденник "Едмонтон Бюлетин", подаючи звіт із тих конвенцій, писав про них, як про інновацію справжньої демократії. Ці фермерські конвенції не були скликані лише для прихильників Суспільного Кредиту, бо фермери різних партій мали право брати участь у нарадах та могли ставити свої вимоги в різних фермерських справах.

На кінець згадаю, що між сесіями, на запрошення різних комітетів та організацій, я брав участь у святкуваннях, що відбувалися в окрузі. Найважливішим таким святкуванням було відзначення 50-річчя початків української іміграції в Канаді. З цієї нагоди літом 1941 і 1943 р. відбулися великі свята в Мондер, Скарро, Радвей і в інших місцевостях. На ці маніфестації канадійські українці з'їжджалися з близьких та дальших сторін, а з міст приїжджали спеціальними поїздами. На святі в Мондері були приявні представники урядових кіл, залізничних, збіжєвих та інших компаній, а також деяке число не-українських співгромадян. Ці маніфестації були влаштовані канадійськими українськими організаціями. Найбільше таке свято відбулося в Мондері в днях 2 і 3 березня 1942 р., в якому взяло участь 7,000 людей.

CANADA

House of Commons Debates

OFFICIAL REPORT

SPEECH

OF

Mr. ANTHONY HLYNKA

MEMBER FOR VEGREVILLE

ON THE SUBJECT:

CANADIAN FARMERS

IN A

CHANGING WORLD

SPEAKING ON THE AMENDMENT TO 1941-42 BUDGET

DELIVERED IN THE HOUSE OF COMMONS ON THURSDAY, MAY 8, 1941

Canadian Farmers in a Changing World

Mr. ANTHONY HLYNKA (Vegreville): Representing the men of the soil, men who built the great Canadian west, men who form the very foundation of our national economy, men who are shouldering a great portion of our national tax burden—the men who are commonly known by that unromantic name “farmers”, I am privileged, indeed, in this debate, to add my word on their behalf.

Last week the Minister of Finance (Mr. Ilsley) brought down another orthodox budget. In it he did not forget to impose a new levy of additional taxation upon our farmers, who are least able to pay. Notwithstanding the unhappy financial position of our farmers, the minister still seems to think that a heavier burden should be placed upon them.

To make my stand clear, I wish to say that we all realize that in time of war our taxes must of necessity be higher than in time of peace, and that all our people should gladly share in the burden. Nevertheless we have heard so much from this government about its endeavours to distribute additional taxation evenly, and upon those who can best bear it. The additional tax on gasoline purchased by our farmers fails to convince me that it could possibly be helpful to our farmers, without mentioning other new indirect taxes which will further reduce the purchasing power of our farming population.

The farmer does not expect to make a profit out of this war, but he does expect this government to help him to carry on without getting further into debt. He also expects this government to place him in a position to be able to contribute his maximum to the winning of the war. I therefore propose, and feel it my duty, to give this house a more or less complete résumé of the economic position of our farmers, and to point out their problems and the method by which at least some of them could be remedied; that is, if we expect our farmers to contribute their maximum to the winning of the war.

In addition to what was said on the subject of agriculture, last week, on the motion of the hon. member for Lake Centre (Mr. Diefenbaker), and which was directed mostly to the Department of Agriculture and the Department of Trade and Commerce, I wish to deal with matters pertaining to the economic position of agriculture which concern other departments, including the Department of Finance. I should like again to remind this house that approximately one-third of our total Canadian population depend upon agriculture for their living. I believe, therefore, that we should all agree that the agricultural problem in Canada is one of prime importance,

second only to our war effort, for Canada is primarily and fundamentally an agricultural country.

Among the many problems facing the Canadian farmer to-day, and more particularly the western Canadian farmer, I wish to deal briefly with the following:

1. Adaptation to fast-changing conditions.
2. The debt problem.
3. High interest rates on private debts.
4. Inadequate freight rate structure.
5. Low prices on farm produce.
6. Marketing possibilities.
7. Price of manufactured goods to the farmer.
8. Increased and heavy tax burden.
9. Lack of purchasing power in the hands of the people.
10. Low standard of living.
11. Constant rise in the cost of living in relation to income.
12. Inadequacy of the present debt-creating system.
13. Lack of a positive and aggressive national agricultural policy.
14. The post-war period.

First let me deal with the ever-changing conditions to which the farmer must be continually adapting himself in order to survive. During the last several decades the position of the farmer has been gradually changing from one of economic independence to one of economic dependence and centralization, making it possible for the money barons to get a firm strangle-hold on his security. On the one hand, technological development has been a blessing to the farmer, inasmuch as it has lightened the burden of his physical labours and added to the speed and efficiency of production; but on the other hand, labouring under the disadvantages of the orthodox financial system, the farmer has become the unfortunate prey of financial institutions.

Besides the swift technological changes, the contemporary farmer is surviving two of the greatest wars the world has ever known, and, in addition, he is still struggling with the effects of twelve years of the worst economic dislocation in our history. As a consequence of this economic dilemma, the farmer has been forced to accumulate huge debts at high rates of interest, which has placed him in an even less enviable position. It went something like this. The farmer had to mortgage his farm in order to buy a tractor. He then had to mortgage the tractor in order to build a garage. Finally he had to mortgage the garage in order to buy gasoline. So went the merry-go-round.

Perhaps it might be of interest to hon. members to learn the amount of the average private indebtedness of an individual farm-holding in western Canada. In stable settlements an individual farmer is, on the average, carrying a private debt load of \$5,000. A further analysis of the debt situation shows that even in pioneering and quite recent settlements, such as the Peace river district in Alberta, the total private indebtedness of an individual farmer has, on the average, reached the \$2,000 mark. If time permitted, I could produce figures showing how many farm-holders in these same areas are valued at less than \$5,000 and \$2,000 respectively.

I wonder how many of us have yet realized that a great part of our accumulated debt is not made up of original loans. In many instances, those have been repaid over and over again. It is the accumulation of interest that keeps our people in debt and has been responsible for many foreclosures in western Canada. Let me stress this point. In many instances the original debts have been repaid several times in our generation; that statement may be verified by examining almost any mortgage-debt. In reality, this situation has virtually reduced the farmer's status to that of a tenant of the vested interests. It has further resulted in a lack of economic security. This, in my opinion, constitutes a real threat to our agricultural industry, which forms the very basis of our national economy. The greatest danger of all, however, lies in the fact that land ownership is gradually passing from the hands of the farmers to those of financial institutions and centralized control. This condition is one of the greatest threats to practical economic democracy, for that tendency is on the up-grade each year.

No one can deny that our federal governments of the last twelve years, in the main, should be held responsible for permitting this condition to become so aggravated. Because of their hopeless failure to handle the debt problem satisfactorily, our people have, for many years, been subjected to exploitation and abuse by the moneyed interests. The so-called debt adjustments proved, in most instances, to be debt maladjustments; yet, in the face of all this, the federal government and the courts have disallowed or held ultra vires six of the Alberta debt acts which were passed for the sole purpose of giving the people of that province the protection they should have been given by the federal government. The most consistent excuse given by this government for disallowing those acts was to the effect that the government of Alberta was invading the field of federal jurisdiction. If that be so, Mr. Speaker, the federal government itself should have passed the necessary and

adequate debt legislation so that our people could have had the protection they required, for, as we know, financial institutions have had no heart in dealing with their debtors. The governments to which I have already referred stood by and watched as financial institutions squeezed the very economic life-blood out of our defenceless farmers of western Canada; and as a reward for their long years of toll, many farmers were turned out on the road. Fortunately, the people of Alberta have fared better during the last few years under the Social Credit government. Premier William Aberhart and his cabinet may well be proud of their record in this respect. As I have already indicated, they have done their level best in trying to save thousands of families from destitution.

This government will say, of course, that it has taken care of the debt situation by using the Farmers' Creditors Arrangement Act. Let me say at once that I have yet to find a settlement made under this act which turned out satisfactorily to the farmer. Those hon. members who have been asked, at one time or another, to assist farmers in their own constituencies, to save them from foreclosure, know very well how hard it is to persuade the creditor to be human. If the farmer fails to meet his payment on time, even for reasons beyond his control, he is immediately branded as dishonest, as not keeping his word; he is told he should be ashamed of himself, that he is not fit to be farming, and the like. This gives the company a distinct advantage in its attempt to throw the farmer off his land. Let us then ask ourselves, Mr. Speaker, why should a farmer shiver at the very sound of the name of a trust or a security company? Where does the trust or security come in? The fact of the matter is, that the farmer is always offered an umbrella when the sun shines, but when it begins to rain, the money-man asks the farmer to give back the umbrella. That is what is called a sound financial set-up. Yes, it is sound, and nothing but sound, and it is designed to serve the few, not the many.

Let me tell this government that it could help our farmers in more ways than one, and especially at the present time when foreign markets for our wheat are partly closed. Adjust and readjust the farmers' debts and you will have solved half their problems. Then the farmer will be in a better position to stand additional taxation.

Let us now examine the chances that a farmer has to extricate himself from this complex situation. His only source of revenue comes from the sale of his produce; he receives no income from bonds or other investments. In time of war, the farmer is faced with the problem of partly closed markets,

and he therefore cannot make a sale of his principal product. In time of peace, the affairs of the country are so managed that unemployment is rampant, the purchasing power of the people is reduced, and underconsumption follows. This underconsumption is usually termed by politicians and other financial sycophants as "overproduction" or "surpluses." Finally, when the farmer does manage to sell some of his produce, he is forced to sell it at a price which is usually below the cost of production. Therefore, what incentive has the farmer to produce?

I wish to emphasize this point, that our farmers have been placed in the most impossible situation. If they do not produce they cannot exist, let alone live; but the more they produce, the poorer they become. In other words, the fruits of their own labours make them poor and miserable.

With respect to this "overproduction" or "surplus" idea, about which we hear so much from orthodox thinkers, I will say that that condition hardly ever exists. Let me illustrate the point. Less than a year ago this government told us that we had a "surplus" or an "overproduction" of butter in Canada. An interesting article appeared in the November issue of the *Canadian Dairy and Ice Cream Journal*. This article was written by Charlotte I. Johnson, who is employed by the federal Department of Agriculture, economics branch, and she told us how the government had distributed all the surplus Canadian butter. Hon. members will recall that the government issued to relief recipients and low-income families blue vouchers with which they could purchase additional amounts of butter. We were told that 3,081,697 pounds of butter were distributed in this way. After that butter was distributed, there were still thousands of low-income families in Canada who did not have enough.

The point is that there never was a surplus or an overproduction of butter in Canada. But the fact of the matter is that our people did not have enough purchasing power with which to buy. This year the same government tells us to go easy on butter because we have not enough of it. But the truth of the matter is that the government showed a lack of foresight or vision for even a few months ahead. I must be frank and say that that type of policy is not good enough to suit either the consumer or the producer. I might say also that if the government took the trouble and saw to it that the farmer received a fair price for his butter, our farmers could produce more butter than we need. The same principle applies to other commodities of which it is said that we have either a shortage or a surplus.

Let me now deal with our markets. We are usually led to believe that our economy

wholly depends upon our export trade. That has been the most consistent argument this government has advanced in shielding its ineffective marketing policy. We are told over and over again that a farmer could not get a reasonable price for his produce because we depend upon foreign markets, and that since those markets are partly closed for our major commodity, namely, wheat, the Canadian people cannot expect to have enough of the things of which we have an abundance. This type of reasoning is simply below anyone's dignity to advance; and yet our people have been fed with that kind of concentrated nonsense right along.

Let us now examine the true state of the situation. Let me point out that our farmers' markets are not wholly dependent upon our foreign trade. As a matter of fact, our farmers could be making a comfortable living and could contribute much more to our war effort if the government took the trouble to help them get a fair return for their produce—produce which is sold on our home markets, right here in Canada. At page 126 of a booklet entitled "The Case for Organized Empire Migration", written by Brigadier-General Hornby in May, 1937, we find the following:

Speaking generally there is a good market in Canada for all farm produce. The question of market facilities must not be confused with the question of price. It is the price on farm produce which has hit the farmer so hard. Our local markets may be expected to improve when and as employment improves, the price on agricultural products being dependent on the purchasing power of the masses, who are the largest consumers of farm products.

In my opinion, this government publication has placed before us the true state of affairs embodied in the above quotation. That is exactly what Social Crediters have been telling this house and the people of Canada for the past six years. Let me give hon. members a table taken from the 1935 "Canada Year Book," which substantiates my argument. The following is the proportion of certain Canadian farm products consumed in Canada, and the greatly smaller percentages exported:

	Domestic consumption Per cent	Exported Per cent
Cattle and beef.....	97.3	2.7
Hogs and pork.....	95.4	4.6
Sheep and lambs.....	99.4	0.6
Butter	98.9	1.1
Poultry	98.3	1.7
Eggs	99.8	0.2
Potatoes	96.9	3.1
Oats	94.1	5.9
Barley	88.2	11.8

This table shows that our markets are not dependent upon our external trade to as large a degree as we are led to believe. As a matter of fact, the figures almost surprise me. These farm products are almost entirely consumed

in Canada. Then, why not give the farmer a fair price in return for these commodities? If he were given fair prices, his trouble would be considerably alleviated. But the farmer is always given the old excuse, and he accepts it in good faith. Social Crediters have been consistently stressing the idea that additional purchasing power must be placed in the hands of our people before a solution to our problems can be found, and, what is more, the Social Crediters have proposed a plan by which that may be done.

The table I have placed on record shows that our domestic market for many of our products is a remarkably good one. Let us then set a fair minimum price on those commodities, and let us do business. In view of the present unsatisfactory economic situation of our farmers, let us give them their long-overdue break. Let us tell them that they have been let down, that they have not been protected as they should have been. Let us tell our farmers that there is no reason in the world why they should not be enjoying a higher standard of living. Let us tell our farmers that they should not be denied, at least, the basic necessities of life, namely, food, clothing and shelter. Why not tell our farmer that he has been the scapegoat right along, and then he will know the truth. This mess may well exist for a time, but there must be an end to it some time.

Let that situation be remedied now, when our farmers are asked to shoulder the heaviest tax burden in Canada's history. Everyone seems to report profits as a result of war activities, but our farmer seems to be singled out as if he were not a part of our national life. Everyone reports profits, and that is what all hon. members in the house should consider. It is the duty of each of us to press the government for results, for, after all, it is only results that count.

Let us now consider another important phase of the same situation. When a farmer buys an article, he must pay an exorbitant price for it. There is no mention of overproduction or surplus where the manufacturer is concerned. On the other hand, when the farmer sells his produce, he is forced to accept what he is offered. Surely, this state of affairs has not come about as a result of some accident or something of that sort. I should like to read from a letter which appeared in the *Ottawa Journal* of March 22, 1941, and which gives a good example of what I am trying to point out. I quote:

Why are apples so expensive now when there is known to be no scarcity? In November, 1939, I paid 99 cents for a bushel of Ontario apples. In January, 1941, I paid \$2.25 for a bushel of the same kind and grade.

Since then I have been told that Nova Scotia apples cannot be sent into Ontario, even as gifts, except in small quantities, and that

growers in that province are forced to accept ten cents a barrel at the canneries for the best apples. Surely this is an injustice both to the producer and the consumer.

That is just how the injustice comes in. The producer is always told how much he is going to get for his produce, and he is also told how much he will have to pay for the articles sold to him. Invariably there is no relationship between the prices set on the commodities which the farmer has to sell and those which he must buy.

I should like to give an example of the income upon which the farmer must depend. In the annual report of the Department of Agriculture for the year ended March 31, 1939, a table will be found at page 43 showing average farm prices, as follows:

	Per bushel cents
Wheat	59
Oats	24
Barley	28
Rye	28

In the report issued by the Minister of Agriculture for the year ended March 31, 1940, the following table at page 10, showing the average farm price for the year, as follows:

	Per bushel cents
Wheat	52
Oats	28
Barley	32
Rye	38

Judging from these tables, can we reasonably expect the farmer to be able to carry an additional load of taxation? How can the farmer make a living under such adverse conditions and contribute his maximum to winning the war?

Let me turn now to a comparison of the prices of commodities which the farmer must buy. One glaring example of the lack of parity in price and adjustment is the prices on farm machinery, the instruments of production. In this machine business the farmer seems to be on the short end of the bargain all the time. This is where he gets into debt, and few of them ever get out of it. On more than one occasion members of this group have quoted figures showing the cost of a binder at different times. I shall not repeat the whole table, but I should like to give a part of it.

Year	Cost of a binder	
	Cash price in Regina	Cost in bushels of wheat
1913.....	\$167 02	261
1936.....	281 00	319
1940.....	340 00	637

There is the obvious reason why the farmer cannot get out of debt. It should also be obvious that something must be done to bring about a closer relationship between the

prices the farmer gets for his produce and the prices he has to pay to the manufacturer. Farm machinery is one item on the list of instruments of production. Therefore the price of machinery should be cut and controlled. At the present time the farmer is paying an extra ten per cent duty on parts and machinery imported from across the line, and then, in addition, he must pay the exchange on Canadian money. How can the farmer exist under such adverse conditions when all the cards seem to be stacked against him from whatever angle one views the situation?

Incidentally, I might point out that the provincial Social Credit government has been instrumental in reducing the price on parts of farm machinery by fifteen to thirty-five per cent. The provincial government is handling this mass purchasing through the Provincial Marketing Board. In this way the Social Credit government has forced the machine companies to reduce their prices on machine parts. We should like to know now what the federal government has been doing in this respect in the last few years.

We have heard a lot in this house, and we read so much about this inflation bogey. If there is any group in this house which is against inflation or deflation, it certainly is the Social Credit group. Let me point out to hon. members who so often try to ridicule our financial proposals, and who have hopelessly failed to cope with the situation under their own system, how the farmer looks at this idea of inflation. Let us remember that it was the farmer who was inflated by election promises for the past several decades.

From the farmer's point of view, he is at present experiencing the greatest inflation in Canada's history. To-day he must pay four bushels of wheat for an article which he obtained for one bushel of wheat in 1914. From the financier's point of view, it is the price of wheat that went down, while his dollar remained sound, but from the farmer's point of view, his wheat is as sound as ever. Since his wheat is sold at one-quarter of its value as compared with the past, there is an inflation of 400 per cent so far as he is concerned. After all, we must remember that the banker's certificates were never intended to represent intrinsic value. All money was intended for the purpose of transferring and distributing goods and services when and where required.

This brings to mind the game which the first white traders used to play when Canada was young. A trader would give the Indian a gun if in return he agreed to give him a pile of furs as high as the gun. The trader soon inflated the Indian by ordering the same gun from the manufacturer, but with a longer barrel. In this way the Indian had to give a

higher pile of furs for the same type of gun simply because the barrel was longer. The same practice is being carried on here at the present time. The trader is the money-man; the gun is the banker's credit; a pile of wheat has taken the place of the pile of furs, and the farmer is forced to play the part of the Indian.

It is gratifying to know, however, that our farmers are beginning to see the light through this maze of complications. Make no mistake about that!

On top of these evils and handicaps, the farmer is forced to put up with a most unjust and inadequate freight rate structure for long distance hauling. As a matter of fact, he pays double freight. He pays freight on things which he buys and on things which he sells. This further reduces the income of the farmer. On top of it all, a heavy tax burden is thrown in for a good measure, which certainly is not equally distributed according to the ability to pay. As I have already pointed out, the uncontrolled pyramiding of debt coupled with the low income of the farmer results in a standard of living far below that which should be enjoyed by our Canadian people. It should also be remembered that the cost of living is rising steadily from day to day.

Of late, we have heard much in this house as well as from high-salaried government and bank officials of the so-called belt-tightening proposal, and further proposals with respect to cutting down on the purchase of luxury goods. These gentlemen may rest assured that their wishes have been complied with by our farmers for a considerable number of years. Of course, judging from the society columns of our daily press, there is no sign of belt-tightening there. These economics are not applicable to the cream of society, to use the agricultural term "cream."

I believe that I have made it sufficiently clear by my remarks up to this point that a deplorable condition exists among the farmers, and particularly so in the prairie provinces. We should, therefore, all be agreed that immediate steps should be taken toward effecting a solution of our farm problems. The stand which I have taken here to-day is supported by farmers in all sections of Canada, as evidenced by numerous resolutions from various farm and other organizations, as well as by the general commotion with which the hon. Minister of Agriculture (Mr. Gardiner) has had personal experience on public platforms.

It follows, therefore, that there are only two logical conclusions which one may draw from an analysis of the present farm situation. The first is, that the present agricultural policy is inadequate, and the second, that the government has not had a positive

and aggressive agricultural policy during the term it has held office. Further, I do not hesitate to state that the government's financial policy should accept a larger share of the blame for the shortcomings as a result of which our agricultural industry is suffering.

Coming back to the Minister of Agriculture, I must say, with all due respect for his ability, that the farmers of Canada are demanding an aggressive and a positive agricultural policy. They also believe that their industry is sufficiently important, especially at the present time, to have a full-time Minister of Agriculture. As a matter of fact, it is an overtime job at the present time for any man. I might add that the Department of National War Services is also a full-time job, and half the minister for each department is not good enough, as may be judged by the way in which some of our agricultural problems are being handled at present.

Let me stress this fact: The government must adopt an agricultural policy which will not only remedy a more immediate aggravating situation, but that it also be far-seeing enough to prepare for the post-war period.

Let me summarize: The government must of necessity assist our farmers in meeting the changing conditions to make it possible for the agricultural industry once more to become a way of making a living and to enable our farmers to contribute their maximum to our war effort. This may be done by:

1. Amending the Farmers' Creditors Arrangement Act, or passing a new debt act, as well as amending the interest rates act for the purpose of reviewing and equitably adjusting, in the light of present conditions, all private debts in western Canada. I suggest that all outstanding debts be paid in goods, at standardized price values. That price must be the cost of production, plus at least five per cent. I also suggest that all the interest on all outstanding private debts be suspended and cancelled for the duration of the war; and for at least one year thereafter. It must be remembered that most of these private debts were contracted under highly speculative conditions, and as a result the farmer has become a heavy loser.

2. I propose that compounding of interest be done away with altogether; for whoever invented the idea of compound interest could not have had the welfare of the people at heart. Compounding of interest is in reality a penalty, a punishment for failing to pay; it is the pound of flesh. Under conditions

such as we have to-day, why should the farmer be punished for something which is beyond his control?

3. This government should immediately pass a home-owners' security act for the purpose of prohibiting the foreclosure or sale of homes in Canada for a debt. This act should be patterned upon the act which the Alberta government had passed in 1938 but which was disallowed by the federal government.

4. The government should adopt a production tax plan so that our farmers would pay their taxes according to their ability to pay, based upon production.

5. And lastly, may I urge the government, as others have, to create the necessary amount of credit through the Bank of Canada to buy all the foodstuffs that Britain needs and all that we can spare, and give them to the British people free of charge. This should be kept up for the duration of the war. Of course, the prehistoric orthodox minds will maintain and argue that we have not the money, but that argument will not stand up against logic and common sense in time of war when this nation is fighting for its very existence. The farmer should be paid a fair price for his produce, and the British people should get the necessary aid they need. If this government bluntly refuses to accept this proposal, let it use its own system of doing it, but it must be done. Anything short of this is not good enough.

Such action on our part would have not only material significance but also the greatest moral significance imaginable.

In conclusion, may I just mention that the United States, under the lease-lend bill, have put us to shame in this respect. The United States government will be supplying Great Britain with \$1,350,000,000 worth of foodstuffs. The Argentine has donated a considerable amount of beef, and it should be remembered that those two countries do not expect to get paid for these things either. They know there will be a British market after the war. Canada has managed to negotiate trade agreements with Britain at a time when Britain needs all her finances to pay for her freedom, and for ours. What an accomplishment that was in the most critical moment of British history! Let us then do all in our power to save the British commonwealth of nations rather than try to save the orthodox financial system which has failed to serve the needs of the majority of our people. If we do that, we need have no fear of the outcome of the future.

CANADA

House of Commons Debates

OFFICIAL REPORT

SPEECH

OF

Mr. ANTHONY HLYNKA

MEMBER FOR VEGREVILLE

ON

FREEDOM OF NATIONS BASIS FOR LASTING PEACE IN EUROPE

DELIVERED IN THE HOUSE OF COMMONS ON MONDAY, FEBRUARY 2, 1942

Mr. ANTHONY HLYNKA (Vegreville):
Mr. Speaker, during the past two sessions of the present parliament our task has been directed toward a solution of the problems which confront us in our national life, particularly those which arise in the prosecution of the war. Considerable progress has been made in this initial period, but no effort could have been too great while the destiny of free peoples was at stake. From now on, and until a decisive victory is ultimately won, both on the battlefields and at the peace conferences, not only must we further mobilize, equip and maintain our armed forces as our chief contribution to the cause of freedom, but we must of necessity go beyond this primary requisite.

We must not only win the war, but we must also make certain that we shall win the peace. To achieve less would be to fail in the trust bestowed upon us, the sacred privilege of delivering to future generations the hard-won liberties of our forefathers. It is our duty, therefore, to study and prevent the weaknesses and recurring dangers of past adjustments—or, shall I say, the lack of proper adjustments—of world problems which gave rise to the present world conflagration. This should be one of our many immediate concerns.

Present Problems

I believe, Mr. Speaker, that hon. members will agree with me when I say that we are faced to-day with problems of first magnitude. Many of these problems have arisen with the present conflict, but multitudes of them find root in the past. We cannot, therefore, shirk responsibility in the solution of this chaotic state of affairs. World problems are our problems; for they have either a direct or an indirect bearing upon our national life—yes, even upon our individual lives.

We must necessarily realize that it is not the war alone that we are fighting to-day; we find ourselves also in the grip of two of the greatest revolutions of all time. Nationally we are fighting a war; internally and internationally we are engaged in two prodigious revolutions—one economic, one political. We are therefore endeavouring to survive one of the most critical and dangerous of transitional periods.

Let us, then, examine the role that we Canadians are playing in this struggle, and let us envision the role that Canada is destined to play in the future.

We are now in the third year of war. To what extent have we crystallized our views on Canada's foreign policy? What plans are we

prepared to advance or adopt as the basis for post-war reorganization and reconstruction of the world? How many hours have we devoted in this chamber to the discussion of this problem during the last two years? If none, why not? Can we afford to be caught unprepared in this respect? For, as we know, this war will also end sooner or later as all other wars are supposed to have ended.

Canada's Position

Now, when we consider the position that Canada occupies among the nations of the world at this time, it does seem that we have underestimated her importance. As a matter of fact, until recently Canada's position was unique in that it was second only to that of Great Britain; indeed in many respects, even with the entry of the United States into the conflict, Canada still remains a number one ally of Great Britain. I say that with all due respect and consideration to the material aid given to Great Britain by our good neighbour directly to the south of us, and with all due respect and consideration to the entry of the Soviet Union into this conflict on our side.

To amplify my statement: Canada's strategic position makes her the logical mediator between Great Britain and the United States. Her geographical location makes her an ideal arsenal for the turning out of tools of war for the allies. She is admirably situated for the training fields of the empire forces, and especially the empire air training plan. And lastly, because of her limitless potential natural resources and her vast, rich wheat fields, she will undoubtedly be the key to post-war reconstruction of Britain. It is only fitting, therefore, that Canada's foreign policy should be commensurate with her important position.

It is gratifying indeed to find that the broad principles which are intended as the basis for post-war reorganization of the world have been enunciated. I refer, of course, to the now historic Atlantic charter, proclaimed by two of the world's men of destiny—the Prime Minister of Great Britain, Mr. Churchill, and the President of the United States, Mr. Roosevelt. I am more than pleased, Mr. Speaker, to hear reference made to the Atlantic charter in the speech from the throne.

Four Freedoms

Then again, there are the four great human freedoms proclaimed by the president of the United States—freedom of speech and expression, freedom of every person to worship God in his own way, freedom from want and freedom from fear.

These declarations deserve all the acclaim they have already received from all parts of the world, particularly for their universality and noble purpose. We, of course, welcome and accept these principles just as we had accepted the fourteen points of President Wilson after the last war. We may be proud at least of the fact that the democratic world recognizes that world stability and enduring peace can be achieved only on the basis of freedom of all peoples capable of shaping and directing their own destinies.

Further, in his address of January 6, 1941, President Roosevelt had this to say on the subject:

No lasting peace can be bought at the expense of other peoples' freedom.

Again, in his speech delivered at the annual dinner of the White House Correspondents' Association, he said:

Humanity will never permanently accept a system imposed by conquest and based on slavery.

To my mind, Mr. Speaker, not only are these statements true, but they are expressions of foresight and vision. We can no longer tolerate a short-sighted plan or settlement. There must be built a new world citadel of freedom and civilization. If we ever hope to have stability and enduring peace, the principles of freedom must constantly be kept in mind and incorporated into the post-war settlement. If this basis is ignored, let us then not expect a peaceful world in the immediate future; the lives spent in this and the last war will then have been given in vain.

Should be Definite

Let us look a step further. Should not the democracies, of imperative necessity, formulate a more definite and detailed set of proposals which will give the needed promise of release to all peoples under the domination of the aggressor nations? Should not our proposals be more positive, more dynamic, so that they may add more inspiration to the explosive force of the temporarily subdued peoples? I venture to suggest that in this manner we would change the whole course of the war very much more in our favour. I make this observation because it can be well assumed that the axis powers are bound to offer some enticing formula to subdued nations for the express purpose of giving themselves a breathing moment before they begin tightening the reins on those unfortunate countries. Germany is already trying desperately to consolidate her position in the overrun regions. She is organizing these areas into zones which are to operate in complete subordination to her, and she is totally ignoring

all racial and ethnographic lines. It is a sort of forced federal union. It would mean an eventual and permanent enslavement of millions of people. It would become a new and horrible prison of nations.

Stand for Sovereignty

In view of this increasingly dangerous threat, the allies should, therefore, take it upon themselves to become the guardians of sovereign ideals and sovereign nations. Can we not promise all of them their national sovereignty which would be in accordance with the spirit of the Atlantic charter, and which would make a revolutionary rebellion on their part worth while? It would be an inspiration and a challenge to them. For, as we know, there is no stronger force and incentive than that manifest in the defence of personal and national existence. I cannot, therefore, emphasize too strongly the immediate need on the part of democracies to make known their foreign policy in as complete and definite form as time and conditions permit. The issues at stake are too important for us not to make use of the incentive of confidence in the future—instead of vague hopes and wishful thinking.

Allow me now to draw your attention to the three items relevant to national sovereignty as outlined in the Atlantic charter. They are points 2, 3 and 6. Here is what they say:

Second, they desire to see no territorial changes that do not accord with the freely expressed wishes of the people concerned.

Third, they respect the right of all peoples to choose the form of government under which they will live; and they wish to see sovereign rights and self-government restored to those who have been forcibly deprived of them.

Sixth, after the final destruction of the Nazi tyranny, they hope to see established a peace which will afford to all nations the means of dwelling in safety within their own boundaries, and which will afford assurance that all the men in all the lands may live out their lives in freedom from fear and want.

These three points deal generally with the phase of the problem which I am discussing. They read well, but I found numerous interpretations of them. One outstanding United States publication interprets the Atlantic charter as being opposed to the setting up of any new organisms. Of course, much depends on how the word "new" is interpreted. But are we to understand that nations who were not fortunate enough to liberate themselves during the last war shall remain in bondage? More clarification of this point is definitely needed. Then, again, the charter was interpreted as favouring the federal union proposals. Personally, I fail to find in the document any trace

of expression of these views. As a matter of fact I find that the charter upholds the sovereignty of all peoples in accordance with their expressed will, which is definitely contrary to ideas propounded by federal unionists.

Ukrainian Question

From what I have said thus far, it is evident that this question of foreign relations policy is an extremely broad one in scope. I wish, therefore, to confine my following remarks specifically to the discussion of a Ukrainian independent state and its importance to the British commonwealth of nations.

The question may arise in the minds of some hon. members as to why should we Canadians be interested in an independent Ukrainian state in Europe. Is it because Ukrainian-Canadians constitute a large group of our citizens, and we owe them that courtesy? Is it because they are so generously enlisting in great numbers in the Canadian armed forces and are ready to give their lives for Canada? Is it because of the heroic contribution of Ukrainians on the battlefields of the Ukraine against Germany? Or, is it because it is in the very blood of the English-speaking people always to stand up for the rights of others as well as their own? Yes, but there is a much more important reason than those I have already given.

Independent State

Above all, a Ukrainian independent state in eastern Europe would be important to the British commonwealth of nations and the United States as a balance of power. I venture to suggest that in the not distant future the British people and the principles for which they stand will be more closely associated with the Ukrainians than they have ever been before.

Furthermore, Ukraine is important because of the extent of its territory, the richness of its natural resources, the size of its population, and its strategic position with reference to the Black sea, the Dardanelles, Iran, Iraq, the Persian gulf and India. Professor G. W. Simpson, of Saskatchewan university, has this to say in his "Atlas of History and Geography of the Ukraine":

Thus the Ukraine constitutes a wide assembling place which could be used either by ambitious dictators as the starting point for sweeping military conquest, or by wise statesmen as a strong wedge-like area of defence which would stabilize all these regions tributary to the Black sea.

Consequently, it is definitely contrary to the interests of Britain to permit Germany to take and hold the Ukraine and exploit its people

and its resources for aggrandizement and greater power. Again, it would not be in the best interests of Britain to see any other power enslave the Ukrainian people and, with the use of their territory and natural resources, become a dominant power holding this strategic position in eastern Europe.

Finally, a division of the territory after the fashion of the division made after the last war would only complicate the problems of Europe, and the dangerous situation would remain unchanged. Hence the problem of a Ukrainian independent state in eastern Europe is of extreme importance to the British commonwealth of nations and to the stability of the world.

British Publication

I have before me a handbook prepared under the authority of the historic section of the British foreign office, entitled "The Ukraine", the topic which I propose to discuss briefly. This booklet is numbered 52 of the series of such authoritative information prepared and collected for the sole purpose of having this information available for those who were to participate in the peace conferences. It may be observed from the series number that there must have been at least fifty-one others of the kind, dealing with various important problems. This booklet contains information having to do with physical geography, political history, social and political conditions, and much other useful material. One cannot help but admire the British for their thoroughness in dealing with important matters such as these; on the other hand, the total lack of similar preparation on our part in Canada stands out in striking contrast.

True, many Canadians show a keen interest in the Ukrainian problem. Many of them seek information on the subject, but it is essential that they obtain their information from authoritative and unbiased sources. All those interested in the subject must remember that there is a great deal of distorted information emanating from people who are not totally disinterested in the possession and the control of the Ukraine. This information is usually disseminated with the purpose of obliterating the authenticity of the ethnological and ethnographical existence of the Ukrainian people. For example, any aspiration manifested by Ukrainians looking to freedom and independence in their own native land is immediately given the interpretation of being instigated by an enemy of the British. This method of propaganda is by no means new, but unless one guards against such sources of information he may be hopelessly misled.

Authoritative Sources

For the benefit of those who may be interested in the subject I wish to place on record just a few authoritative sources of information: "Ukraine, an Atlas of its History and Geography," by G. W. Simpson, professor of European history, University of Saskatchewan, published in 1941; "History of the Ukraine," by D. Doroshenko, professor of Prague and Warsaw universities, which was edited by Professor Simpson, and published in 1939. The third and perhaps the most comprehensive study is "A History of Ukraine," by Michael Hrushevsky, one of the world's outstanding historians. This book was edited by O. J. Frederiksen, professor of history at Miami university, and published by Yale university press in 1941.

May I now give this house, so far as my humble ability will permit, the fundamental facts concerning Ukraine and the Ukrainian people? First let me deal with the land they inhabit and claim.

Geography of Ukraine

Ukraine is a vast rich territory lying in the southeastern corner of Europe on the threshold of Asia, immediately north of the Black sea. It is the second largest ethnographic territory in Europe and fourteenth largest in the world. This territory comprises 362,200 square miles.

Immediately prior to the last world war the whole Ukraine was held by Russia and Austro-Hungary.

By 1923 the Ukraine was dismembered and divided among the four neighbouring nations. The largest portion, comprising 298,610 square miles and containing 35,026,000 Ukrainians, called the Great Ukraine, was assigned to Russia, and was incorporated as one of the republics of the Soviet Union. The western Ukraine, comprising 51,042 square miles and containing 7,500,000 Ukrainians was made a Polish "protectorate". The provinces of Bessarabia and Bukovina, comprising 6,795 square miles and containing 1,500,000 Ukrainians, was placed under Roumanian rule, while Carpatho-Ukraine, comprising 5,753 square miles and containing 600,000 Ukrainians, was assigned to Czechoslovakia.

At the moment almost the entire territory has become the battlefield of the German and the Soviet Union forces. It has been for many months and still is being torn by destructive forces of war, and the Ukrainian people are undergoing the most cruel ordeal of their history. In addition to this tragic fate that befell the Ukrainian people, the scorched earth policy of the Soviet government was mainly

applied to the Ukraine. The land which is capable of providing freedom and life to its people has brought nothing but extreme tragedy, with slavery and death.

Wealth of Ukraine

To one who has not the facts about the Ukraine it may seem confusing why so many nations are forever determined to grab a piece of this land for themselves. The answer is that it is one of the richest regions in the entire world. Ukraine is often referred to as the granary of Europe. It is more than that. Her mineral deposits are the envy of all her good neighbours. The 1932 Encyclopaedia Americana points out that in 1928-29 Ukraine supplied the Soviet Union with 80 per cent of its coal, 60 per cent of its iron, 95 per cent of its manganese, 80 per cent of its sugar, the bulk of its wheat, vast quantities of mercury, copper and gold. The striking fact is that its rightful owners share little in this wealth.

There are now in the neighbourhood of 50 million Ukrainians in the world. Numerically they are the third largest group in Europe and ninth largest in the world. They first appeared in history in the fourth century. My time will not permit me to deal with the ethnology and the general characteristics of the people at this time; suffice it to say that C. S. Coon, professor of anthropology at Harvard university, states in his book, "Races of Europe," that Ukrainians are a distinct and separate people.

Perhaps the greatest contribution made by Ukrainians to the world was that of staving off the Asiatic hordes for many centuries from invading Europe. That is what Lord Tweedsmuir meant when he said on September 21, 1936, at Fraserwood, Manitoba, "for it was your race which for centuries held the south-eastern gate of Europe against the attacks from the east."

Christian Gateway

Again, it was through Kiev, the capital of the Ukraine, that Christianity was introduced into eastern Europe in 988. Let me mention one or two other contributions in art, music, and literature. Alexander Archipenko, one of the world's foremost contemporary sculptors, now living in the United States, is a Ukrainian. The immortal Tschaikowsky, in the field of music, was of Ukrainian origin. Taras Shevchenko, the Robert Burns of the Slavic races, was a Ukrainian. These are but a few indications of Ukrainian contributions to the world.

When national states were established after the last world war it was held that the basis

accepted was not some remote appeal to historic claims, but rather a clear and unmistakable determination of the people to rule themselves. With regard to the historic claims of many peoples, some, like Finland, had not known complete political independence for many centuries; some, like Esthonia, had never known political independence in the modern sense of the word.

The Ukraine, however, has had a continuous historic tradition extending back for over a thousand years, and three times, at least, this tradition incorporated itself in terms of political independence. First, there was the Kievan state, existing from the ninth to the middle of the fourteenth century; then the Cossack state, established in 1648, which lasted to the middle of the eighteenth century, and lastly, the United Ukrainian Republic of 1918-23.

Kievan State

At the time when Alfred the Great of England was attempting to maintain his Saxon state against the Danes, the ancestors of the Ukrainian people were establishing a large and flourishing kingdom with its centre at Kiev. This Kievan state, with its Slav-Byzantine culture, was the outstanding political state in eastern Europe. It is the fountainhead of the Ukrainian historical tradition. When it disintegrated into principalities and suffered the devastating blow of the Tartar invasion its traditions lived on in the southern principalities, particularly in the western Ukraine. Although the western Ukraine fell to Poland and the other principalities to Lithuania, which was later joined to Poland, the ancient Ukrainian laws, customs and language persisted and developed.

Cossack State

Again when Oliver Cromwell in England, in the seventeenth century, was striking a mighty blow for that liberty which we are to-day defending, Bohdan Khmelnitsky created on the basis of Ukrainian tradition a free and independent Cossack state. Unfortunately Khmelnitsky had not the advantage of a sea wall, which Cromwell enjoyed, and the state which he had erected was torn between Poland and the rising state of Muscovy which was then becoming the modern empire of Russia. So firmly entrenched, however, were the institutions of self-government in the Ukraine, that it was more than a hundred years after the death of Khmelnitsky, in the latter half of the eighteenth century, before the imperialist regime could root out the last remnants of these institutions of self-government.

But the love of freedom which is an undying part of the human spirit was again awakened in the nineteenth century among the Ukrainian people as well as among the Czechs, the Poles and others who had been suppressed.

United Republic

Finally, in the first world war, when the Russian empire fell, then from its ruins, for the third time in the history of the Ukrainian people, there emerged a Ukrainian independent state, proclaimed on January 22, 1918. Nine months later the Austro-Hungarian empire fell, and from its remnants there was created the Western Ukrainian National Republic, proclaimed on the first day of November, 1918, ten days before the armistice. These two Ukrainian areas were proclaimed united on January 22, 1919, forming a United Ukrainian Republic.

The Ukrainian patriots fought desperately to defend this state so that they might live as free people among other nations of the world. They lost this freedom, and one element in their misfortune was the fact that their cause was so gravely misunderstood and misrepresented. By 1923 the Ukrainians found themselves divided among four states, as I have already pointed out.

It seemed that it was the original intention of the Paris peace conference to give the Ukrainians the right of self-determination in the western Ukraine. In 1923, however, the Council of Ambassadors granted to Poland the title to this area, on the distinct understanding that she would eventually grant autonomy to this part of the Ukraine under the stipulated clauses of the Minorities treaty of 1919. Finally, in 1934, Poland formally repudiated this obligation.

Last Settlement

The results of these minorities treaties present many interesting angles. It may be granted that it was not easy to divide the territory in question into national states, since there were many conflicting claims; but, allowing even for that, all were not treated with equal consideration. For instance, in the territorial revision after the last war some eleven states were created that were not on the map in 1914. Some of these were: Poland, with some 20 millions of people; Yugoslavia, with about 15 millions; Finland, with 3,600,000; Lithuania, with 2,500,000; Latvia, with 2,000,000, and Esthonia, with 1,100,000. I strongly uphold the granting of sovereign rights to all these nations, because I am a firm believer in the sovereign rights of all peoples in accordance with their will. It does seem inconsistent, however, that

Ukrainians, with over 40 millions at that time, came out of the struggle empty-handed, in spite of the fact that they had been an historic unit in the past. Were not the Ukrainians entitled to the same privilege as others? If not, why not?

Another error in the settlement arose out of the fact that minorities created by this division constituted a dangerously high percentage. According to Mr. C. A. Macartney, a recognized authority on European affairs, in Czechoslovakia thirty-three per cent were other than Czechs or Slovaks; in Poland over twenty-five per cent were non-Polish; in Roumania over twenty-five per cent were other than Roumanians. The important question is, can we afford to ignore racial lines in the future?

Present Position

The present collapse of the state structure in Europe has again involved the Ukrainian people, along with other peoples, in utmost misery and desolation at the hands of the aggressor nations. The Ukrainians have again joined hands with other liberty-loving peoples in a fight for freedom. In Carpatho-Ukraine they fought against the axis partner, Hungary, in 1938. In western Ukraine and in Poland they fought against Germany in 1939, and they are now fighting against Germany with the Soviet Union forces.

Ukrainians fought for their freedom throughout their long and tragic history. They fight for it now, and they will continue to fight for it until they are free. Ukrainians believe that they are just as much entitled to their sovereign rights as any other people are; they wish to contribute their maximum share to culture and civilization of the world. This will be possible only through the restoration of their own independence. A nation can give its best only when free from bondage. These are the tenets of the Atlantic charter; these are the tenets of Christian civilization.

It may be pointed out by some that there appear to be two obstacles in the way of realization of Ukrainian sovereignty. In the first place it may be suggested that after this war there will be no sovereign states; that some sort of federal union will take their place. Personally I do not believe that the British people would favour any plan that would require the forfeiture of their sovereignty. If they did, they would not be fighting this war.

Relations with Soviet

The second obstacle which may be suggested is one with reference to the Soviet Union. It may be said that, since the Soviet

---

Union is our ally in this war, any suggestion of an independent Ukraine might endanger our relations with the Soviet Union. Let me remind hon. members that, according to press reports, the Soviet government favours the proposals embodied in the Atlantic charter. That this is so, was indicated by the British Foreign Secretary, Mr. Eden, after his recent return from Moscow. In addition to that, article 17 of the Soviet Union constitution (1936) says that "Each union republic is reserved the right freely to secede from the U.S.S.R." This should be sufficient assurance that the Soviet Union would be inclined to favour a recognition of the principle of the sovereignty of nations.

Asks Representation

In conclusion, Mr. Speaker, may I be permitted to leave with the house the following suggestion. In view of the fact that all the subdued countries that had been sovereign nations prior to this war are now privileged to form their provisional governments in exile in order that they may carry on the work in the interests of their respective peoples, and in view of the fact that Ukrainians, who form

a larger group than any of these, have not now that privilege simply because they were not an independent nation immediately prior to this war, I humbly submit that steps should be taken by the allied governments to make it possible for the Ukrainians to be represented at the various conferences now being held from time to time. In Great Britain, the United States and Canada, there are in existence United Ukrainian committees, whose primary object is to assist the governments in Britain, the United States and Canada in the successful prosecution of the war. I do suggest, if I may, sir, that since all the allied nations are fighting for a common cause of freedom, that Ukrainian committees to which I have referred be also invited to delegate their representative or representatives to express the view of 50 million Ukrainian people at conferences held by the allied nations.

I believe I have sufficiently pointed out that the stability of Europe and of the world can be achieved only on the basis of universal justice. The European madhouse will remain a madhouse until Europe is reconstructed with freedom written into every word of its constitution. When that is done we may expect a lasting peace.

CANADA

House of Commons Debates

OFFICIAL REPORT

SPEECH

OF

Mr. ANTHONY HLYNKA

MEMBER FOR VEGREVILLE

ON

THE ADDRESS IN REPLY TO THE SPEECH FROM THE THRONE

DELIVERED IN THE HOUSE OF COMMONS ON THURSDAY, FEBRUARY 18, 1943

Mr. ANTHONY HLYNKA (Vegreville): The speech from the throne of this session contains a statement concerning our improved position in the war, but at the same time it cautions us not to become over-optimistic lest we slacken in our war effort. Rather it suggests that we should increase our effort to attain our objective more quickly and with complete decisiveness. Among other things, the speech also provides a basis for the discussion of post-war reconstruction. So far in this debate many aspects of this latter item have already been dealt with by hon. members on both sides of the house. Speakers have particularly emphasized certain phases of social and economic problems. I should like, therefore, to add to this discussion by considering what I believe to be other important phases of the subject of post-war reconstruction, namely, Canada's relationship to the British commonwealth of nations, and Canada's nationhood in the post-war world.

I believe it will be generally conceded that the present struggle is more of a revolution than merely a war. It is definitely a struggle

of ideologies. It is a struggle of philosophies of life. It is a struggle of peoples and powers. But more definitely than that, it is a struggle of the sovereignty of the individual within a sovereign nation as against the onrush of totalitarianism in one form or another.

There are, in my opinion, two main features of this revolutionary war. The one is that of its global or international character; the other is that of a domestic or national character. On the international scale it touches the structures upon which is based the relationship of many peoples and many powers to one another, while on the national scale it embraces the underlying principles of our social, economic and political aspects of life. This titanic eruption is the natural outcome of the unnatural shape of things of pre-war days. We realize now that we are forced to fight not only the axis powers, but also many evils of our own creation—our own mistakes, and our own blunders. We also know that we are paying a high price for these mistakes, in human life and in suffering. Therefore we dare not repeat them in the future.

Again, our present position may be likened to that of a ship on a stormy sea. On our hazardous journey we find ourselves in the midst of cross-currents and undercurrents of fascism, nazism, federal unionism and many other forms of "isms" which are out to destroy sovereignty—the very basis of democracy—the ideal which stands for the maximum amount of individual and national freedom. In view of this fact we must guard against the possibility of being swept away by some of these currents and finding ourselves after the war with an ideology totally foreign to our Canadian way of life. Therefore it is imperative that we apply ourselves most vigorously to the task of liquidating the many obstacles which have stood between the people and their social, economic and political security. But at the same time we must exercise great care not to lose the positive accomplishments which we have evolved over the centuries. Among these accomplishments I list Canada's position within the British commonwealth of nations. This I wish to discuss now.

To me the British crown is the heart and symbol of the British commonwealth of free and sovereign peoples. To me the British crown is the symbol of unity and the heritage of British ideals of more than a thousand years. More than that, we should prize our position within the commonwealth because we are the benefactors in all and everything that has been achieved over centuries of progress. For instance, should it not occur to us that we are equal partners in a unique association of free sovereign nations, created by an orderly process of evolution in practical statecraft? Let me point out the underlying principle of our British democratic system. It is simply this, that the extent and the power of the British commonwealth of nations are consistent with the maximum of individual freedom, the maximum of local and provincial autonomy, and the maximum of sovereignty of each unit-nation, fitting into the pattern of the commonwealth. This philosophy of statecraft has been built on practical experience, and it is opposed to other philosophies which are supported by many, and which include the surrender of our national sovereignty in favour of some super-state. It will further be apparent from this comparison that the philosophy of the British people is diametrically opposite to that of totalitarianism in whatever form it appears.

In addition to what I have already said about the British commonwealth of nations we should also keep constantly in mind the fact that it was the British commonwealth of nations, and particularly the heroic British,

who stood alone after the fall of France and single-handedly saved the world from totalitarianism while others hesitatingly speculated. Therefore irrespective of what victories the allies have won so far and irrespective of what victories we shall win in the future, the credit for the greatest role in our total victory should undoubtedly go to the British. It is my definite conviction that democracy will live so long as the British commonwealth of nations lives, and that Canada will remain Canada so long as we share our heritage and our responsibilities with the British commonwealth of nations. Therefore I repeat that however close our association and our cooperation with other nations shall be in the future, the road of Canada is the road of the British commonwealth of nations.

So far I have dealt briefly with only a few of the outstanding features of our British heritage which we must retain from the past and the present and which must be projected into the future of post-war reconstruction. In addition we have acquired an equally priceless heritage in our own national life. The experiences of our forefathers which crystallized into self-government must not now be discarded, under the terrific impact of events, in favour of some system based on the surrender of our national sovereignty. The integrity of Canada's nationhood must forever remain our guiding principle. Therefore I should like now to discuss briefly our nationhood.

Speaking before the Canadian Institute of International Affairs in October, 1937, Lord Tweedsmuir, a great Britisher and an equally great Canadian, made the following statement:

She (Canada) is a sovereign nation and cannot take her attitude to the world docilely from Britain or from the United States or from anybody else. A Canadian's first loyalty is not to the British commonwealth of nations, but to Canada and to Canada's king, and those who deny this are doing, to my mind, a great disservice to the commonwealth.

This statement, sir, expresses my sentiments on the subject. Therefore keeping in mind what I said in the first part of my address, that I do not care to subscribe to any "isms" of a social or political order, I wish to say, however, that I am a strong believer in one "ism" and that is Canadianism. It is my sincere conviction that if Canada is to make her utmost contribution to the winning of the war, and if she is to take her rightful place in the council of the nations, she must assume the role of a fully self-governing nation both in national and in international affairs.

Constitutionally Canada is now a sovereign nation, and also a self-governing nation. At the same time she is an equal partner in the

---

commonwealth. This status was conferred upon Canada by the statute of Westminster, passed in 1931. Therefore Canada, having acquired this national maturity, now stands on the threshold of a new era.

While it must be admitted that certain changes and certain adjustments of a constitutional or legal nature must still be made, the chief obstacles in the way of realization of our full nationhood lie, in the main, in the cultural and economic spheres. Although we have drawn upon Great Britain for much of what we possess in the way of culture, traditions, history, our way of life, our institutions, and centuries of experience in practical statecraft, nevertheless we have now arrived at a stage where we must begin to develop our own distinctive character.

I have already made reference to the constitutional and political framework of our nation. We also have a territory broad in extent and rich in natural resources. The third important element in the making of a nation is its people. We have drawn for our citizenship upon people of many nationalities, with rich and varied backgrounds. This diversity should by no means be a source of weakness; rather it should be a source of strength and potential cultural wealth. Here again is a task for the government, to bring about a harmonious coordination of these varied cultures into our common Canadian mosaic. Polite tolerance toward citizens of varied ethnic backgrounds is not enough; we must offer them something more positive. We must once and for all time realize that Johnson and Ivanyshyn are equally genuine Canadian names; for they

mean one and the same thing. After all, the casualty lists of Dieppe did not draw any such distinctions.

So that when we undertake the task of post-war reconstruction in Canada we must do more than attain an outward unity; this unity must find expression in a common Canadian culture and a common Canadian spirit. While we are undertaking this whole development of our Canadian nationhood we must also keep in mind the fact that this development is necessarily based on the degree of economic welfare of our people. This should not be an obstacle in Canada's way, because we are the owners of one of the richest territories in the world. We have the capacity to produce more than we need, and of all sorts of commodities for all our people. One of our main obstacles in the past has been our inability to distribute our products and the unwillingness of governments to tackle this problem in a modern, scientific manner. I believe, however, that the time is not too far distant when it will be considered criminal mismanagement of the affairs of the people to permit goods and services to lie dormant while people starve in need of them.

I have made only a brief statement, Mr. Speaker, in approaching this great problem. I have tried to point out at least a few of the things that we must retain from our way of life, and at the same time I have made an endeavour to indicate some of the things which must be added. Should we fail in this task, as we failed in the past, we will be exposing ourselves, on the home front, to the danger of losing ground to totalitarianism in spite of our victories on the field of battle.

CANADA

House of Commons Debates

OFFICIAL REPORT

SPEECH

OF

Mr. ANTHONY HLYNKA

MEMBER FOR VEGREVILLE

ON

SAN FRANCISCO CONFERENCE

DELIVERED IN THE HOUSE OF COMMONS ON MONDAY, MARCH 26, 1945

SAN FRANCISCO CONFERENCE

Mr. ANTHONY HLYNKA (Vegreville): Mr. Speaker, all Canadians are anxious and desirous to see Canada assume her rightful share of the responsibility in the gigantic task of organizing the world for a just and lasting peace. There can be put one view in this matter. I am sure that the members of this honourable assembly are unanimous in regard to this view and are ready to support any motion which would serve as a basis for the discussion of ways and means and for the setting up of the necessary machinery to make a lasting peace a reality.

For this reason I favour the sending of a Canadian delegation to the San Francisco conference. However, to agree to the decisions which may be reached at the conference, based on the proposals set forth at the Bretton Woods and Dumbarton Oaks conferences, is an entirely different matter. It does appear to me that those two decisions are being tied together and should one support the sending of a delegation to the San Francisco conference his support would be interpreted as favouring, at least in the broad outline, the principles of the Bretton Woods and Dumbarton Oaks conferences and also any decisions which may be reached at the San Francisco conference. I repeat that I am in complete agreement in regard to the sending of a Canadian delegation to the conference, but I consider the principles forecast, upon which the future world structure is to be organized, as unsound and contrary to the democratic concept of life and prejudicial to the sovereignty of many small nations and peoples.

It is in the light of past history that I view with reluctance the giving of a ready approval to any scheme of world organization which fails to convince me that the real causes of war will be eliminated. The leaders of the present era are not the only ones who have studied the desirability of organizing the world for a lasting peace. Throughout history the people of the world have pondered over this problem but thus far failed to find an effective solution.

Let us recall for a moment what has happened in that regard during the course of our own lifetime. At the termination of the last war the statesmen of that day exhausted all the means at their disposal in an endeavour to purge the world of all wickedness and to render the resurrection of evil impossible.

President Wilson of the United States of America made a valiant attempt to incorporate into his fourteen points the vision of effective sovereignty for nations and peoples. Subsequent to that the principles of sovereignty and the self-determination of peoples were incorporated into the covenant of the league of nations. In my opinion the concept of sovereignty is still the only right doctrine of effective freedom so long as the more powerful nations retain sovereignty for themselves.

All attempts to organize the world for a lasting peace failed, as we discovered to our misfortune, in 1939. This happened because the formula of freedom for all peoples was never applied. While the principles of sovereignty were applied to all political entities called nations, which were arbitrarily set up by force, the broader concept of the sovereignty of the people as applied to historic, ethnic and ethnographical groups was conveniently ignored. This broader concept of the sovereignty of peoples which I regard as the more fundamental was relegated to the position of internal problems of the various political entities. The tragic result was that might and force continued to rule the world.

Twenty years after the conclusion of the first world war the world was again plunged into a still greater demoniacal conflict. The flower of the world's manhood is once again being sacrificed and with more disastrous losses. Following these two tragedies, surely it must be evident to all by now that unless all democratic minded citizens of the world make certain that justice and not might shall guide the affairs of the world, we may again find ourselves hopeless in averting a third world war within our lifetime, and one of perhaps still greater proportions. That problem presents to us the supreme challenge of the present day.

As we approach victory in this war, strangely enough our slogans for peace have changed diametrically opposite to those we used in the last war. As I mentioned already, we then advocated sovereignty and self-determination for both the victors and the vanquished peoples and nations. At the present time all political parties in Canada, with the exception of Social Crediters, advocate the forfeiture of the principles of sovereignty to the dictates of international authority and perhaps to the Big Three. As a matter of fact there is a powerful

and relentless movement on foot which aims openly at the destruction of the very idea of sovereignty and holds up to ridicule and even contempt anyone who dares rise in defence of sovereign ideals. An individual who to-day attempts to defend the concept of sovereignty is called "an obstructionist of the new order", "an extreme nationalist" or even a "a fascist." These are the tactics which are being employed to discredit the last vestige of real democracy and justice which can be found only where individuals and peoples are sovereign in their own rights. It may, therefore, be instructive to ask ourselves the question: Why has there been a reversal in our position in regard to the basic principles which underlay the last world organization for peace and which underlie the proposed future world organization? Is it because we have no other choice in the matter, or is it because the power is slipping out of the hands of the people?

The desire to be free is inherent in all human beings. The desire of nations to be free from foreign domination and the yearning of peoples to govern themselves remains one of the strongest impulses in human beings. Every nation, no matter how small, aspires to freedom so that her people can fulfil, in their own way, their mission in this world by way of contribution to the culture, civilization and the general advancement of the world. Or was it the purpose of the Great Creator that they live out their lives in submission?

Unfortunately, it has not been the policy of any nation to concern itself with the basic rights of subjugated peoples unless it were directly or indirectly in its own interest to do so. That being so explains another reason why the world has not had a lasting peace. But what of the future? Will the right be recognized as right and the wrong be recognized as wrong irrespective of where it is found? Does there not seem by this time to be a need for a human code in regard to the basic rights of all peoples, for so long as there is no such a code then might, aggression and covetousness will continue to rule the world.

Let me repeat here that I believe that all Canadians are vitally interested in assisting in the organization of the world in order that a lasting peace may be possible. In my humble opinion, therefore, it is imperative that each component part which goes to make up the world structure be most carefully examined. The success of the future world organization will depend on the stability of each of these constituent parts. Should any part of the new organization be built on an unsound and unstable basis the whole structure would naturally be exposed to weaknesses and be subject to dangerous consequences. I propose therefore to point out a few of the most obvious weak-

nesses which are apt to become the seeds of future trouble if not given due consideration at this time. I wish to discuss briefly the three major world powers which in the military political and economic sense hold dominant positions in the world to-day. I refer, of course, to the British commonwealth of nations, the United States of America, and Russia. I believe that a frank appraisal of these powers should be made if past errors are to be avoided.

Let us examine first of all the British commonwealth of nations which constitutes one of the major bodies in the sphere of world affairs. On past occasions I have expressed my views on the British commonwealth of nations, and I do not hesitate to express those views again. In my opinion the British commonwealth of nations is still the most outstanding example of political organization that the world has even seen. It is the largest and the nearest to the ideal world organization ever built. Let us not forget that this concept of organization has been evolved on the basis of practical experience, in contrast with the theorizing of present world dreamers. True there are many imperfections and even blunders in the history of the British people. But where can you find its parallel, where sovereignty and freedom of the individual is enjoyed to such a high degree as in the British commonwealth of nations?

Some may say, of course, that India constitutes a vexing problem. So it does, but there is not the slightest doubt in my mind that India will eventually gain complete sovereignty and become an equal partner in the British commonwealth of nations. That is more than can be hoped for by any subjugated peoples anywhere else in the world.

Nor is India an isolated case of imperfection of British organization. There are others, but all of them are being adjusted and we may look with hope and confidence to proper adjustments being made in solving all these problems in the British sphere.

The second most important world power is the United States of America, that colossal giant in the industrial world. Her problems, it will be agreed, are mainly internal and economic. She too is a major world power and has certain problems of world importance, but no one, to say the least, hears cries to high heaven in condemnation of the United States of America for her treatment of her subjugated peoples. So in regard to our good neighbour to the south I trust the enlightened opinion of that nation to look after herself and do what she can do to help the rest of the world.

May I pause here to say that the British commonwealth of nations and the United States of America are privileged to be two of the

greatest democratic leaders of mankind. This age demands of them not only that they preserve their own existence, but also that they give leadership in ensuring the preservation of the life of many other peoples and nations who fought this war by their side.

Let us now turn to the third great world power—the Russian empire. It is in the sphere of influence and control which fell to Russia, as the result of territorial expansion, that we find that which spells ill omen to world security and peace.

I know there will be those who will say that eastern European and central European problems should be regarded as Russian internal problems. There will be those who will say that any discussion of these matters may strain our relationship with our powerful ally or that any such discussion would embarrass our own government.

In answer to these arguments let me say that eastern European and central European problems did not become Russia's problems by the will of the people occupying those historic territories. May I say also that I am not the first in this house to be touching on these problems in this debate. Already two hon. members on the government side of the house have expressed their views on these matters. Both the hon. member for Renfrew South (Mr. McCann) and the Minister of Fisheries (Mr. Bertrand) dealt with this subject, so that I need not apologize for making reference to another phase of the same problem.

The Canadian people, without exception I believe, profoundly appreciate the role played in this war by our Russian ally. The sacrifices of the Russian people have been immense and we recognize them as such. When, however, it is said that it was Russia alone that saved us the victory in this war, then I say that that is not entirely true. We should also remember that we owe a great debt to many other submerged nations that have not as yet seen the light of freedom and to which sovereignty and self-government is as much an ideal as it is to the Canadian people.

May I read a few excerpts from an article which appeared in the *Saturday Evening Post*, of January 27, last, written by Edgar Snow, who apparently sent in the article from Kiev, the historic capital of the Ukraine. The article is entitled: "The Ukraine Pays the Bill". Incidentally, the author of the article obtained his information from the official sources of the Soviet government; it was therefore written to suit the government, and yet we glean this striking and most revealing information:

. . . it was not till I came here on this sobering journey into the twilight of war that I quite realized the price which 40,000,000

Ukrainians have paid for Soviet victory. This whole titanic struggle, which some are so apt to dismiss as "the Russian glory," has, in all truth and in many costly ways, been first of all a Ukrainian war. And greatest of this republic's sacrifices, one which can be assessed in no ordinary ledger, is the toll taken of human life. No fewer than 10,000,000 people, I was told by a high Ukrainian official here, have been "lost" to the Ukraine since the beginning of the war. That figure excludes men and women mobilized for the armed forces.

A relatively small part of the Russian Soviet republic itself was actually invaded, but the whole Ukraine . . . was devastated from the Carpathian frontier to the Donets and Don rivers, where Russia proper begins. No single European country has suffered deeper wounds to its cities, its industry, its farmlands and its humanity.

The post-war Soviet market for American goods is to a major extent a Ukrainian market. In the same degree, the heaviest Soviet war claims against Germany are Ukrainian claims.

Because of that, if for no other reason, we should become more familiar with the Ukrainian people, which has its own language and culture and history, older than and quite distinct from that of great Russia.

The rest of the U.S.S.R. is fifty times the size of the Ukraine, but formerly the latter accounted for about half of the giant nation's key industry. One district alone produced more pig iron and steel than Japan, Belgium, Italy and Poland taken together. Ukrainian mines supplied half the hard coal and three-fourths of the cooking coal for the entire Soviet Union. The Ukraine produced 62 per cent of Soviet iron ore, and its bauxite mines furnished 70 per cent of pre-war Soviet aluminum.

The quotations which I read, give us some indication of the sacrifices which the Ukrainian people have made to the allied cause. I presume that a great majority of the people in the English-speaking world do not know that the Ukrainians have been their silent partner to such a great extent. The staggering losses in human and material resources which the Ukrainian people sustained "are unequalled by any European country", according to Mr. Edgar Snow's article which I quoted. I am certain also that other subjugated peoples have made great sacrifices as well to our common cause.

In view of what I have said in my remarks thus far, and in view of the colossal sacrifices which many peoples in Europe have made, I submit that there should be provided a recourse to the submerged nations to make it possible for them to make presentations of their own cases at any and all world conferences to which all free nations are invited. I am making this plea on behalf of the millions who cannot now speak for themselves. I believe that a similar request was made after the last war, but as we know no such privilege was extended to any submerged nation, which fact also contributed to the failure of the league of nations.

In regard to the representation of the Ukrainian people I suggest that the Ukrainian Canadian committee and the Ukrainian congress committee of America be asked to send their delegations to any and all world conferences for the purpose of presenting the Ukrainian case. These organizations include the vast majority of Canadians of Ukrainian origin and Americans of Ukrainian origin and embrace all the Ukrainian church bodies. These organizations have also well proven their loyalty to Canada and the United States of America, their respective countries from the very first day of the war.

Should there be any less informed critics who would advance the view that the Soviet delegation will take it upon itself to speak for all the submerged nations in her sphere of control, then I would quote for their benefit what William Henry Chamberlin, one of the foremost American authorities on the Soviet Union, has to say in his book. "The Ukraine: A Submerged Nation". at page 82:

When Soviet newspapers criticize Stalin's policies as freely as American newspapers criticize President Roosevelt's then, and only then, we may conclude that freedom of speech and press has been established in the Soviet Union. When foreign correspondents in Moscow report a lively contest, with two or more lists of candidates competing for election to the Soviet congress and discussing without inhibition the foreign and domestic policies of the Soviet government, then, and only then, can we assume that the peoples of the Soviet Union enjoy some genuine right of selecting their rulers.

Suggestions that the recent constitutional change in the Soviet Union has transformed the character of the Soviet federation into a loose association of independent peoples, comparable with the self-governing states of the British empire (Great Britain, Canada, Australia, New Zealand, South Africa, Eire) are naive and premature, to say the least. Only recently Prime Minister Mackenzie King of Canada publicly took issue with the contents of a speech delivered by Lord Halifax, British Ambassador to the United States. When the Prime Minister of the Ukraine, or of some other Soviet republic, expresses public disapproval of a statement by the Soviet Ambassador in Washington we may fairly assume that there has been some genuine measure of decentralization in the Soviet Union. Until there is some such development it will be wiser to proceed on the assumption that the essential political and economic controls are still lodged in Moscow.

I believe that any further comment on that point from me is unnecessary.

In closing, I should like to say that people desire peace only to the extent that it is consistent with the principles of freedom, for as we well know, Canada, Great Britain, France, Belgium and other allied nations did not think of peace in 1940 or 1941. Neither can there be a lasting peace in the world with a score of submerged nations fighting for their self preservation.

I pray and hope that the San Francisco conference will give serious consideration to the points which I have raised in the course of my remarks.

CANADA

House of Commons Debates

OFFICIAL REPORT

SPEECH
OF
ANTHONY HLYNKA
MEMBER FOR VEGREVILLE

Subject:

**A review of the
DISPLACED PERSONS PROBLEM**

DELIVERED IN THE HOUSE OF COMMONS
ON MONDAY, MAY 31, 1948

DISPLACED PERSONS AND REFUGEES

Mr. ANTHONY HLYNKA (Vegreville): Before you leave the chair, Mr. Speaker, I wish to discuss a matter that I had intended to discuss on Thursday evening last, but in order to allow the vote to be taken on the budget I agreed to make my speech at this time.

This is the seventh time in the last three years that I have risen to discuss the problem of displaced persons and refugees. I do so, knowing that displaced persons, in their present position, cannot speak for themselves. In one month from now the present session will likely be concluded and up to this time in this session but few references have been made to this tragic and extremely important problem. I desire, therefore, to take this opportunity to review in a sort of documentary way the displaced persons problem under the heading, "What have the democratic nations done to solve the displaced persons problem?"

First I wish to deal with repatriation. From the D-day landing in Normandy in May, 1944, to the present time the policy of the west has been the repatriation of displaced persons to their places of origin. That was the policy of

UNRRA and it is now the policy of the preparatory commission of the IRO. UNRRA's United States zone headquarters administrative order No. 199 of November 11, 1946, is a good sample of the many orders issued in all zones from time to time in reference to this matter. It stated:

UNRRA and military authorities are in agreement on the advisability for speedy return of the greatest possible number of displaced persons to their homelands. . . This policy represents the substance of resolutions under which UNRRA now operates and is in keeping with the Yalta agreement.

Similarly the policy of the preparatory commission of IRO in this matter is based on the constitution of IRO, article 2, section (a), which states:

To encourage and assist in every way possible the early return to their country of nationality or of former habitual residence of those persons who are the concern of the organization . . .

Four methods have been used to carry out the repatriation programs of UNRRA and IRO. The first method was that of forced repatriation. For more than a year following the end of the war in Europe, repatriation was carried out by every means, including the use

of force. Persons who were both citizens of and actually present within the boundaries of the territories held by Soviet Russia on September 1, 1939, were forcibly repatriated in accordance with the terms of the ill-omened Yalta agreement to which the United Kingdom, the United States and the U.S.S.R. were signatories. Many persons who came from territories which, following world war II, were annexed to the U.S.S.R. were also forcibly repatriated. This is what *Life* magazine had to say on this matter in its editorial in the issue of September 29, 1947:

The first thing that happened to them in the hectic hours after V-E day was that, wherever they found themselves outside the Soviet zones, masses of them were herded by British and American troops back over into the Russian side of the line . . . several millions of people who had been pulled out of Russia and Russian occupied territory and who now didn't want to go back went back whether they wanted to or not. And quite a few went back tied up in ropes, delivered like African slaves in the black-birding days . . . The more loath a non-returner is to return, the more eager the Soviet union is for his return. You can guess why. Let loose in the capitalist world, he would not serve as a very good propagandist for communism. In short, these people are "not displaced persons." They are, in the simplest terms, political refugees. They are refugees from communism . . . If the American people and their representatives were agents of the Kremlin, they could have scarcely done more to deliver these refugees to the assassin and slave master.

After a year of this bloody business, which is so vividly described in the editorial just quoted, the west discovered that most displaced persons would rather commit suicide than return to their places of origin. Many actually committed suicide; but finally the horrible tragedy stirred the conscience of true Christians in the United Kingdom, the United States, Canada, France and above all in the Vatican, and as a result appeals were made to the British and United States governments to terminate the policy of forced repatriation. Consequently forced repatriation was largely discontinued, except for three classes of persons, namely only those persons who were both citizens of and actually domiciled within the territories held by Soviet Russia on September 1, 1939; that is: (1) those who were captured in German uniforms; (2) those who were members of the armed forces on or about June 22, 1941, and were not subsequently discharged therefrom; (3) those who, on the basis of responsible evidence, have been found to be collaborators with the enemy, having voluntarily rendered aid and comfort to the enemy.

Although the terms to which I have just referred lend themselves to various inter-

pretations, nevertheless the amended directives were an improvement over the previous vicious terms to which the west agreed at Yalta on February 11, 1945.

The second method which was used in repatriating a large number of defenceless and unfortunate D.P.'s was a practice privately arranged between the U.S.S.R. repatriation officers and some camp and area directors. Under this scheme the director would be conveniently absent from the camp when the Soviet repatriation teams called. With the use of firearms the Soviet officers would round up a number of D.P.'s and load them on trucks, and that would be the last anyone would see or hear of them. This kidnapping method of repatriation was employed until about a year and a half ago.

The third method followed in the matter of repatriation is still being used to this very day. Under this scheme the Soviet repatriation personnel are granted permission to carry on in camps what is called an "educational campaign". This is done by means of the distribution of literature depicting the "happy life" under communism. The moving-picture technique is also being used. Following the showing of a movie, or an educational program, appeals are made to D.P.'s by Soviet officers to return to their places of origin. In the past Soviet repatriation officers have been assisted in this work by UNRRA officials, while at the present time the IRO personnel is under obligation to render such assistance. However, this system of repatriation brought disappointing results, and for that reason still another system was initiated two years ago and is still being used.

The fourth system is called voluntary repatriation by incentive. The nations of the west adopted this system as a face-saving scheme. However, in the net result its operation is very much similar to forced repatriation. Under this method of repatriation, food rations are reduced considerably below the number of calories required by a normal person. The second step of this softening-up process as used in certain areas is the transfer of D.P.'s from camp to camp several times during the year. Orders are issued to move the occupants from one camp to another, in order to break their morale. Following such food reductions and camp movements, extra rations of food and better clothing are offered those who volunteer to be repatriated.

To those who have not followed this problem closely, my statements undoubtedly appear somewhat far-fetched; but let me quote what was said on this matter by Mr.

T. J. Keenan, former Canadian UNRRA officer, in his submission to the senate committee on immigration and labour, as it is recorded at page 108 of the proceedings of that committee for April 30, 1947. Mr. Keenan said:

My work dealt chiefly with Polish repatriation. We established a policy in Lubeck . . . of moving Poles from one camp to another simply to overcome the inertia of those people wishing to remain in one place. Always we had more Poles for repatriation when we had such a camp move.

As you will gather, Mr. Speaker, Mr. Keenan was describing what was done in the Polish camp of which he had charge, but the same practice was followed in camps in which Ukrainians, Yugoslavs and others were housed.

Another Canadian, the Reverend Ian McKay, also a former UNRRA worker, in a statement to the immigration and labour committee at page 63 of the April 24, 1947, issue of the report quotes from a letter from his UNRRA co-worker as follows:

During the early months of winter most of our D.P.'s were shunted unmercifully around the country under a plan to hand back as much accommodation as possible . . . Necessary, but hardly humane, as some of them have suffered five moves in three months.

Then, less than two months ago I received a letter dated March 19, 1948, from an official of the preparatory commission of IRO, stating that the shifting on D.P.'s from camp to camp is being continued. This is what this official has to say:

The D.P.'s in our camps have done a wonderful job in converting stables into living quarters. Both these camps have been improved out of recognition, simply by the work of the people themselves. One of our camps was recently threatened with a move to another camp. The committee and I went up in a truck one bleak Sunday to look over the new camp and on seeing it the spirits of the members of the committee sank to zero. Some of the blocks were damp and badly in need of repair. All of the blocks contained large rooms. Do you realize what that means? No privacy! Two or three families in one room. Then there was no ground for vegetable gardens. In fact, the place seemed like a desert. The D.P.'s would have had to begin all over again from scratch and, for some of them, this would have been the third or even the fourth move.

But after an awful struggle, we managed to have the move cancelled, but only after agreeing to take 500 more people into one of our camps. There is nothing more distressing for these poor people than to be moved from one place to another. They have made homes out of their over-crowded living quarters; they have established schools, churches, theatres, workshops, they have cleared away ruins and rubble; they have repaired the heating system, plumbing and

electricity. What for? Only to be moved on to another camp to begin the same story all over again.

As I have already stated, after several moves such as I described, those who volunteer to be repatriated are offered extra rations of food and better clothing. To quote from Mr. Keenan's presentation once again, this is what he had to say on that point:

The director general of UNRRA arranged a 60-day ration to be given to each person on arrival in Poland by UNRRA warehouse team, stored there for that purpose. UNRRA repatriation teams ran a transit camp in Lubeck where another warehouse team provided extra cigarettes and chocolate bars for those on their way back . . . Our policy was to "freeze" the better clothing for . . . repatriation. In my warehouse there were sixty-eight fur coats donated in the bundles for UNRRA, from either the United States or Canada. Some of them were damaged somewhat, but they made quite an impression when we started giving them out to the women who were going back . . .

In addition to Mr. Keenan's revealing statement, I also have in my possession official UNRRA and IRO charts showing what effect the bribe of 60-day or a 90-day promise of extra food ration had on repatriation. *Life* magazine, in the same editorial from which I have already quoted had this to say on that point:

For two years UNRRA team directors were told to "subjugate" all ideas except repatriation, for which they had to work "heart and soul". Other pressures were used. . . . Camp papers and even schools and shops were discontinued in an effort to break up the anti-repatriation sentiment. Leaders of the sentiment were sent to separate camps. And those who had been repatriated and had then returned and been taken into custody, were likewise isolated.

The reason I have emphasized this particular point is that there is a moral principle involved and to show also to what lengths the nations of the west have gone in appeasing the evil totalitarian regimes even at the cost of suffering, and life itself, on the part of the defenceless D.P.'s. To me, that has only one meaning, namely a new form of slave trade in the twentieth century. It is obvious that such anti-Christian treatment of people does not belong to the western world, nor can such treatment be reconciled with our concept of civilization. The use of bread as a bait in forcing starving, broken-down, unfortunate and defenceless Christians into the clutches of tyrannical and atheistic regimes will remain a hideous blot on the conscience of the west for generations to come. It is barbarism, regardless in what clothes of respectability it may be garbed.

The second phase of the D.P. problem with which I propose to deal has to do with the care

and maintenance of displaced persons. It has been the responsibility of UNRRA and now it is the responsibility of the preparatory commission of IRO to provide displaced persons with living accommodation, food, clothing, hospital and medical care. The following per day per capita maintenance-cost is involved in the caring for the D.P.'s in the various regions:

Care and Maintenance

(a) Analysis of per capita cost programs:

	Per capita per diem
Germany, British zone	\$ .20
Germany, United States zone.....	.29
Germany, French zone	.35
Austria, British zone	.10
Austria, French zone	.05
East Africa	.60
Egypt	.98
India	.65
Lebanon	1.33
Palestine	1.33

(b) Cash assistance programs:

Belgium	.76
France and North Africa.....	1.00
Netherlands	.42
Portugal	1.48
Spain	1.22
Czechoslovakia	.42

For this direct assistance, not only D.P.'s but their relatives in many parts of the world are grateful to UNRRA and to the preparatory commission of IRO, but more particularly to the nations which so generously contributed to the budgets of these two organizations. World Report publication stated that the United States, United Kingdom and Canada contributed ninety-four per cent of the total budget of UNRRA. During the past few months of the operation of the preparatory commission of IRO some twelve or more countries committed themselves to the budgetary expenditures of IRO. I noted that Canada's contribution is \$1,360,179.28. This money has been contributed with a view, of course, to solving the D.P. and refugee problem.

I have already stated that both UNRRA and the preparatory commission of IRO deserve credit for much of what they have done. In this connection I should like to pay a sincere tribute to a large number of conscientious men and women who served with UNRRA, and I should like to pay an equally sincere tribute to the conscientious workers who are now serving with the preparatory commission of IRO. During my tour of displaced persons camps a year ago, I personally met many of them. Of the majority of UNRRA and IRO personnel I will say that they are persons who have devoted themselves to a humanitarian and Christian task. But I must

also make reference to a small number of former UNRRA personnel, and the same would apply to IRO personnel, occupying strategic positions, who looked for their directions to Moscow and not London or Washington. It was on account of the infiltration of these persons into the service of UNRRA at all levels that UNRRA fell into disrepute and finally had to be absorbed by the preparatory commission of IRO. It is regrettable that a small number of Soviet sympathizers succeeded in changing UNRRA into a repatriation organization and also into a Soviet propaganda agency.

Many directives which originated in UNRRA offices have been of the most vicious type. Under these directives, the people in the camps were screened and re-screened. They were moved from camp to camp. Camp publications were suspended. Newspapers published in the democratic countries of the west, in the languages in which D.P.'s could read, were not allowed into the camps. Anyone failing to produce sufficient identification cards was refused acceptance into the camp. This further reduced the ration of camp occupants, because they had to share their food with those living outside the camps. The facts are that a large number of genuine D.P.'s have not received and are not at present receiving any assistance. This assistance was refused to them, while they would have been entitled to it under a more humane set-up.

Before leaving this point I should like to put on record a decision which was made by the preparatory commission conference of IRO and which appeared in a statement issued to the press on October 15, 1947. Included in the list of classes of persons to whom IRO is forbidden to give any assistance is found the following clause:

Persons who, since the end of hostilities, have become leaders of movements hostile to the governments of their country of origin.

May I ask: To which governments have the leaders of displaced persons been hostile? Obviously to the communist governments in the totalitarian countries. It follows therefore, in fact, that this IRO resolution prohibits displaced persons from opposing communist regimes. I leave that statement to hon. members to ponder over.

I now come to the third phase of my discussion namely, the one on emigration. Millions of people having been repatriated and some thousands having been settled in the various countries of the world, in January, 1948, there still remained in the camps, supervised by the preparatory commission of IRO,

626,200 D.P.'s. An additional 79,200 receive care and maintenance from sources other than the preparatory commission of IRO. A further 846,500 D.P.'s of various classifications do not receive care or maintenance from any organization. The net total of all D.P.'s is, therefore, 1,551,900. Of the last group mentioned, only a portion will qualify for emigration. For practical purposes a figure of 750,000 is the immediate concern of the countries that signed the IRO charter.

If at the end of my speech the house would permit me to put the latest table on the record showing the number of D.P.'s of various origins and where they are, I am sure that those who are following this question closely would appreciate having these figures.

Keeping these people in the camps is costly, in spite of the fact that many of them live on a below-subsistence level, and to continue keeping them in the camps will not solve the displaced persons problem. The obvious thing to do is to resettle them in the various countries which will accept them. The task of resettling this remaining number of D.P.'s was commenced about a year and a half ago by the inter-governmental committee on refugees. The work of IGCR has, however, been taken over by the preparatory commission of IRO, together with the responsibilities which were formerly carried by UNRRA, namely, those in connection with the caring for the D.P.'s.

The preparatory commission of IRO has in the past few months made a beginning in what may be considered an ultimate solution of the problem. It is a source of satisfaction to know that in the course of the past year or so a number of D.P.'s have emigrated to the United Kingdom, Belgium, Holland, France, Canada, the United States of America, Australia, South Africa, Switzerland, Guatemala, Argentina, Brazil, Bolivia, Chile, Colombia, Ecuador, Paraguay, Peru and Venezuela. The last nine countries mentioned have agreed to admit refugees and immigrants in considerable numbers, under mass settlement agreements, or as individual migrants. The United Kingdom, although in a weak economic position, is leading all countries in accepting the D.P.'s. The South American countries have made offers to accept large numbers of D.P.'s, but climate and settlement conditions in some of these countries are not entirely suitable. In a press report from Lake Success, of May 12, this is what appeared in the newspapers of May 13, 1948:

Guatemala offered to accept 50,000 European refugees, but on closer inspection the offer looked more like the harsh indenture contract

... For five years D.P.'s accepting the Guatemalan government's offer would have to work in clearing and farming the remote Ixican valley at a wage of 16 cents a day. There would be guards to see they did not escape to commercial centres.

Thus far the United States of America made no special provision for admitting D.P.'s. It has, however, admitted a number of D.P.'s under the existing United States regulations, under a quota system. I notice in the press that the United States is now considering legislation which, if adopted, would provide for the acceptance of a substantial number of D.P.'s over and above the quotas provided for under the immigration act.

Canada has made a beginning in accepting D.P. settlers. According to the statement included in the proceedings of the committee on immigration and labour of April 28, 1948, out of a total of 16,010 D.P.'s who arrived in Canada up to April 26, 1948, 10,336 were workers brought over by various industrial firms through the Department of Labour. Of the remaining number, 5,168 were relatives of Canadians. I need hardly comment on the number admitted, except to say that it is also in Canada's interest to help in the solution of the displaced persons problem. At least one of the many considerations is that it is in the interest of the west to remove the D.P.'s from Germany and Austria as early as possible and before the peace treaties are signed.

Mr. HARRIS (Danforth): If my hon. friend would not go quite so fast we could all hear what he has to say. He is going too fast to hear. I hope the hon. member will accept my apology for interrupting him, but I know he has so much to say and it is so important that he should keep within the confines of the rules of the house which say that we must listen to what he has to say.

Mr. HLYNKA: I want to get this message over in the time at my disposal and that is the reason I am hurrying.

At this point, on behalf of those who have already been admitted to our country since the end of the war I wish to express sincere thanks to those who in any way made it possible for these unfortunate, but now fortunate, people to come to Canada. I should particularly like to pay tribute to those industrialists on whose responsibility and through whose initiative a number of displaced persons workers were brought to Canada and for offering them employment. I quite realize that there may be an odd employer who may be taking advantage of the D.P.'s, but I have met a large number of D.P.'s who expressed gratitude to the management of their firms for bringing

them here, employing them and for the treatment they receive.

In spite of the fact, however, that a certain number of D.P.'s have been accepted by various countries, the problem of displaced persons has merely been touched. This is what a top-ranking preparatory commission IRO official has to say in his letter to me of March 23, 1948, about the displaced persons situation in Austria. He says:

I am very glad to hear from you again and only wish that I could report some real progress in the refugee operation. Unfortunately we are still struggling with the same obstacles and prejudices that you and I discussed a year ago. Although we have re-established a large number of people as workers on a more or less individual basis, the actual problem has not been touched. . . I had hoped that a scheme for group settlement, particularly of Baltic and Ukrainian people in the United States and Canada, would have been set up and in operation by this time. However, we are still as far from that as ever.

A similar view is expressed in a letter to me of March 19, 1948, by another important preparatory commission IRO official in charge of a number of camps in the United States zone of Germany. He says:

About 400 people from this camp have emigrated, mainly to Belgium (families) and England (single people) to work in the mines or on the land. We are still waiting for news that large numbers may emigrate and not just the young physically fit, but families and older people. We wait and wait and hope and hope. Over half a million people have their eyes fixed towards the west, straining to catch a glimpse of open doors and hands stretched out to welcome them before it is too late. Alas, the doors are closed. They only open now and then to admit some physically perfect specimen—a much needed labourer or specialist. Then they close again hastily lest his mother or wife and child should manage to squeeze in with him.

Such is the displaced persons situation, Mr. Speaker, and in order that Canada may do her share in the solution of this problem, I wish to submit to the house and the government the following ten points for sympathetic consideration:

1. In view of the fact that the majority of those already admitted have been brought to work in the mines, forests, and factories, I suggest that a land settlement scheme be worked out with the provinces and that a generous number of displaced persons be admitted to settle on the land. I have in mind the fact that Canadian-born young people are not likely to go into new settlements to start from scratch for, as we know, many of our young people are moving into the cities, and as our manufacturing industry expands they are being absorbed by these industries. In view of this fact, we would be well advised to admit a generous number of displaced persons families, and other immigrants, to open up and develop the unsettled areas, particularly in the four western provinces. The statement is often made by those who are prejudiced against immigration or by those who do not know better that there is no arable land left for new settlements, and therefore the possibilities of further land settlements are discounted. I have here a table based on a study giving the figures of land settlement possibilities in Canada. This study gives the number of farm units, each capable of supporting an average family-unit of five persons. The farm units may be anywhere from a few acres to as many as 200 acres, depending on the type of soil and other conditions. I should like to place on *Hansard* this table dealing with agriculturally usable land. The table follows:

Unoccupied agriculturally usable land (acres) in territory served or likely to be served by rail transportation as designated

Province	C.N.R.	N.A.R.	Other R.R.'s.	Total
Manitoba	1,134,400	....	427,400	1,561,800
Saskatchewan	3,292,000	....	1,932,760	5,224,760
Alberta	4,579,120	9,219,520	1,794,160	15,592,800
British Columbia	1,840,300	1,100,000	1,210,700	4,151,000
Total	10,845,820	10,319,520	5,365,020	26,530,360

Farm units it is possible to establish on the above-noted land

Province	C.N.R.	N.A.R.	Other R.R.'s.	Total
Manitoba	3,846	....	2,090	5,936
Saskatchewan	13,117	....	7,907	21,024
Alberta	20,665	45,465	6,501	72,631
British Columbia	20,396	5,500	20,860	46,756
Total	58,024	50,965	37,358	146,347

Mr. KNOWLES: What is the source?

Mr. HLYNKA: As I mentioned a moment ago, this is one of the large organizations. The publication had not been put out, and I could not divulge it before it was published.

On the basis of these figures, an average family of five persons may make a comfortable living on each farm unit. Multiplying the farm units by five will give us the number of persons that can be supported in the proposed settlements. According to these figures, therefore, Manitoba can settle an additional 29,680 persons; Saskatchewan an additional 105,120; Alberta an additional 363,155; and British Columbia an additional 233,780, or a total of 731,735 persons in the four western provinces. So much for land settlement possibilities.

2. Relax excessive health standards which were presumably set for the pre-war period and which do not take into account the human consideration that should enter into our dealing with these stateless people who are the victims of war and communism. The only life they have known in the past nine years was six years in the actual theatre of war and now three years in the camps. Official preparatory commission IRO figures show that in the British zone of Germany hospitalization of camp population is 2.8 per cent; in the United States zone of Germany the population of hospitalized cases is 2.25 per cent; in the French zone of Germany the population of hospitalized displaced persons is 2.4 per cent. In Austria the rate of hospitalization is 2.4 per cent. These percentages are in excess of the normal rate, which is generally considered to be two per cent. But there are many reasons for this higher than normal percentage:

(a) Lack of facilities for the sick in the camps;

(b) Not sufficient fuel in sick bays;

(c) Under-nourishment and lack of varieties of food;

(d) Lack of fresh air due to over-crowding;

(e) Many camp occupants spent a number of years in German and Soviet concentration camps;

(f) Psychological factor of hopelessness as to the future.

At any rate, the rejections by selection immigration missions, which are from twenty to fifty-six per cent, are excessive, if the element

of humanity enters into the picture at all. Under a much less exacting health examination than that of any other country, of the 30,500 D.P.'s that the United Kingdom accepted to November 30, 1947, only ninety refugees were returned to the camps.

Rejections on the following grounds should be reconsidered:

(a) D.P.'s who are slightly underweight are not accepted, even though under the existing conditions it is impossible for them to gain in weight, but a few weeks in a new country and some additional food would solve the problem for the underweights;

(b) A person minus a finger or two is now rejected;

(c) A person with a natural mole on the body is rejected;

(d) Persons fifty years and over are not readily accepted, although of the total D.P. population in the camps only 12.9 per cent are over forty-five years of age;

(e) Endemic goitre which is due to local conditions of the water in certain countries, such as Austria and southern Germany, causes rejection, although the fitness of the person is not affected by it, and this condition could easily be remedied, especially upon removal from the region;

(f) Mild cases of heart ailments without decompensation, and otherwise fit in every way, have been rejected;

(g) Persons with healed minimal tubercular lesions which have been healed for some years are condemned as unfit, those who cannot produce a five-year test of cure. This test of cure is normally impossible for D.P.'s to furnish.

The exacting health requirements break up families or discourage them from accepting immigration. Consideration should therefore be given to the relaxation of health standards for persons who are members of a family unit in order that the stronger members of the family may assist a weaker member and the skill of one member balance a lack of skill in others.

3. Extend the regulations to include not only immediate relatives, but also cousins, nephews, nieces, uncles and aunts.

4. Give sympathetic consideration to applications made by Canadians who are in a position to guarantee employment and support to D.P.'s, regardless of profession, occupation, or age.

5. Accept a number of people of cultured talents and professions. Among the D.P.'s there are many top-ranking artists.

6. Make provision for the acceptance of a number of specialists in the various fields.

The British government has already accepted a number of such specialists and has granted to them the right to practise their professions, provided that they can produce evidence that they are qualified.

7. I would suggest that the government accept a number of intellectuals who have lived under communism for twenty-five years but escaped, in order that they may tell Canadians the truth about communism. Why the government has not done this up to this time I cannot understand.

8. Arrangements should be made by the immigration missions to process entire families at the same time as the breadwinner. At present, in some instances, examination of all members of the same family is not made at the same time, and the result is that the family unit is broken up or the examined members of the family refuse to leave.

9. Make provision for allowing a certain number of orphan D.P. children. Representations have been made to the department to allow a number of D.P. children to enter Canada; but, for instance, not a single Ukrainian child has been allowed to enter Canada up to this time. Many well-to-do persons are anxious to adopt D.P. orphans. If organizations or private citizens desire to accept the guarantee for these children, why not improve the lot of them, or are we still thinking that by repatriating them we may gain the good will of the communist regimes?

10. My last point has to do with the matter of correct information with respect to procedures and certain decisions in connection with immigration matters. For instance, the preparatory commission of IRO issued a statement on January 5, 1948, regarding transportation grants to group movement of immigrants and also individual immigrants. The people, however, do not know about this decision, and yet it is extremely important to those who cannot afford to pay transportation costs for their relatives. The following information was released by the preparatory commission on January 5, 1948:

Policy—

1. The temporary restriction imposed on September 18, 1947, limiting applications for assistance under mass resettlement schemes to those in receipt of care and maintenance was terminated early in November and, similarly, applicants for individual migration assistance are no longer required to contribute a minimum of 50 per cent of the total cost of their movement. At the present time all eligible refugees and displaced persons who come under section C of part I of annex I of the constitution are entitled to apply to PCIRO for resettlement assistance under either mass resettlement schemes or as individual migrants.

May I close with two quotations which sum up the whole problem better than I can do. This is what was said in the *New York Times* on May 5, 1948. The article is headed:

Hypocrisy on DP's is Laid to Nations

Geneva, May 4.—William Hallam Tuck of the United States, executive secretary of the preparatory commission of the international refugee organization today bluntly accused the governments that undertook to solve the problem of the displaced persons after world war II with hypocrisy and lack of charity. He was addressing the opening session of the commission's sixth meeting.

"The refugee problem is not being solved," Mr. Tuck told the governmental delegates. "It is not being solved because we have too little of too many things—too little time, too little money, too few ships, and most important of all too little Christian charity among nations."

Mr. Tuck, speaking more frankly than any international official has dared speak before on this subject, charged the governments with looking upon the refugees as so much labour fodder, ignoring the human element and taking an extremely short-sighted view of the consequences of their current policies.

He said refusal of the governments to admit families and dependents was creating a situation among the displaced persons that soon might lead to a reflux of persons to camps in order to join their families. "We are menaced in the relatively near future by something far more serious than the hard core of aged and infirm", Mr. Tuck said, citing soundings among the displaced persons that had indicated that despondent families were beginning to refuse resettlement rather than risk indefinite separation.

Stressing that the problem was no bigger than the settlement of one million persons, Mr. Tuck said passage of legislation admitting a substantial number of displaced persons into the United States "would go a long way toward providing a solution to the major portion of our problem". He ruled out Palestine as a haven of any importance because of the political troubles there. Many more could be usefully resettled in western Europe, he said, if family groups could be admitted together.

"Those governments which created our constitution", he said, "indulged in the luxury of adopting a high moral position. They declared that no refugee who feared to return to his country of origin should be forced to do so. They have not paid the price called for by the position they adopted."

Mr. Tuck revealed that officials of the refugee organization were seriously concerned over the effects of German propaganda on the refugee policies of the member government. Pointing out that the anniversary of the "liberation" of displaced persons comes at the end of this week, he said that during that period the animosity between the Germans and their victims had increased. On the part of the Germans the "means for giving vent to animosity have also increased", he said, adding that the Germans painted the displaced persons as a wayward element. "The record shows that displaced persons are more law-abiding than the population among which they live", Mr. Tuck said.

On the credit side, Mr. Tuck said he confidently expected early ratification of the international refugee organization's constitution by Brazil, Denmark or Venezuela. The addition of any of these countries would give a permanent status to the organization, he cited new agreements for large-scale resettlement with Brazil and Canada, but he stressed the difficulty of getting transportation. This is so serious that Mr. Tuck said a financial saving was anticipated from transporting displaced persons by air to certain countries.

May I add a few of the Prime Minister's words of wisdom in which he said in this house on May 1, 1947:

Apart from all else, in a world of shrinking distances and international insecurity, we cannot ignore the danger that lies in a small population attempting to hold so great a heritage as ours.

Finally, I wish to conclude with a short quotation from *Life* magazine on the point, political asylum to stateless persons:

We used to have in this country, and in those of our real allies, a great and glorious tradition of political asylum. The communist Trotsky, for one, was very happy to flee to New York from czarist Russia. But get this for a switch: Nowadays the Soviet union recognizes no right of asylum—its own escapees being branded as traitors and eligible for death—except to those "friends of the working class" who may have to scuttle back to the U.S.S.R. from abroad. . . .

Ever since we have had a government, we have, like all the rest of the world's free lands, offered a haven for oppressed or political fugitives. Has our national memory lapsed? If we took in all the present European crop, Jews and non-Jews, it would increase our population by less than one per cent. And who knows by what amount it would increase our democratic beacon light in an ever-darkening world?

Can any nation say it was not enriched by those to whom it afforded hospitality? Can any say it was not impoverished by those who fled?

We have the example to set in providing asylum for some part of these million fugitives from communism. Literally and piously, for God's sake let us get these people out of their cages. And let us bring in those who wish to come to us.

I hope and pray, Mr. Speaker, that Canada will also establish the principle of providing asylum to those needing it who believe in democracy and God.

Before sitting down, I should like the permission of the house to place on *Hansard* an interesting table with regard to D.P.'s and refugees.

Mr. DEPUTY SPEAKER: Has the hon. member the unanimous consent of the house?

Some hon. MEMBERS: Agreed.

Mr. HLYNKA: The table follows:

Table III.—Refugees receiving PCIRO care and maintenance at November 30, 1947, by country of citizenship or last habitual residence

Country of citizenship or last habitual residence	Total	Austria			Belgium	Far East	France	Germany			Italy	Middle East					Netherlands	Portugal	Spain			
		British Zone	French Zone	U.S. Zone				British Zone	French Zone	U.S. Zone		East Africa	Egypt	India	Lebanon	Palestine						
Total.....	629,235	8,317	3,165	33,064	1,431	6,029	6,036	158,238	29,000	326,588	30,250	15,621	683	2,176	2,769	1,939	179	331	419			
Albania.....	592			5				1	150	1	585									7		
Argentina.....	224	1						5	40	3	3											
Austria.....	2,804			31	366	1,788		24	224	168	168		2				9	3	14			
Belgium and Luxembourg.....	83	1		1				6	55	17	8									1		
Brazil.....	30							17	17	8												
Canada.....	107	1						23	25	29	23											
China.....	159							93														
Czechoslovakia.....	6,833	24	2	225		51		254	225	5,283	807	2				3	1	1	6			
Dodecanese.....	21,743	25	24	172		6		7,189	700	13,587	30									2		
Estonia.....	298	2						10	230	39	17									94		
France.....	9,483	2		657	487	3,207		71	525	4,136	165		2				131	8				
Greece.....	9,624	1		11		1		13	75	187	320		12							4		
Hungary.....	9,843	27		1,100		27		1,170	1,860	4,789	1,399		1				3	5	17			
Italy.....	233	1		6		5		8	170	24										5		
Iran.....	284	4						1	10	240	19									2		
Latvia.....	72,936	184	46	676				28,891	2,240	40,838	96									6		
Lithuania.....	44,158	33	39	332		1		13,931	2,390	27,034	387									2		
Netherlands.....	292	1						33	145	110	3									8		
Poland.....	32	5		6				3	30	30	8									112		
Palestine.....	278,241	1,305	383	11,200	47	264		67,293	15,340	146,502	13,237	15,619	4	2,176	2,769	1,939	8	43		3		
Roumania.....	18,839	77		9,600		11		1,668	1,300	3,083	3,141									5		
Russia.....	3,487			2				3,071	5	65	85									133		
Spain.....	17										5									12		
Syria.....	1,084	9						2	15	664	383									10		
Turkey.....	667			348						319	319									12		
Ukrainian S.S.R.....	7,964	28	3	227				261	95	6,648	690									12		
U.S.S.R.....	234							9	35	175	16									7		
United Kingdom.....	29,293	3,930	60	1,832		1		8,584	1,450	5,144	7,647									2		
Yugoslavia.....	266	1						27	50	72	104									10		
Miscellaneous.....	20,508	101		539	511	604		1,265	2,130	11,441	306									2		
Nansen status.....	87,536	1,867	2,052	2,889				24,700	2,130	56,206	306									98		
Ukrainian.....	7,093	689	17	3,447		63		2,642	170	65										2		
Undetermined.....																						

^a Includes estimated residence distribution of Jewish refugees in camps recently transferred to PCIRO.

^b Estimated, subject to revision.

^c From former Polish territory.

CANADA

House of Commons Debates

OFFICIAL REPORT

SPEECH

OF

ANTHONY HLYNKA

MEMBER FOR VEGREVILLE

ON

The Present Position of Agriculture and its Outlook for the Future

DELIVERED IN THE HOUSE OF COMMONS

ON MARCH 7, 1949

March 7, 1949

Mr. Anthony Hlynka (Vegreville): Mr. Speaker, on this occasion I should like to discuss the present position of agriculture and its outlook for the future. At the outset I may say that in this country there are still some people who hold the view that Canada's agricultural industry has made a killing during the war period, and that on the average it has received fair treatment over the years. This group also holds the opinion that representatives of agricultural constituencies are unjust in their criticisms of past and present federal agricultural policies. It is for this reason, Mr. Speaker, that I consider it necessary to place authoritative figures on the record showing exactly how the agricultural industry has fared as compared with other industries.

In past years, the hon. member for Battle River (Mr. Fair) and I placed figures on the record showing the inadequate share of the national income which the farmers receive. I now have almost up-to-date figures covering a period of twenty-two years, namely, from 1926 to the end of 1947 inclusive, showing the net income of agriculture in relation to the total national income. These figures were prepared by Dr. E. C. Hope, economist of the Canadian federation of agriculture. His source

of information was the Bank of Canada statistical summary for October 1948.

I may point out that Dr. Hope's percentage table of the agricultural actual net income and the necessary percentage for parity appeared on page 6 of the Canadian federation of agriculture's brief presented in December, 1948, to the royal commission on prices. At this point I should also explain that Dr. Hope accepts the 1926-29 average farm income as parity. There are of course other economists who maintain that parity prices should be much higher. At any rate, Dr. Hope's figures give an interesting picture of Canada's agricultural position from 1926 to the end of 1947. I should explain also that the column giving the gradual decrease of farm population is based on the rate of the decrease of farm population given in the 1931 and 1941 census figures. I would appreciate it, Mr. Speaker, if the house would give its consent to have this table printed in the form in which it has been prepared.

Some hon. Members: Agreed.

Mr. Hlynka: I am sure that hon. members will find these figures instructive. Mr. Speaker, have I permission to have these figures printed?

Mr. Deputy Speaker: Has the hon. member the unanimous consent of the house?

Some hon. Members: Agreed.

Mr. Hlynka: The figures are as follows:

Net income of agriculture in relation to total national income 1926-1947

Year	Farm population percentage of Canada's total population	Agriculture's share of national income percentage	
		Actually received	Necessary for parity income
1926.....	32.9	16.9	14.1
1927.....	32.6	14.9	14.0
1928.....	32.2	14.6	13.8
1929.....	31.9	9.4	13.7
1930.....	31.5	8.6	13.5
1931.....	31.0	4.5	13.3
1932.....	30.5	4.2	13.1
1933.....	30.1	4.1	12.9
1934.....	29.6	6.7	12.7
1935.....	29.1	7.6	12.5
1936.....	28.9	7.9	12.4
1937.....	28.4	8.1	12.2
1938.....	28.0	9.3	12.0
1939.....	27.7	10.7	11.9
1940.....	27.3	9.7	11.7
1941.....	26.8	8.3	11.5
1942.....	26.6	13.0	11.4
1943.....	26.1	10.7	11.2
1944.....	25.6	12.5	11.0
1945.....	25.4	10.0	10.9
1946.....	24.9	11.6	10.7
1947.....	24.5	11.2	10.5
Average.....		9.7	12.3
1926-1929 average		13.9	13.9

On examination of these figures which I have just presented, it will be found that the Canadian farmers received parity prices only in seven out of twenty-two years, while in the other fifteen years the farmers operated at a loss. The only years in which the farmers received parity prices were 1926, 1927 and 1928; then 1942, 1944, 1946 and 1947. It will be noted that in every year over the stretch of fourteen years, that is from 1928 to 1942, the farmers operated at a loss.

In view of these figures I would suggest, to those who think that the farmers are complaining without reason, that they study this table carefully. Of course it may be said that we should forget the past. It may also be said perhaps that the farmers have done fairly well during the last few years. However, it should not be forgotten that during the war years it was the war conditions which were responsible for the rise in agricultural prices; and since the end of the war the economic boom was brought about by UNRRA, IRO and ERP funds. This boom was also brought about by Canada's own loans, gifts and credits to commonwealth and European nations during the years from 1940 to 1947. This information was disclosed by the Minister of Finance (Mr. Abbott) and it appeared in the *Edmonton Journal* of January 5, 1948. The Canadian Press report reads: Canada gives \$5,500,000,000 to aid Europe and Empire.

Ottawa (CP): In the last seven years, Canada has contributed more than \$5,500,000,000 to European

countries and members of the British commonwealth in outright gifts, various forms of relief and credits and loans.

And again:

This is the first time that these details have been officially released in such complete form and they come at a time when the United States congress is deciding on the European recovery program (Marshall plan) under which Canada may be asked to make further contributions.

The figures given to the Commons Wednesday showed the outright gifts were \$1,000,000,000 to the United Kingdom, \$19,332,078 in wheat to Greece and \$2,211,370,000 to nine countries under the mutual aid section of the War Appropriations acts.

The break-down for the nine mutual aid countries was \$91,119,000 to Australia; \$5,518,000 to the British West Indies; \$26,597,000 to China; \$23,629,000 to France; \$12,000 to Greece; \$18,826,000 to India; \$15,278,000 to New Zealand; \$159,113,000 to Russia; and \$1,870,978,000 to the United Kingdom.

It will be seen from the foregoing that it was Canada that financed or paid for much of our agricultural export. Incidentally the present government learned that it was possible to finance or pay for \$5,500 million of export trade. The government should also have learned that it is possible to find ways and means by which Canada's home consumption can be assisted. In the 1930's Canada's governments did not know how Canada's own citizens could be provided with the barest necessities of life. What hypocrisy! I think at this point I should quote from an editorial which appeared in the January, 1949, issue of the *Farm and Ranch Review*, which deals with this problem as follows:

First and foremost is the question that must arise in the minds of our producers, can the Canadian government afford to allow a currency shortage to become an insurmountable obstacle to the flow of Canadian food to Britain? Have the best minds in the Canadian government and the British government learned nothing in the last eighteen years? Are we again heading into a period of starvation in a world of plenty?

And again:

Is this the direction in which we are heading today? During the war we devised methods of getting around currency shortages. If we had not we would not have won the war. Surely some method can be found in time of peace.

It is now apparent that ERP funds and the various loans and credits are about exhausted. This is how the U.S. News and World Report of January 7, 1949 describes the position in which Canada finds herself at the present time:

Canada is worried about cutbacks in food purchases by the British.

During the war and after, Canada pushed production of things Britain needed.

Then Britain cut down her buying of Canadian salmon, poultry, apples, beef, timber and newsprint. Now Britain is to take less bacon and eggs. Cheese purchases will be far below the wartime peak. Canadian wheat will be bought this coming season, but Britain apparently isn't willing to pay world prices.

Canadian producers are beginning to wonder where they can sell their big surpluses as Britain

turns to Europe, Australia, New Zealand for these products.

Need for foods such as Canada produces still is great around the world. But most buyers shy away from Canada as a "hard" currency country.

As a result, Canada may have to invade the United States market in a big way. This will be hard to do, since the United States also is heading into food surpluses.

In view of the situation in which we find ourselves, Canadians want to know something of the government's intentions for the future. I think this house should have statements on this matter from the ministers concerned. We should have a statement from the right hon. Minister of Agriculture (Mr. Gardiner) telling the house what guidance and advice he is prepared to give the agricultural industry at this time. He should state whether the dominion government will guarantee parity prices to the farmer. Will he provide price-support legislation for agricultural products? Will he advise the farmers to store agricultural products or will he advise them to cut down production? In brief: What is the policy of his department for the immediate future and for the next few years?

Then we should have a more complete statement from the right hon. Minister of Trade and Commerce (Mr. Howe) than the one he gave the house on March 1. For instance, what will be the future policy of his department as far as agricultural trade is concerned? What effort is being made in the promotion of the marketing of agricultural products? What are the marketing possibilities of the future? Does the Department of Trade and Commerce contemplate introducing marketing quotas for agricultural products within the next few years? Briefly again: What is the government's future marketing policy so far as agricultural products are concerned?

Coming now to the Minister of Finance (Mr. Abbott), what is the attitude of his department with regard to these problems? What part is the Department of Finance prepared to play in the matter of assisting the Canadian agricultural industry, so far as long-term agricultural credits are concerned and also with respect to assisting our domestic consumption and export trade? Will financial considerations be allowed to impede Canadian domestic consumption and the exchange of goods with other countries?

These are questions on which the Canadian farmers should have full information. I may say that the time for action is now, not after the prices of farm products have fallen to rock-bottom. I believe that this whole matter is important enough to warrant statements from the three ministers concerned.

Before turning to another phase of the subject I should like to make one reference to the speech of March 1 of the Minister of Trade and Commerce. In his reference to

the marketing of wheat the minister said, as recorded on page 1013 of *Hansard*:

In this house we have heard a good deal about wheat but I think we are going to hear less about it in the future, because any mention of wheat is going to remind the farmer that his return for 1949 and for 1950 will be higher than the returns to any farmer in any other corner of the world.

Further down he goes on to say:

It may be well to look at the final results before counting our losses.

Perhaps the minister may be right when he speaks of 280 million bushels of wheat which is to be marketed in 1949 and 1950, but I think that along with his statement the statement of Paul G. Hoffman, United States foreign aid chief, made on February 3, should also be placed on the record. It appeared in the *Toronto Daily Star* of February 3, 1949. The article is headed:

United Kingdom "Wheat Buys" in Canada Saved \$50,000,000—United States.

This is a British United Press dispatch from Washington.

Foreign aid chief Paul G. Hoffman said today that United States financed British wheat purchases in Canada have saved United States taxpayers at least \$50,000,000. He made the statement in a letter to Senator Milton R. Young, Republican, N.D. Young had protested to Hoffman over British purchase of \$55,000,000 worth of Canadian wheat with United States foreign aid funds. Hoffman said a British-Canadian agreement enabled Britain to buy wheat in Canada at prices from 43 cents to \$1.20 a bushel below prices in this country. Consequently, he said, British wheat purchases with United States funds cost at least \$50,000,000 less than if they had been made here.

I do not believe I need to make any further comment on this matter except to say that personally I have no particular criticism of the Canada-United Kingdom wheat agreements. But, in fairness to all, any sacrifice which was made as a result of the agreements should have been borne by the entire nation and not by the wheat growers alone.

I wish to turn now to another subject for a few moments. I want to deal with the government's taxation policy as it is applied to farmers in western Canada. May I say at the outset that the government's handling of farm income taxation is the worst bungle imaginable. Not only does the taxation department lack any clear-cut, well defined income taxation policy, but the handling of assessments is so muddled and confused that something must be done about it without delay.

In the first place, in order not to lose votes in 1940, the government did not tell the farmers that they were expected to file income tax returns from 1941 on. Nor were the farmers told that they should have kept account books showing their expenses and their income. At that time the majority of farmers were in debt, and not even a thought entered their minds that the government

might some day send out assessors and ask for a detailed accounting.

Five years passed, and again the government did not say a word. The election of 1945 took place, and there was still not a word by the government about the filing of income tax returns. Immediately after the 1945 election, however, the government sent out a crew of assessors to check on the farmers. As if from the blue sky, farmers were told that they should have kept account books, and that they should have filed income tax returns. In view of the fact that the farmers did not keep any record of their incomes and their expenses, the government proceeded to assess the farmers on what is called the "net worth" system. Under this system the farmer is forced to accept the arbitrary assessment of the assessor. Further, the farmer is considered guilty of failing to file his returns, and he pays a penalty for each year plus interest up to the date on which the penalty is paid. In addition to that, if the assessor decides that the farmer should have paid, let us say, \$100 as income tax for 1941, the farmer must also pay interest on that amount from 1941 until the date when the indebtedness is paid in full. The farmer pays similar penalties and interest for every year for which he is found to owe money.

The farmer can argue and protest, but the assessor's estimate of the cost of farm produce consumed by the farmer is also arbitrarily fixed. Then, too, if the farmer could not sell his 1942 wheat crop, let us say, because of quotas at that time, and he sold it in 1944, he is taxed on both crops in 1944 unless he can prove that he did not voluntarily carry over his 1942 crop, but sold it at the first opportunity. These are only a few of the injustices imposed upon the farmers of the prairie provinces. In northern Alberta the farmers are simply terrorized by the taxing authorities.

I should now like to put on the record a sample of what the taxing authorities of this government are doing in Alberta. Here it is:

Department of National Revenue
Taxation Division
Tower Building, Edmonton,
December 1, 1948.

Dear Sir:

Your letter dated November 27, 1948, is acknowledged. You will recall that on the 18th of March, 1948, you called in person at our office regarding your income tax returns which were filed at this office. At that time explanations were submitted by you to the effect that as the net income earned

from your position as agent for the Imperial Oil Limited was not sufficient for your personal living expenses, it was necessary for you to supplement this income with income earned from card playing. As this form of income is considered taxable \$1,500 was added to other income for the years 1945 and 1946. If there is any further information required please do not hesitate to get in touch with us and we shall endeavour to explain everything to your satisfaction.

Yours faithfully,

H. E. Boulay,
for Director of Income Tax.

May I point out that this young man—I did not put his name on the record for obvious reasons—served in the army during the recent war. What is more, he gave me his word that he never plays cards. The young man explained that the income tax official in this case got away from the serious subject and asked what the people did out in the country for past-time during evenings. The young man replied that there were many things they could do. The income tax official suggested cards. The young man agreed that some people did entertain themselves by playing cards. The conversation ended there, but in a few days the young man received the letter I just read. This sort of thing, Mr. Speaker, is scandalous and outrageous.

To complete the case I want to say that, following receipt of the letter which I quoted, the young man called at the income tax office again and explained that a mistake must have been made in regard to his assessment, as he never played cards. He was told then that if he was not satisfied he could appeal to Ottawa. Two or three weeks later he received this short letter:

Department of National Revenue
Taxation Division
Tower Building,
Edmonton, February 18, 1949

Final Notice

Re: 1945-46 income tax arrears, \$631.26

Dear Sir:

As payment has not been received on the above mentioned tax, it is the intention of the department to institute legal proceedings unless the amount is paid within ten days of receipt of this letter.

This may be through the exchequer court or by way of garnishee to your employer.

Yours faithfully,

H. A. MacDonald,
For Director of Income Tax

And the letter was registered. I need only add, Mr. Speaker, that under the law the padding of accounts by any person is a criminal offence. I say, the same law should apply to the padding of assessment accounts by income tax officials.

